

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

MUHASEBE VE BAĞIMSIZ DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MUHASEBE HATA VE HİLELERİNİN MESLEK ETİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İLE ÖRNEK BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

CEM AKKILIÇ

Gaziantep-2015

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

MUHASEBE VE BAĞIMSIZ DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MUHASEBE HATA VE HİLELERİNİN MESLEK ETİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
İLE ÖRNEK BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İBRAHİM METİN AYCİL

CEM AKKILIÇ

Gaziantep-2015

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEKLİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı-soyadı	CEM AKKILIÇ
Numarası	122204262
Anabilim/ Bilim Dalı	İŞLETME ANABİLİM DALI

Tez Savunma Bilgileri

İlgi : Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı oturumunda karar verilen,

Sınav Tarihi	02.02.2015
Sınav Saati	14:30
Sınav Yeri	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ-İNŞAAT FAKÜLTESİ

Karar

Sınav Süresi	
--------------	--

<u>Oybirliği</u>	<u>Oyçokluğu</u>	<u>Kabul</u>	<u>Düzeltilme</u>	<u>Red</u>
X				

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca "Yapılan Tez Savunma Sınavı Jürimiz tarafından gerçekleştirilmiş ve adayın durumu bu tutanakla tespit edilmiştir."

02/02/2015

Jüri Başkanı
Yard. Doç. Dr. İ. Metin AYCİL

Üye
Yard. Doç. Dr. Cenk BUDAYAN

Üye
Yard. Doç. Dr. Zeynep IŞIK

Not: Bu Form, 2 Adet ciltlenmiş Tez, 2 Adet PDF formatında Tezin kaydedildiği CD, 1 Adet Ulusal Tez Merkezi Veri Giriş Formuyla Sosyal Bilimler Enstitüsüne teslim edilmelidir.

BEYAN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Muhasebe Hata Ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından Değerlendirilmesi İle Örnek Bir Uygulama” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

10.10.2014

Cem AKKILIÇ

ÖZET

Yapılan bu çalışmada, muhasebe mesleği ve meslek mensuplarının etiksel boyutları ile muhasebede yapılan hata ve hile konuları ele alınmıştır. Öncelikli olarak muhasebenin genel yapısı ile muhasebe mesleği hakkında bilgi verilmiş, daha sonra muhasebe mesleğinin ahlaksal boyutu ve bununla ilgili olarak muhasebede yapılan hata ve hile konuları incelenmiştir.

Meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönelten pek çok neden çalışmanın teorisi içinde incelenmiştir. Ancak bağımsız meslek mensuplarının etik dışı davranışlar dışında kasti olmayarak yaptığı hatalar da vardır. Bunlar, etik dışı kabul edilen, kasti olarak bir amaç için yapılan hatalardan diğer bir deyişle hilelerden farklıdır. Bu hataların etik dışı olup olmadıkları “kasıt” unsurundan anlaşılmaktadır. Bağımsız muhasebe meslek mensupları bazen istem dışında hatalar yapabilmektedirler. Bu hatalar genelde, ya meslek mensubunun dikkatsizliğinden ya da bilgisizliğinden kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada İstanbul örnekleminde, bağımsız muhasebe meslek mensuplarını etik dışı davranışa ve hata yapmaya yönlendiren en güçlü faktör veya faktörlerin neler olduğu araştırılmıştır. Ayrıca araştırmada, bazı değişkenler ile etik dışı davranışa yönlendiren temel faktörler arasındaki ilişkiler de araştırma konusu yapılmıştır. Çalışma sonunda bir anket düzenlenmiş ve muhasebeci-mali müşavirlerin eğitim düzeyi, deneyim ve tecrübeleri, muhasebe mesleğinin etiksel boyutu ve muhasebe hata ve hileleri ile ilgili çeşitli görüşleri alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Hata, Hile, Etik.

ABSTRACT

In this study, it was worked on the accounting profession ethical dimensions of members of the profession and accounting error and cheats. First of all, it is examined general structure than informed about accounting profession related to accounting errors and cheats.

There are many reasons that redirect non-ethical behavior are adressed in the any of this study. How ever, members of independent professions may make non-indentional mistakes but these are not non-ethical behaviors. They are differ from non-ethical behaviors and mistakes. On the offer saying, that is the cheat. It is understcod by the element of intent that these mistakes are non-ethical or not. Independent members of accounting of professions may rorely make mistakes. These errors, in general, are resourced either carelessness of the member or ignoronce.

In this study, the somple of İstanbul City, it was examined what the most powerfull factor/ or factors that are redirect the independent accounting members of accounting profession make mistake and also investigoted the relations between same variants and basic factors that are above.

Finally, it was made questionnaire in this questionnaire, it was examined financial advisor and accounters educadional. Lewel and their experience.

Key Words: Accounting, Mistake, Cheats, Ethics.

ÖNSÖZ

Yapılan bu çalışma, görev yaptığım Vergi Dairesinin unsurlarından olan muhasebe meslek mensuplarının görevlerini icra ederken ne gibi zorluklarla karşılaştığını, yaptıkları işlemlerde ne gibi çözüm yollarına başvurduklarını, bunların hangilerinin doğru hangilerinin yanlış olduğunu, yaptıkları hatalar neticesinde bunları nasıl düzelttiklerini daha iyi bir şekilde anlayabilmek amacıyla düzenlenmiştir. İlk olarak muhasebenin genel yapısı ile muhasebe mesleği hakkında teknik bilgilere yer verilmiş, daha sonra muhasebe mesleğinin ahlaksal boyutu ve bununla ilgili olarak muhasebede yapılan hata ve hile konuları incelenmiştir. Muhasebede yapılan hata ve hileler ile bunların meslek etiğine olan etkileri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasının hazırlanma aşamasında gerek akademik gerekse manevi olarak katkı ve desteklerini şahsımdan esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. İbrahim Metin AYCİL'e sonsuz teşekkürü borç bilir, saygılarımı sunarım. Ayrıca tez yazım aşamasında bana destek olan ve manevi desteğini hep hissettiğim eşim Gamze AKKILIÇ'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLO LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
1-MUHASEBEYE GENEL BAKIŞ	3
1.1-Muhasebe Kavramı ve Gelişimi	3
1.1.1-Muhasebe Kavramı	3
1.2-Muhasebenin Temel Kavramları	4
1.2.1-Sosyal Sorumluluk Kavramı	4
1.2.2-Kişilik Kavramı	5
1.2.3-İşletmenin Sürekliliği Kavramı	6
1.2.4-Dönemsellik Kavramı	6
1.2.5-Parayla Ölçülme Kavramı	6
1.2.6-Maliyet Esası Kavramı	7
1.2.7-Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı	7
1.2.8-Tutarlılık Kavramı	7
1.2.9-Tam Açıklama Kavramı	7
1.2.10-İhtiyatlılık Kavramı	8
1.2.11-Önemlilik Kavramı	8
1.2.12-Özün Önceliği Kavramı	8
2-MUHASEBEDE ETİK	9
2.1- Etik Kavramı	9
2.2- Mesleki Etik	10
2.3-Muhasebe Mesleğinde Etik	10
2.4- Muhasebe Mesleğinde Etik ile İlgili Düzenlemeler ve Etik İlkeler	12
2.4.1- 3568 Sayılı Yasaya Göre Meslek Etiği Kuralları	12
2.4.1.1-Bağımsızlık	13
2.4.1.2-Tarafsızlık	13
2.4.1.3-Dürüstlük	14
2.4.1.4-Sır Saklama	14

2.4.1.5-Mesleki Yeterlilik	14
2.4.1.6-Haksız Rekabet Yasağı	15
2.4.1.7-Muhasebe İlkelerine ve Standartlarına Uyma Zorunluluğu	15
2.4.1.8- Meslekî Yeterlilik ve Özen	15
2.4.1.9-Ücretler.....	15
2.4.1.10-Önyargı Yasağı	16
2.4.1.11-Personel Sağlanması	16
2.4.1.12- Reklam ve Teşvik Yasağı.....	16
2.4.1.13-Ücretlerin Düşürülmesi ve Komisyon Yasağı.....	16
2.4.1.14-Bağdaşmayan İşler	16
2.4.1.15- Diğer Bağımsız Muhasebe Meslek Mensupları Aleyhinde Konuşma Yasağı	17
2.4.1.16-Kamu Yararı Gözetme	17
2.4.2- Uluslararası Muhasebeciler için Etik Standartları Kurulu Temel İlkeleri	17
3-MUHASEBE HATA VE HİLELERİ	19
3.1-Hata Kavramı ve Muhasebede Hata.....	19
3.1.1-Hata Kavramı.....	19
3.1.2-Muhasebede Hata	20
3.1.3- Muhasebe Hatalarının Sınıflandırılması	20
3.1.3.1-Matematik Hataları	20
3.1.3.2-Kayıt Hataları.....	21
3.1.3.2.1-Rakam Hatası	21
3.1.3.2.2-Hesap Hatası	22
3.1.3.2.3-Hesapların Borç ve Alacak Taraflarının Karıştırılması	22
3.1.3.3-Unutma ve Tekrarlama Hataları.....	22
3.1.3.4-Nakil Hataları.....	24
3.1.3.5-Bilanço Hataları	24
3.1.3.5.1-Değerleme Hataları	25
3.1.3.5.2-Hesapların Birleştirilmesi	25
3.1.3.6-Telafi Edici Hatalar	26
3.1.4- TMS 8 Muhasebe Hataları ve Raporlamaya Etkileri	26
3.1.5-Vergi İncelemede Hatalar	27
3.1.5.1-Değerleme Hataları	27
3.1.5.2- Amortisman ve Yeniden Değerleme Uygulamalarında Yapılan Hatalar	29
3.1.5.3-Katma Değer Vergisi Uygulamalarında Karşılaşılan Hatalar	30
3.1.5.4- Gider ve Maliyet Artırıcı Harcamalarda Karşılaşılan Hatalar.....	31

3.1.5.5- Tevkifat(Stopaj) Uygulamasında Karşılaşılan Hatalar	32
3.1.5.6- Yıllara Sâri İnşaat ve Onarım İşlerinde Karşılaşılan Hatalar	33
3.1.5.7-Muafiyet ve İstisna Uygulamalarına İlişkin Hatalar	33
3.1.5.8- Sabit Kıymet Yenileme Fonu Uygulamalarındaki Hatalar	33
3.1.6-Muhasebe Hatalarının Nedenleri ve Düzeltmesi	34
3.1.6.1-Bilgisizlik ve Tecrübesizlik.....	34
3.1.6.2-İhmal ve Dikkatsizlik	34
3.2-Hile Kavramı ve Muhasebe Hileleri.....	35
3.2.1-Muhasebe Hile Türleri.....	35
3.2.1.1-Kasti Hatalar	35
3.2.1.2-Kayıt Dışı İşlemler	36
3.2.1.3-Zamanından Önce veya Sonra Kayıt.....	36
3.2.1.4-Uydurma Hesaplar	37
3.2.1.5-Belge Sahtekarlığı	37
3.2.1.6-Yanılıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması	40
3.2.1.7- Bilanço Maskelenmesi	42
3.2.2-İşletmelerde Yapılan Hileler	44
3.2.2.1-Çalışanlar Tarafından Yapılan Hileler	44
3.2.2.2-Yönetim Tarafından Yapılan Hileler	45
3.2.3-Çalışanların Hile Yapma Nedenleri	46
3.2.3.1-Baskı.....	47
3.2.3.2-Fırsat.....	48
3.2.3.3-Kendini Haklı Gösterme Çabası.....	49
3.2.4-İşletme Yönetimi Tarafından Yapılan Muhasebe Hilelerinin Nedenleri	50
3.2.5-Hilelerin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Belirtiler	52
3.2.5.1-Muhasebe İle İlgili Anormallikler.....	53
3.2.5.1.1- Muhasebe Belge ve İşlemlerindeki Hile Belirtileri	53
3.2.5.1.2- Hileli Yevmiye Kayıtları ve Belirtileri	55
3.2.5.2-İç Kontrol Zayıflıkları	56
3.2.5.3-Analitik Anormallikler	56
3.2.5.4-Aşırı Yaşam Biçimleri	57
3.2.5.5- Şikâyet ve Uyarılar ile İlgili Anormallikler	57
3.2.5.6- Olağan Olmayan Davranışlar	58
4-MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ HATA VE HİLELER KARŞISINDA DURUMU: İSTANBUL UYGULAMASI	60

4.1-Muhasebe Meslek Mensuplarının Hata Ve Hileler Karşısında Durumu	60
4.2-Araştırmanın Amacı	60
4.3-Araştırma Yöntemi(Anket)	60
4.4- Araştırma Bulguları Ve Sonuçları.....	61
4.4.1-Meslek Mensubu İle İlgili Kişisel Bilgiler.....	61
4.4.2-Meslek Mensubunun Etik Konusunda Karşılaştığı Durumlar	65
4.4.2.1-Tarafsızlık ve Bağımsızlığı Korumada Risk Alanları	65
4.4.2.2-Meslek Yasasının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar	68
4.4.3-Hata ve Hilelere İlişkin Veriler	69
SONUÇ	81
ANKET FORMU	82
KAYNAKÇA	89

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo-1: Meslek Unvanı Dağılımı Tablosu.....	61
Tablo-2 : Faaliyet Süreleri Tablosu.....	61
Tablo-3 : Cinsiyet Dağılımı Tablosu.....	62
Tablo-4 : Meslek Mensuplarının Yaş Dağılımı Tablosu.....	62
Tablo-5 : Meslek Mensupları Öğrenim Durumu Tablosu.....	62
Tablo-6 : Bürolarda Çalıştırılan Elaman Sayısı Dağılımı Tablosu.....	63
Tablo-7 : Bürolardaki Bilgisayar Sayısı Dağılımı Tablosu.....	63
Tablo-8 : Müşteri Sayısı Dağılımı Tablosu.....	64
Tablo-9 : Müşteri Sayısı Dağılımı Tablosu.....	64
Tablo-10 : Çalışanların Eğitim Durumu Tablosu.....	65
Tablo-11 : Müşteri İlişkileri Tablosu.....	65
Tablo-12 : Ücret Dışı Parasal İlişkiler Tablosu.....	66
Tablo-13 : Parasal Değeri Yüksek Hediye Alımıyla İlgili Tablo.....	66
Tablo-14 : Müşteri İle Mahkemelik Olan Meslek Mensubu Tablosu.....	66
Tablo-15 : Müşteri İşletmelerle Ortak Olma Durumu Tablosu.....	67
Tablo-16 : YMM Bulunmasına İlişkin Tablo.....	67
Tablo-17 : Diğer İşletme Fonksiyonlarında Yardıma İlişkin Tablo.....	67
Tablo-18 : Dış Denetimin Yapılma Süresiyle İlgili Tablo.....	68
Tablo-19 : Müşterilerin Hesap Sonuçlarına Etkileri Tablosu.....	68
Tablo-20 : Meslek Yasasıyla İlgili Cezalar Tablosu.....	68
Tablo-21 : Muhasebe Etik Kurulu İsteği Tablosu.....	69
Tablo-22 : Muhasebe Hatalarının Nedeni Tablosu.....	69
Tablo-23 : Muhasebe Hatasının Kaynağına İlişkin Tablo.....	70
Tablo-24 : Hata Sonucu Alınan Cezalara İlişkin Tablo.....	70
Tablo-25 : SSK Konusunda Alınan Cezalara İlişkin Tablo.....	71
Tablo-26 : Bilgisayarda Geriye Dönük İşlemlere İlişkin Tablo.....	71

Tablo-27 : İş Yoğunluğu ve Vergi Uygulamalarının Hataya Etkisi Tablosu.....	71
Tablo-28 : Vergi Uygulamaları ve Vergi Oranlarının Hataya Etkisi Tablosu.....	72
Tablo-29 : Denetimin Hata ve Hileye Etkisi Tablosu	72
Tablo-30 : Bilânçonun Olduğundan İyi Gösterilmesi İsteğine İlişkin Tablo.....	73
Tablo-31 : Bilânçonun Kötü Gösterilmesi İsteğine İlişkin Tablo.....	73
Tablo-32 : Bilânçonun Daha İyi Gösterilme Sebeplerine İlişkin Tablo.....	73
Tablo-33 : Bilânçonun Daha Kötü Gösterilme Sebeplerine İlişkin Tablo.....	74
Tablo-34 : İşletme Yöneticilerinin Hile Yapması Durumuyla İlgili Tablo.....	74
Tablo-35 : Karın Yüksek Gösterilmesini İsteyen Müşterilere İlişkin Tablo.....	75
Tablo-36 : Vergi Tutarını Azaltmaya Yönelik İsteklere İlişkin Tablo.....	75
Tablo-37 : Vergi ve Enflasyon Nedeniyle Hile Yapılmasına İlişkin Tablo.....	75
Tablo-38 : Tahakkuk Esasına Göre Kârın Yüksek veya Düşük Gösterilmesi İsteğiyle İlgili Tablo.....	76
Tablo-39 : Gelecek Yıla Ait Gelir-Giderlerin Cari Döneme Kaydedilmesi İsteğine İlişkin Tablo.....	76
Tablo-40 : Personel Hatalarının Nedenine İlişkin Tablo.....	77
Tablo-41 : Sahte, Yanıltıcı veya Naylon Fatura Kullanımına İlişkin Tablo.....	77
Tablo-42 : Personelin Belge veya Maddi Unsurları Çalmasına İlişkin Tablo.....	78
Tablo-43 : Vergi Kanunlarındaki Boşluklardan Yararlanmaya İlişkin Tablo.....	78
Tablo-44 : Kanunlardaki Açıklardan Vergi Tasarrufu Sağlamaya İlişkin Tablo.....	78
Tablo-45 : Bölümler Arası Geçiş Yapılarak Hatalı Raporlama Yapılmasına İlişkin Tablo.....	79
Tablo-46 : Kredi Almak İçin Bilânço Süslemesi İsteğiyle Karşılaşma Durumuna İlişkin Tablo.....	79
Tablo-47 : Müşterilerin Vergi Avantajı Sağlama İsteklerine İlişkin Tablo.....	79

KISALTMALAR

T.B.M.M.: Türkiye Büyük Millet Meclisi

SM: Serbest Muhasebeci

SMMM: Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik

YMM: Yeminli Mali Müşavirlik

TURMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

İSMMMO: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası

TMUDESK: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu

IFAC: Uluslar Arası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation Of Accountants)

CPA: Sertifikalı Kamu Muhasebecileri (Certified Public Accountants)

VUK: Vergi Usul Kanunu

TMS: Türkiye Muhasebe Standartları

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

KDV: Katma Değer Vergisi

MTV: Motorlu Taşıtlar Vergisi

Vb.: Ve Benzeri

A.Ş. Anonim Şirketi

ACFE: Aşağıda Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği (Association of Certified Fraud Examiners)

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı muhasebe mesleğinde etik değerlerin muhasebe meslek mensupları açısından ne derece önemli görüldüğünü incelemektir. Bunun yanında, İşletmelerde yönetici olarak görev yapan veya işletme çalışanları tarafından yapılan muhasebe hata ve hileleri ile bunların neden olduğu ekonomik kaybın büyük boyutlara ulaşması ve aynı zamanda yapılan hata ve hilelerin etiksel bakımdan meslek mensuplarına, şirketlere ve topluma vermiş olduğu büyük zarar ve değer kaybı konusunda açıklamalar yapmak ve bilgi vermektir. Bu çalışma bir anket uygulaması ile değerlendirilip, yapılan bu hukuk ve etik dışı işlemlerin meslek mensuplarını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada, muhasebe mesleği ve meslek sahiplerinin etiksel boyutları ile muhasebede yapılan hata ve hileler konuları incelenecektir. Öncelikle muhasebenin genel yapısı ile muhasebe mesleği hakkında teknik bilgiler açıklanacak, daha sonra muhasebe mesleğinin ahlaksal boyutu ve bununla ilgili olarak muhasebede yapılan hata ve hileler konuları incelenecektir. Muhasebede yapılan hata ve hileler ile bunların meslek etiğine olan etkileri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleri haricinde toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, muhasebeye genel bir bakış açısı ile yaklaşılarak, muhasebe kavramı ve genel tanımları, muhasebenin temel kavramları ve açıklamaları ile muhasebenin gelişimi ele alınıp incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, “Etik ve Mesleki Etik ” kavramları tanımlanmıştır. Daha sonra muhasebe mesleğini icra eden her meslek mensubunun uyması gereken etik kuralları ifade eden “Muhasebe Mesleğinde etik” kavramı açıklanmaya çalışılarak muhasebe meslek etiğinin amaçları, muhasebe mesleğine duyulan gereksinim açıklanmıştır. İkinci bölümün son kısmında ise muhasebe meslek etiğinin Türkiye’deki ve Uluslar arası düzendeki durumu incelenip, 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik yasasında yer alan düzenlemeler ile Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) Mesleki Etik Kuralları ve Temel İlkelerinin nelerden oluştuğu belirtilmiş ve böylece muhasebe mesleğinde etik davranışı sağlamak için ülkemizde ve uluslararası alanda ne tür önlemler alındığı incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, genel olarak işletmelerde yapılmakta olan hata ve hileler ile hata ve hile kavramlarının genel tanımları yapılarak, hata ve hilenin türleri, hata ve hilenin nedenleri, hata ve hile eylemlerini yapanların karakteristik özellikleri, hata ve hileye maruz kalan şirketlerin özellikleri ile hata ve hilelerin ortaya çıkarılmasına neden olan belirtiler ele alınıp incelenmiştir. Ayrıca hilelerin ortaya çıkması ve önlenmesinde kullanılan teknikler ile bilanço ve gelir tablosu hesaplarında yapılan hileler ayrıntılı olarak ele alınmış, muhasebe hilelerinin önlenmesi için uygulanacak tedbirlere yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise muhasebe hata ve hilelerinin meslek etiği açısından

irdelenmesi konusu ele alınıp İstanbul ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarına uygulanan anket çalışmasının sonuçları ve değerlendirmeleri tablolar aracılığıyla açıklanmıştır.

Son bölüm olan sonuç bölümünde ise tez çalışmasından elde edilen veri ve bilgiler ile değerlendirmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1-MUHASEBEYE GENEL BAKIŞ

1.1-Muhasebe Kavramı ve Gelişimi

1.1.1-Muhasebe Kavramı

Muhasebe, finansal nitelikli işlem ve olayları para ile ifade edilmiş şekilde kaydetme, sınıflandırma, özetleyerek rapor etme ve sonuçları yorumlama bilim ve sanatıdır. Bu yönden bakıldığında muhasebe mesleği başta devlet olmak üzere işletme sahip ve yöneticilerine, yatırımcılara, müşterilere, çalışanlara, kredi kurumları gibi çeşitli çıkar gruplarına gereksinim duyulan bilgileri üreterek sunan bir meslek dalıdır.¹

Muhasebe temelinde değişim işlemleriyle, benzeri nitelikte parayla ölçülebilen ekonomik olaylardan oluşmaktadır. Kuşkusuz, işletme içerisinde gerçekleşen bazı olaylar değişim işlemi olmadıkları halde işletme üzerindeki etkileri nedeniyle muhasebeye konu edilirler. Örneğin, faiz tahakkuku, bazı varlıkların hasara uğraması, giderlerin geciktirilmesi gibi olaylar işletmeyi etkileyen ekonomik olaylardır ve muhasebenin uğraştığı konulardan sayılır. Bu nedenle muhasebenin amacının, işletmede geçen tüm olayları değer olarak (parayla) ölçmek ve çeşitli ekonomik kararlar ile ilgili bilgi sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıklamalar doğrultusunda muhasebenin yalnız bir kayıt işi ve veri sağlama işi olmadığı açıkça belli olmaktadır.

Muhasebe aşağıdaki üç hizmeti vermektedir:

1. Defter Tutma
2. Asıl Muhasebe
3. Kayıtların Denetimi ve Onayı

Defter Tutma (Book-keeping) işi; olayların belirlenmesi, fonksiyonların sınıflandırılması ve kaydedilmesi işlemlerini kapsar.

Asıl Muhasebe (accounting) ; yorum, özetleme, rapor etme ve bilgi verme işlemlerini yerine getirir.

Kayıtların Denetimi ve Onayı; kayıtlar ve kayıtlara dayanarak düzenlenen raporlar (Bilanço, Gelir Tablosu) işletme içinde görevlendirilen kişiler tarafından devlet görevlileri veya bağımsız uzmanlar tarafından denetlenir ve onaylanır. Yapılan denetim ve onaylamanın nedeni, kayıtları

¹ ÇELİK Tuncay, Muhasebede Hata Ve Hileler İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2010, s.15

tutmakla görevli olan personelin ve işletmenin muhasebe tekniği ile ilgili olarak, ilgili kişilerin çıkarları açısından hesap verebilmelerini sağlamaktır.

Muhasebe, işletme ile ilgili tüm kişi ve kuruluşlara ihtiyaç duydukları finansal nitelikli bilgileri üretilip bunları raporlar aracılığıyla ilgililere sunarken aynı zamanda ekonomik sosyal ve teknolojik alanlardaki gelişmelerin etkisiyle de ürettiği bilgilerin kapsamını genişletmekte ve niteliklerini değiştirmektedir.²

1.2-Muhasebenin Temel Kavramları

Muhasebe işlemleri ve olayları kaydederken belirli prensiplere uyar. Böylece, muhasebe uygulamaları belirli kurallara dayanmış ve uygulamada ortaya çıkabilecek bazı karışıklıklar önlenmiş olur. Muhasebenin temel kavramları ve prensipleri Amerikan Yeminli Hesap Uzmanları Enstitüsü'nün Muhasebe Prensipleri Kurulunun yayınladığı bültenlerde yer almıştır. Muhasebenin temel kavramları muhasebe bilgisinin bir esasa dayanmasını, bu bilgiyi kullananlara sağlıklı, tutarlı ve karşılaştırılabilir bilgi sunulmasını sağlar.

Temel muhasebe kavramları şu şekilde sıralanmıştır.

- Sosyal Sorumluluk Kavramı,
- Kişilik Kavramı,
- İşletmenin Sürekliliği Kavramı,
- Dönemsellik Kavramı,
- Parayla Ölçülme Kavramı,
- Maliyet Esası Kavramı,
- Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı,
- Tutarlılık Kavramı,
- Tam Açıklama Kavramı,
- İhtiyatlılık Kavramı,
- Önemlilik Kavramı,
- Özün Önceliği Kavramı.³

1.2.1-Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sorumluluk, gerçek ve tüzel kişilerin kendi davranışlarını ve yetki alanlarındaki herhangi bir

² OKAY Suat, Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2011, s.3

³ <http://www.webmuhasebe.com/konular/muhtemkavram.htm>, Muhasebenin Temel Kavramları, 15.10.2014

olayın sonuçlarını üstlenmesidir. Bu kavram, muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını ve amacını göstermektedir.⁴ Ayrıca bu kavram, muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde, finansal tabloların düzenlenmesinde ve sunulmasında; belirli kişi veya grupların çıkarları için değil bütün toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi sunumunda tamamen gerçek, dürüst ve tarafsız olarak davranılması gereğini ifade eder. Ancak böyle bir sorumluluk duygusu ile hareket edilmesiyle muhasebece sağlanan bilgilerin gerçeğe uygun, tarafsız, önyargısız, ve adil olması sağlanabilir.

İşletme ile ilgili taraflara bilgi sağlama amacını sağlayacak olan finansal tabloların düzenlenmesi sosyal sorumluluk gerektirir. Muhasebe sadece işletmenin üst yöneticilerine gerekli bilgileri vermekle kalmaz. Çeşitli sebeplerle işletmenin işleyişi ile ilgi ve alakası bulunan veya ileride ilgilenecek olan taraflara da işletmenin finansal durumu ve işleyişi ile ilgili gelişmeler hakkında bilgi vermek muhasebenin amaçlarından ve görevlerinden birisidir.

Muhasebe ilgili kişi veya kişilerin tümüne doğru karar verebilmeleri için doğru bilgiler verme sorumluluğundadır. Muhasebe bu görevini yerine getirirken hukuki sorumluluktan daha geniş bir sorumluluğu ifade eden sosyal sorumluluk duygusu ile hareket etmelidir. Sosyal sorumluluk kavramı işletmelerin topluma karşı yerine getirmesi gereken sorumlulukların örgütsel amaçların önünde tutulmasını gerektirir. Sosyal sorumluluk kavramı genelde işletmenin kendisiyle ilişkilendirilmekteyse de gerçekte karar alma yetkisi işletme içinde çeşitli seviyelerde yer alan kişilerde toplanmaktadır.

Toplumdaki herkes hem yasal olarak hem de ahlaki olarak savunulabilir şekilde davranmalıdır. Yasal olarak savunulabilir davranmak, yasalara uymak; ahlaki olarak savunulabilir davranmak ise toplumun geçerli değer yargılarına göre doğru olan şekilde hareket etmek anlamındadır. Ahlaki davranış, karar ya da eylemin yasal olup olmadığının saptanmasından çok, doğru ya da yanlış olup olmadığı ve toplumun değerlerine uygun olup olmadığı açısından değerlemeyi gerektirir. Finansal muhasebe ve raporlamanın rolü bir işletmenin ekonomik etkinliklerini nesnel olarak ölçmek ve kaydetmek; kaydedilen verileri özetleyerek ilgili taraflara işletme içindeki ve işletme dışındaki taraflara bildirmektir. Finansal muhasebe ve raporlama sürecinde olayların yanlış değerlendirilmesi, tahmindeki hatalar, ekonomik olayların ölçülmesi ve bildirilmesindeki belirsizlik gibi nedenler iş ahlaki ve ahlaki davranışları muhasebe mesleği açısından özellikle önemli kılmaktadır. Çünkü işletme ile ilgili taraflar kararlarında temel kaynak olarak aldıkları finansal tablolara ve dolayısıyla muhasebecilere güvenmek zorundadırlar. Yasal olmayan ya da etiksel olmayan davranışlarda bulunan muhasebeciler, finansal raporlama sürecinin tümünün doğruluğu ve güvenilirliğini zedeleyecektir.⁵

1.2.2-Kişilik Kavramı

İşletmenin işletme sahiplerinden ve üçüncü şahıslardan ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu buna

⁴ SEVİLENGÜL Orhan, Genel Muhasebe, 2005, s.22

⁵ OKAY Suat, a.g.e., s.9-10

bağlı olarak da işletmeye konan varlıkların işletmenin kişiliğine ait olduğunu kabul eder. Kişilik kavramı sebebiyle işletme sahiplerince işletmeye konan sermaye işletmenin kişiliğine ait olmakta buna karşılık, işletme konan sermaye kadar işletme sahiplerine borçlanmaktadır. İşletme sahiplerinin kişisel işlemleri bu kavram sebebiyle işletmenin kâr ve zararını etkilemez.⁶

1.2.3-İşletmenin Sürekliliği Kavramı

İşletmenin sürekliliği kavramı, işletmenin faaliyetlerini belirli bir süreye bağlı olmaksızın sonsuz süreli olarak devam edeceğinin varsayılması ile ilişkilendirilmektedir. Bu sebeple işletme sahiplerinin ya da ortaklarının yaşam süreleriyle bir bağlantısı yoktur. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturmaktadır. Bir işletmenin sürekliliği, olağandışı bir durum olmadıkça sonsuz süreli olduğu, sonsuz süreli olmasa da en azından mevcut planlarını, taahhütlerini ve kontratlarını yerine getirmeye yetecek kadar bir süre varlığının devam ettirebileceğini öngörür. Bu öngörü altında işletmenin ekonomik hayatını devam ettirebilmesi işletmenin uzun ömürlü varlıklar elde etmesini, uzun vadeli borçlar yapabilmesini, uzun dönemli planlar yapmasını, geleceğe yönelik ar-ge çalışmalarında bulunabilmesini sağlar.

1.2.4-Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik kavramı işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belirli dönemlere ayrılması ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak belirlenmesini ifade etmektedir. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hâsılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir. Dönemsellik kavramının işletmeler açısından geçerliliğinin kabul edilmediği durumlarda veya ortadan kalktığı durumlarda bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır. Bu kavramın özelliğine göre mali tabloların en çok birer yıllık süreler bazında düzenlenmesi gerekir. Ancak işletmeler ilgili yasal mercilere başvurarak hesap dönemlerini bir yıldan fazla dönemlere yayabilmektedirler. Ayrıca isteyen işletmeler daha kısa dönemler içinde mali tablolar düzenleyebilmektedirler.⁷

1.2.5-Parayla Ölçülme Kavramı

Muhasebenin işletme faaliyetlerini kaydederken standart bir ölçü birimi ile ifade etmesi gerektiğini açıklar. Bu ölçü birimi muhasebenin uygulandığı ülkenin para birimidir. Para ölçüsü kavramı para biriminin değerinde zamanla bir değişme olmadığını kabul eder. Para biriminin satın alma gücü sabittir. Bu kavramın kabul ettiği para biriminin satın alma gücünün değişmediği varsayımı günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir. Enflasyon muhasebesinde para birimi ile ifade edilen işlemler

⁶ <http://www.webmuhasebe.com/konular/muhtemkavram.htm>, a.g.e., 15.10.2014

⁷ OKAY Suat, a.g.e., s.10-11

bugünkü satın alma gücünü ifade edecek katsayılarla çarpılarak güncel değerler haline getirilmektedir.

1.2.6-Maliyet Esası Kavramı

Maliyet kavramı işletmeye alınan kıymetlerin yapılan harcamaların ve sağlanan gelirlerin elde edildikleri tutarlarla kaydedilmesini ifade eder. Bu kavram vasıtasıyla uygulamada ortaya çıkabilecek işletme faaliyetlerinin kaydedilmesi ile ilgili karışıklıklar önlenmiştir. Bu kavram da günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir. Gelişmiş ülkelerde işletme değerlerinin maliyet değeri ile olan girişleri dönem sonlarında güncel değerlerine göre düzeltilmektedir.⁸

1.2.7-Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı

Bu kavram, muhasebe kayıtlarının gerçek durumunu yansıtan belgelerin, usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve önyargısız davranılması gerektiğini ifade eder. Bir işletmenin varlıkları ile kaynaklarındaki değişiklikler ve bu değişikliklerin gelir, gider ve öz kaynaklar üzerindeki etkilerinin ölçümü tarafsız belgelere dayandırılmalıdır. Muhasebe işlemlerinin dayanağını faturalar, makbuzlar, fişler ve ödeme emirleri gibi tarafsız belgelerden oluşur.

1.2.8-Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı; muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade etmektedir. İşletmelerin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenleri ile değerlendirme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörmektedir. Geçerli nedenlerin bulunduğu hallerde işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur. Muhasebe bilgisinin dönemler arasında karşılaştırılabilmesini sağlamak amacıyla değişmezlik kavramı kabul edilmiştir. Burada amaç muhasebenin amaçlarına ulaşabilmesi için her dönem uyguladığı ilke ve usullerin aynı olması ve bu şekilde tutarlılığın sağlanabilmesidir.

1.2.9-Tam Açıklama Kavramı

Tam açıklama kavramı, mali tabloların işletme faaliyetlerine ait bütün olayları tam ve detaylı olarak bu tablolardan yararlanacak olan kişi ve kuruluşların doğru kararlar verebileceği şekilde yeterli, açık ve anlaşılır olması gerektiğini vurgulamaktadır. Açıklanması gereken bilgiler; işletmenin mevcut durumu ile ilgili bilgiler ve gelecekte gerçekleşmesi olasılık dâhilinde olan olaylarla ilgili bilgiler olarak gruplandırılabilir ve bu bilgilerin açıklanması bu kavramın gereğidir.

⁸ <http://www.webmuhasebe.com/konular/muhtemkavram.htm>, a.g.e., 15.10.2014

İşletmenin mevcut durumu ile ilgili bilgilere, finansal raporlardaki bilgiler, ipotekli değerler, rehinli değerler, kullanılması şartlara bağlı varlıklar, vadesi geçmiş borç ve alacaklar örnek olarak gösterilebilir. Gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan olaylarla ilgili bilgiler ise, karara bağlanmamış davalar, stokların ve iştiraklerin piyasa değerindeki düşüşler, örnek olarak gösterilebilir. İşletmeler, finansal raporlarında yer almayan ancak işletme ile ilgili karar alıcıların kararlarını etkileyebilecek bilgileri, finansal raporların dip notlarında gerekli açıklamaları ile birlikte vermelidir.⁹

1.2.10-İhtiyatlılık Kavramı

İşletmenin karşılaştığı veya karşılaşılabileceği zararlar için karşılık ayırmasını, gelecekteki gelişmesini sağlayabilmesi için karın bir kısmını dağıtmayarak ihtiyat (yedek akçe) olarak ayırmasını ifade eder. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekeç oluşturamaz.

1.2.11-Önemlilik Kavramı

Bir hesap kalemi veya mali bir olayın nispi ağırlık veya değerinin finansal analizlerde veya alınacak kararlarda etkili olacak düzeyde olması durumunda bu hesap veya finansal olayların mali tablolarda yer alması gerektiğini ifade eder.

Yatırım ve diğer kararlar için ilgili olan finansal bilgiler genellikle çok fazla detaylı olarak hazırlanabilir. Fazla bilgide az bilgide olduğu gibi yanılmaya sebep verebilir. Muhasebecinin finansal raporlamadaki sorumluluklarından biri de bu bilgi karmaşasını kullanacaklar için anlamlı hale getirecek şekilde özetlemektir.

1.2.12-Özün Önceliği Kavramı

İşlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlemelerin yapılmasında, işlemlerin biçimleri ile özleri arasında farklılık çıkarsa biçimlerinden çok özlerine öncelik verilmesi gerekmektedir.¹⁰

⁹ OKAY Suat, a.g.e., s.12-13

¹⁰ <http://www.webmuhasebe.com/konular/muhtemkavram.htm>, a.g.e., 20.10.2014

İKİNCİ BÖLÜM

2-MUHASEBEDE ETİK

2.1- Etik Kavramı

Etik kelimesi Yunanca ahlak anlamına gelen “ethicos/ethos” kelimesinden türetilmiş olup, “kültür veya bir grup insanın davranış biçimi, ruhu ve karakteri” anlamına gelmektedir. Sözlük anlamı “töre, törebilim” şeklinde olan etik bir insanın davranışları sırasında kullandığı ahlaki ilkeler bütünüdür. Bir disiplin olarak etik, neyin iyi neyin kötü olduğunun belirlenmesi ile ilgili ahlaki görev ve sorumlulukları belirtir. Etik; ahlaki davranış, eylem ve yargıları ilgilendiren bir konu olarak felsefe ve bilimin önemli bir parçası olmuştur.

Etik ahlak kavramını da içine alan felsefi bir disiplindir. Bu nedenle etiği ahlak felsefesi olarak tanımlamak da mümkündür. Bir diğer ifadeyle etik, insanın töresel ya da ahlaksal ilişkilerini, davranış biçimlerini ve görüşlerini araştıran felsefe dalıdır. Bir davranışın etiğe uygun olup olmadığı, yalnızca bireylerin kişisel etik değerleri tarafından değil, kitle iletişim, çıkar grupları ve örgütleri de içine alan toplum tarafından belirlenmektedir.¹¹

Etik, doğru ve yanlış, iyi veya kötü, haklı veya haksızın ne olduğuna karar vermek demektir. O nedenle güven eksikliğinin en önemli sorunlarından biri kabul edilen etik, insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde yer alan değerlerin, ahlaki bakımdan doğru ya da yanlış olan niteliğini araştıran bir felsefe dalıdır. Yunanca “karakter ve alışkanlık” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden gelen bir kavram olan etik kavramı, ahlak kavramını da içine alan bir disiplin olup nasıl davranılmasını gerektiğini gösteren sağduyu ile ilgili görev ve sorumluluğu ifade eden ahlak felsefesi olarak tanımlamak mümkündür. Etik toplum tarafından genel kabul gören ilke ve ilkeler bütünü olarak kabul edilir. Etik iyi - kötü ya da doğru - yanlış olanların niteliği ve temellerinin araştırılmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla etik, insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde yer alan değerlerin, ahlaki bakımdan doğru ya da yanlış olan niteliğini araştıran bir felsefe dalıdır. İngilizcede ethics kelimeleri yerine morality veya moral philosophy terimlerin kullanıldığı da görülmektedir. Ancak İngilizcede morals teriminin daha çok değişebilen ahlaki alışkanlık için kullanıldığı görülmektedir. Eski Yunanca da ethos insanların gelenek, görenek, alışkanlık ve bir kişinin yaratılış öz nitelikleri gibi anlamlar taşımaktadır. Ancak günümüzde etik, ahlaksal olan özünü ve temellerini araştıran bir bilim veya felsefe dalı olarak açıklanmaktadır.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi etik ile ahlak kavramları birbirleri ile çok yakından ilişkili olan kavramlar olup iki kavram arasındaki temel fark, etik kavramının genel olarak ahlak kavramını da

¹¹ TOPSAK Fatih, Muhasebe Meslek Mensuplarının Hata, Hile Ve Meslek Etiği Konularındaki Tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, S.15

içeren bir disiplini ifade etmesidir. Etik, genel olarak toplum tarafından kabul edilen ilke ve ilkeler bütünü olarak kabul edilirken ahlaka göre daha formel nitelikte olduğu görülür. Etik anlamında ahlaka bakıldığında, bulunduğu yer ve geleneğe göre kendine uygun karar alma ve davranış tarzında bulunmaz. Ahlaki bir tavır olarak içselleştirilmiş ahlak olan etik, geleneksel değil evrenselidir. Çünkü etik coğrafyaya, sınırlara ve toplumlara göre değişiklik göstermez. Etik, niyet ile yapılan davranışlar ya da eylemler arasında aynılığı sağlamayı amaçlar.¹²

2.2- Mesleki Etik

İşletmeler belirli çevre koşullarında faaliyet gösteren kurumlardır. Verdikleri kararlarla çevrelerini etkilerler ve aynı şekilde çevrenin kararlarından da etkilenirler. Bu karşılıklı etkileşimde meslek etiği şirkete; çalışanlara, hissedarlara, çevreye olan sorumluluklarını ortaya koyar. Meslek etiği mikro çevre içerisinde tüm etmenlerin birbirlerine karşı olan sorumluluklarından oluşur.

Meslek etiği denildiğinde iş yaşamıyla ilgili iyi-kötü, doğru-yanlış ve haklı- haksız uygulamaların incelenmesi akla gelmektedir. Meslek etiğinin amacı, iş adamlarının ürün ve hizmetlerinde toplumun güvenini kazandırıcı bir takım kolaylaştırıcı kurallar bütünü tesis etmektir.

Meslek etiği hangi meslekten olursa olsun kendi ahlaki kültürünü, kendi mesleki özelliklerini ve toplumsal sorumluluklarını uygun bir şekilde oluşturmakta veya oluşturmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda da dünyanın her yerinde meslek mensupları tarafından uyulmaya çalışılmaktadır. Meslek etiği genellikle meslek mensuplarının kişisel inisiyatifinde olan bir uygulama olduğu için, meslek mensuplarının yer aldıkları toplum, çevre ve mesleki eğitim sistemi de meslek etiğine verilen değerle önemli rolleri olan faktörlerdir.¹³

2.3-Muhasebe Mesleğinde Etik

Muhasebenin bilgi sunma işlevi göz önüne alındığında muhasebe mesleğinde etik; meslek mensuplarınca kanunlara ve toplumun değer yargılarına uygun, güvenilir bilgilerin sunulmasıdır. Muhasebe mesleğinde kabul edilen etik kurallara göre muhasebe mesleğinde etik ise genel olarak bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, güvenilirlik, mesleki özen ve titizlik, reklâm yasağı, sır saklama vb. faktörleri içermektedir. Muhasebe mesleğinde etik açısından uyulması gereken kurallar, 1997’de İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası’nın (İSMMM) düzenlediği “III. Türkiye Muhasebe sempozyumu’nda” meslek mensuplarının kendi aralarındaki ilişkiler; müşterileriyle ilişkileri; meslek kuruluşlarıyla ilişkileri ve toplum ve kamu idaresi ile ilişkiler olmak üzere dört ana başlık halinde belirginleşmiştir. 18.10.2001 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan, “Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Meslek Ahlak Kuralları İle İlgili Mecburi Meslek Kararı” ile muhasebe mesleğinde uyulması zorunlu kurallar açık

¹² ZEYTİN Mustafa, Bağımsız Muhasebe Meslek Mensuplarını Hata Ve Etik Dışı Davranışlara Yönlendiren Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007, S.49-50

¹³ ÖZKAYA Nezh, Muhasebe Etiği ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2008, S.20-21

bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca bu kararda TURMOB'dan ruhsat almış bütün meslek mensupları TMMOB (Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu) tarafından yayımlanan standartlara uyacaklarına dair hükümde konulmuştur.

Küresel anlamda etik kurallar oluşturmak için de çabalar gösterilmiştir. IFAC'ın Etik Komitesi Forumu, düzenleyicileri, standart belirleyicileri, muhasebe kuruluşlarının liderleri ve tüm dünyadan meslek mensuplarından oluşan yaklaşık 150 katılımcı ile 11 Ekim 2005 tarihinde Brüksel'de gerçekleşmiştir. Forum, IFAC Etik Komitesinin yakın zamanda revize edilen meslek mensupları için etik kurallarının bilinirliğini artırmayı ve etik kurallarının denetçi bağımsızlığını en iyi nasıl ele alacağı konusunda girdi sağlamayı amaçlamıştır. Katılımcılar, bağımsızlık ile ilgili olarak denetçilerin beklentileri konusunda hem meslek mensupları hem de düzenleyiciler, yönetim, yönetim kurulları ve denetim komitelerinin eğitimine olan ihtiyacı vurgulanmıştır. IFAC Etik Kurallarının - dünya çapındaki tüm muhasebecilerin uygulayacağı tek bir küresel etik kuralı şeklinde genişletilmesi için şu öneriler geliştirilmiştir:

- Bağımsızlık tehditlerine karşı önlem örneklerini içeren ek uygulama rehberi.
- Kamu yararı işletmeleri ve bu gibi işletmelere uygulanan etik kavramlar için ek rehber.
- Vergi hizmetleri hakkında Etik Kurallarının uygulanması ile ilgilik netliğin artırılması.
- Bir kalite kontrol çerçevesi içinde etik uyumun benimsenmesi düşüncesi.¹⁴

IFAC'ın yayınladığı “ Meslek Mensupları İçin Meslek Ahlakı Kuralları” yönetmeliğine göre mesleki etik kuralları;

A- Mesleki Faaliyette Bulunan Bütün Muhasebeci Gruplarına Uygulanacaklar:

- Tarafsızlık
- Meslek Ahlakı Çıkmazlıklarının Çözümü
- Mesleki Yeterlilik
- Gizlilik
- Vergi Uygulamaları
- Uluslararası Aktiviteler
- İlan Etme

B) Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere Uygulanacaklar

¹⁴ ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.52-53

- Bağımsızlık
- Ücretler ve Komisyonlar
- Diğer Meslek Mensupları İle İlişkiler
- İlan ve Teşvik
- Müşterinin Parası
- Faaliyetlerin ve Uygulamanın Birbirine Uymaması

Türkiye’de ise 3568 sayılı kanuna göre düzenlenip çıkarılan meslek mensuplarının çalışma usul ve esasları hakkındaki yönetmelikte meslek etiğine yönelik bazı standartlar yer almıştır. Sözü edilen standartlar 10 adet olarak belirlenmiştir. Bunlar:

- Mesleki Unvan ve Yeterlilik
- Mesleki Eğitim ve Bilgi
- Dürüstlük, Güvenilirlik ve Tarafsızlık
- Sır Saklama
- Sorumluluk
- Sosyal Sorumluluk
- İşletme Sahip ve Yöneticilerine Karşı Sorumluluk
- Meslektaşlara Karşı Sorumluluk
- Bağımsızlık
- Haksız Rekabet’tir.¹⁵

2.4- Muhasebe Mesleğinde Etik ile İlgili Düzenlemeler ve Etik İlkeler

2.4.1- 3568 Sayılı Yasaya Göre Meslek Etiği Kuralları

Türkiye’de muhasebe mesleğini yasal düzene kavuşturan ilk düzenleme olan 3568 sayılı yasada, meslek etiği konusu ayrıca düzenlenmiş bir konu olmayıp, uyulması gereken kurallar olarak bazı düzenlemeler yer almaktadır. Bunların başlıcaları aşağıdaki gibidir:

- Meslek Sırları (43.madde): Muhasebecilerinin işleri gereği öğrendikleri bilgileri izinsiz yayımlayamayacaklarını ifade eder.
- Reklam Yasağı (44.madde): İş elde edebilmek için reklam yapmak meslek mensuplarına yasaklanmıştır.

¹⁵ OKAY Suat, a.g.e., s.21-22

- Yasaklar (45.madde): Meslek mensubunun bağımsızlığını vurgulayan madde mesleğin icra biçimini ortaya koymaktadır. Ticari faaliyette bulunmak, meslekle ve meslek onuruyla bağdaşmayan işlerle uğraşmak, akraba ve hısımların işletmelerinin işlerinde çalışmak yasaklanmıştır.

- Ücret (46.madde): Belirlenen asgari ücretin altında ücret belirleyerek meslek mensubunun haksız rekabet yaratamayacağını ifade eder.

- Disiplin Cezaları (48.madde): Mesleğin onuruna aykırı faaliyette bulunan, görevlerinin gerektirdiği güveni sarsan, görevini bağımsızlık, dürüstlük ve tarafsızlıkla yapmayan, mesleğin genel prensiplerine aykırı faaliyette bulunanlar hakkında disiplin cezaları uygulanır.¹⁶

3568 Sayılı Kanununda yapılan düzenlemeler ile meslek etiğine uygun davranışın nasıl olması gerektiği belirtilmiş ve açıklanmıştır. Bu düzenlemelere uygun olmayan davranış etik olmayan davranış olarak nitelendirilmiştir.¹⁷

2.4.1.1-Bağımsızlık

Muhasebe ve denetçi bağımsızlığı, muhasebe ve denetleme işlerinin yapımında, hesaplaşma, sonuç belirleme, rapor verme, yorum yapma ve görüş bildirmede, herhangi bir kimse ya da gücün etkisinde kalmama; baskılardan, bağımlılıklardan ve görüşlerden etkilenmemedir. Muhasebeci ve denetçi, meslek uygulamalarında bağımsızlığını ve nesnelliğini korumakla yükümlüdür. Bağımsızlığının zedelenmesinden endişe duyan, kendini sıkıntılı gören meslek mensubu, kendisine önerilen işi ya da sözleşmeyle yapmayı yüklediği işi, yasa ve kurallar çerçevesinde, reddedebilir.

Bağımsızlık hem gerçekte hem de görünüşte sadece yansız, tarafsız ve nesnel olmak değil aynı zamanda diğer kişiler tarafından da öyle algılanmak anlamını taşır. Tüm muhasebe meslek mensuplarına uygulanabilir bir kavram olan bağımsızlık, sertifikalı bağımsız kamu muhasebecileri için de yaptıkları uygulamalarında özellikle önemlidir. Amerikan Bağımsız Kamu Muhasebecileri enstitüsünün (American Institute Of Certified Public Accountants) etik ile ilgili kuralları denetim yapan sertifikalı kamu muhasebecilerinin (CPA) bağımsızlığı ile ilgilidir. Örnek olarak bir şirketin hisselerine sahip veya bu şirketle yakın iş ilişkisi içinde olan bir bağımsız kamu muhasebecisi bu şirketi bağımsızlıktan yoksun olduğu için denetleyemez.¹⁸

2.4.1.2-Tarafsızlık

Muhasebe meslek mensubunun tarafsızlığı, muhasebe işlerini yaparken, hesaplaşma ve sonuç çıkarmada, rapor vermede, yorum yapma ve görüş bildirmede, herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluştan yana olmadan gerçekleştirmesidir.

Muhasebe uygulamalarında, meslek mensuplarının taraf tutmadan ve hiçbir etki altında

¹⁶ TOPSAK Fatih, a.g.e., s.25-26

¹⁷ OKAY Suat, a.g.e., s.24

¹⁸ ÖZKAYA Nezih, a.g.e., S.42-43

kalmadan, sadece mesleki bilgileriyle ve mesleki standartların sınırları içerisinde kalarak bu mesleği yapması bir ön koşuldur. Meslek mensupları mesleklerini icra ettikleri konumda ne kadar tarafsız kalabiliyorlarsa ve elde ettikleri bilgileri ne kadar şeffaf bir şekilde ortaya koyabiliyorlarsa ve bağımsız davranabiliyorlarsa o ölçüde ürettikleri bilginin önemliliği ve doğruluğu artmaktadır ve geniş bir çevrece kabul görmektedir.¹⁹

2.4.1.3-Dürüstlük

Meslek mensubunun vermiş olduğu hizmetin kamu yararına olması nedeni ile kamuyu aldatıcı davranışlarda bulunmamak, güveni devamlı kılmak amacıyla dürüstlük zorunlu bir özellik olmalıdır. Bu özellik meslek mensubunun kişiliğinin gelişimi ile birlikte oluşabilmelidir.

Etik davranış, başkaları ile ilişkilerde dürüst olmayı ve içtenliği gerektirir. İçten ve dürüst davranmayan yöneticiler, ilişkilerde kendi sonlarını hazırlarlar ve güven ortamı ortadan kalkar.²⁰

2.4.1.4-Sır Saklama

Bağımsız muhasebe meslek mensupları, müşterileriyle ilgili birçok gizli bilgiye sahiptirler. Teoride bu bilgileri kullanmak suretiyle müşterilerinden önemli çıkarlar, kazançlar elde edebilir. Ancak mesleki faaliyetleri sırasında müşterileriyle ilgili edindiği bilgileri ve sırları müşterilerinin izni olmadıkça, mesleki faaliyetleri son bulsa dahi açıklayamazlar. Bunları açıklayanın ya da kullananın meslekten atılması gündeme gelir. 3568 Sayılı Kanunun 43. maddesi, “Meslek mensupları ve bunların yanlarında çalışanlar mesleki faaliyetleri dolayısıyla öğrendikleri bilgi ve sırları mesleki faaliyetlerine son verseler bile ifşa edemezler, çeşitli kanunlarla muhbirlerle tanınan hak ve menfaatlardan faydalanamazlar; ancak adli yargıya göre suç teşkil eden hallerin yetkili mercilere duyurulması mecburidir. Adli veya idari her türlü inceleme veya soruşturma birinci fıkra hükmünün dışındadır.” denilmek suretiyle sır saklamanın mesleki bir zorunluluk olduğunu ortaya koymaktadır.²¹

2.4.1.5-Mesleki Yeterlilik

Meslek Mensupları;

- Bilgi ve yeteneklerini sürekli geliştirerek uygun mesleki yeterlilik seviyesini muhafaza etmek,
- Mesleklerini ilgili kanun, düzenleme ve teknik standartlara göre icra etmek,
- Çalışma konularında ilgili güvenilir bilgileri analiz ettikten sonra, tam anlamıyla bitmiş ve açık raporlar ile tavsiyeler hazırlamak ile yükümlüdürler.

Türkiye’de Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkındaki Yönetmelik’ in 10 ve 11.

¹⁹ OKAY Suat, a.g.e., s.26-27

²⁰ TOPSAK Fatih,a.g.e., s.27-28

²¹ ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.63-64

maddeleri mesleki yeterlilik ve özen ile ilgilidir. Yönetmeliğin 10. Maddesinde : “Meslekî yeterlilik ve özen ilkesi, meslek mensubuna müşteriler veya işverenlere etkin bir hizmet sunmak için gerekli meslekî bilgi ve beceri düzeyine sahip olmak ve hizmet sunarken teknik ve meslekî standartlara uygun olarak özenli davranmak sorumluluğunu getirmektedir.” denilmektedir.²²

2.4.1.6-Haksız Rekabet Yasağı

Bir meslek mensubu, mesleki dayanışma ve sorumluluk bilinci ile, diğer bir meslek mensubunun iş yaptığı bir kişi veya kuruma, aynı işi yapmak üzere girişimde bulunamaz.

Ücret düşürmeye yönelik önerilerde ve personel sağlanması gibi konularda meslek mensupları birbirlerine zarar verecek davranışlarda ve girişimlerde bulunamazlar.

Bir müşteri, muhasebe ve müşavirlik işlerini yapan bir meslek mensubu bulunmasına rağmen bir başka meslek mensubundan hizmet isterse, meslek mensubu diğer meslek mensubu ile ilişki kurmalıdır.²³

2.4.1.7-Muhasebe İlkelerine ve Standartlarına Uyuma Zorunluluğu

Finansal tablolara esas teşkil edecek muhasebe kayıtları, genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kuralları dikkate alınarak düzenlenir. İlgili kurum ve kurullar tarafından veya Yasa'larla belirlenen standartlara uygun olmayan Finansal Tablolar düzenlenemez. Muhasebe kaydı yapan bağımsız muhasebe mensupları hazırladıkları, Finansal Tabloların dipnotlarında genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kuralları ile muhasebe standartlarındaki sapmaları belirtmelidirler.²⁴

2.4.1.8- Meslekî Yeterlilik ve Özen

Meslekî yeterlilik ve özen ilkesi, meslek mensubuna müşteriler veya işverenlere etkin bir hizmet sunmak için gerekli meslekî bilgi ve beceri düzeyine sahip olmak ve hizmet sunarken teknik ve meslekî standartlara uygun olarak özenli davranmak sorumluluğunu getirmektedir.

Meslekî özen, meslekî hizmetlerin yerine getirilmesinde dikkatli, derinlemesine ve zaman esasına göre hareket edilmesini öngörür. Meslek mensubu, kendi otoritesi altında çalışanların da uygun meslekî eğitim almalarını ve gözetim altında tutulmalarını sağlamalıdır.²⁵

2.4.1.9-Ücretler

Bağımsız muhasebe meslek mensupları, yaptıkları işleri, Oda ve Birlik tarafından saptanmış ve ilan edilmiş ücretlerin altında yapamazlar. Başka bir bağımsız muhasebe meslek mensubu, asgari ücretin üstünde yapılan işlere haklı bir gerekçe göstermeksizin daha düşük ücretle yapmak üzere talip

²² ÖZKAYA Nezih, a.g.e., s.44

²³ https://www.alomaliye.com/3568_ahlak_kural.htm, 16.10.2014

²⁴ ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.60

²⁵ TOPSAK Fatih,a.g.e., s.29

olamaz.²⁶

2.4.1.10-Önyargı Yasağı

Bağımsız muhasebe meslek mensupları, varsayıma dayalı bilgilerden hareketle finansal tablolar ve raporlar hazırlayamaz. Bağımsız muhasebe meslek mensubunun, kendisinin gerçekleşeceğini bildiği izlenimi veren herhangi bir geleceğe dönük işlemlere, adının karıştırılmasına izin vermez. Proforma Bilânço ve Gelir Tablolarının hazırlanmasının veya gerçekleşmesini destekleyen görüşlerin bildirilmesinde herhangi bir bağımsız meslek mensubunun adının karıştırılması yasaktır.²⁷

2.4.1.11-Personel Sağlanması

Ruhsatlı bir meslek mensubu, başka bir meslek mensubunun personeline bu meslek mensubuna haber vermeden, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak kendisi ya da müşterisi adına iş önerisinde bulunamaz. Bu kural personelin kendi girişimi ya da bir ilana dayanarak iş başvurusu halinde uygulanmaz.²⁸

2.4.1.12- Reklam ve Teşvik Yasağı

Bağımsız muhasebe meslek mensupları, 3568 Sayılı yasada belirtildiği gibi dürüstlük ilkesine uygun olmayan davranışlarda bulunamazlar. Bu kanun aynı zamanda meslek mensuplarına reklâm yapma yasağı da getirmektedir. Buna göre bağımsız muhasebe meslek mensuplarının reklâm yapması yasaktır. Bu nedenle bir gazete, dergi ya da benzeri duyuru araçlarından herhangi birinden yararlanarak reklâm yapmak yasaktır. Bağımsız muhasebe meslek mensupları, basına bülten dağıtmak veya demeç vermek suretiyle kendi firmasının mesleki deneyim hizmetlerini yüceltmez ya da reklâm yapamaz.²⁹

2.4.1.13-Ücretlerin Düşürülmesi ve Komisyon Yasağı

Müşteriye sunulan hizmetler için önerilen ücretleri düşürecek parasal cezai yaptırımları taşıyan sözleşmeler yapılamayacağı gibi, komisyon ve benzeri ödemelerin yapılması yasaktır. Ancak, anlaşma yapılan müşteriye hizmet sunan başka bir ruhsatlı serbest çalışan meslek mensubuna bu hizmetlerden yararlanılması halinde ücret ödenmesi yasak değildir.

2.4.1.14-Bağdaşmayan İşler

Ruhsatlı meslek mensuplarından denetim ve tasdik işi yapanlar mesleki hizmetlerinde objektifliklerini bozan işler yapmaları yasaktır. Ancak kamu görevi niteliğinde olan siyasi faaliyette

²⁶ ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.65-66

²⁷ R.G., 18 Ekim 2001 Tarih ve 24557 Sayısında Yayınlanan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile Yeminli Mali Müşavirlerin Meslek Ahlak Kuralları.

²⁸ R.G., 18 Ekim 2001 Tarih ve 24557 Sayısında Yayınlanan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile Yeminli Mali Müşavirlerin Meslek Ahlak Kuralları.

²⁹ ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.67-68

bulunma, düşüncesini açıklayan yazı yazma, sanat faaliyetlerinden sayılan edebi eserler yayımlama, avukatlık, gazetecilik ve öğretim üyeliği veya görevliliği yapmak meslekle bağdaşan işlerden sayılır. Yönetim danışmanlığı mesleki faaliyet sayıldığından bağdaşmayan işler kapsamında değildir.³⁰

2.4.1.15- Diğer Bağımsız Muhasebe Meslek Mensupları Aleyhinde Konuşma Yasağı

Bir bağımsız muhasebe meslek mensubu, başka bir bağımsız muhasebe meslek mensubunun veya mesleki şirketin mesleki yeterliliği aleyhinde konuşması, yorumda bulunması veya görüş bildirmesi meslek ahlakına aykırı olup yasaktır. Denetim bir Bağımsız muhasebe meslek mensubu, başka bir bağımsız muhasebe meslek mensubu tarafından denetlenmiş ve görüş raporuna bağlanmış işleri denetleyemez. Bu bağımsız muhasebe meslek mensupları, bölünme ve birleşme durumlarında yaptıkları denetimlerde diğer Bağımsız muhasebe meslek mensuplarının raporlarını referans göstermek suretiyle denetim raporlarını düzenlerler.³¹

2.4.1.16-Kamu Yararı Gözetme

Kamu yararını gözetme, kamu yararına hizmet vermeyi gerektirdiği gibi, kamu yararını sarsacak davranışlardan kaçınmayı akla getirir. Mesleği diğerlerinden ayıran en belirgin özelliği topluma karşı taşıdığı sorumluluğun bilincinde oluşudur. Muhasebecilik mesleğinin geneli ticaretin düzgün işleyişinin sağlanması için profesyonel muhasebecilerin güvenilirlik ve tarafsızlığına güvenen müşteriler, kredi garantörleri, hükümetler, işverenler, çalışanlar, yatırımcılar ve diğerlerinden oluşur. Bu güven muhasebecilik mesleğine kamu çıkarlarını gözetme sorumluluğunu yükler. Kamu yararı, profesyonel muhasebecilerin hizmet verdiği insan topluluğu ya da kuruluşların ortak mutluluğu olarak tanımlanır.³²

2.4.2- Uluslararası Muhasebeciler için Etik Standartları Kurulu Temel İlkeleri

Uluslararası Muhasebeciler için Etik Standartları Kurulu, Uluslar arası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından kurulmuş ve bu federasyon bünyesinde bağımsız olarak faaliyet gösteren bir standart belirleme organıdır. Uluslar arası Muhasebeciler için Etik Standartları Kurulu, muhasebe meslek mensupları için tüm dünyada uygulanacak, kamu çıkarına yönelik yüksek kaliteli etik standartları ve diğer bildirimleri geliştirir ve yayımlar. IFAC'in Profesyonel Muhasebeciler için Etik Kuralları ve Yorumları; kamu adına çalışan, işletmelerde çalışan, eğitim alanında ve kamu sektöründe çalışanlar da dâhil olmak üzere tüm profesyonel muhasebeciler için geçerlidir. Bu kurallar, üye kuruluşlar tarafından geliştirilen ve uygulanan tüm etik kurallar için bir esas teşkil eder. Hiçbir IFAC üye kuruluşunun bu kurallarda belirtilenlerden daha esnek standartlar uygulamasına izin verilmez. IFAC üye kuruluşlarına üye 2,5 milyon profesyonel muhasebeci için geçerli etik ilkeleri bu temel

³⁰ R.G., 18 Ekim 2001 Tarih ve 24557 Sayısında Yayımlanan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile Yeminli Mali Müşavirlerin Meslek Ahlak Kuralları.

³¹ ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.70

³² ZEYTİN Mustafa, a.g.e., s.71

ilkeler belirler. Profesyonel Muhasebeciler için Etik Kurallar' ın yorumları kuralların uygulanmasına yardımcı olur. Bu yorumlar bağlayıcıdır. Buna göre IFAC'ın belirlediği temel ilkeler kapsamında muhasebecilerin aşağıdaki beş temel ilkeye bağlı kalmaları zorunludur.

- **Bütünlük:** Muhasebe meslek mensupları, mesleki hizmetlerini sağlarken açık sözlü ve dürüst olmalıdır.
- **Nesnellik:** Muhasebe meslek mensupları, önyargılarının, çıkar çatışmalarının veya başkalarının etkisinin, nesnel olmalarının önüne geçmesine izin vermemelidir.
- **Mesleki Yeterlilik ve Gerekli Özen:** Muhasebe meslek mensubu, mesleki bilgi ve becerilerini, müşteri veya işverenin mevcut gelişmeler karşısında profesyonel anlamda mesleki hizmet almasını sağlayacak seviyede tutmakla yükümlüdür. Muhasebe meslek mensubu, mesleki hizmetlerini sağlarken, gerekli özeni gösterip, ilgili teknik ve mesleki standartlara uymalıdır.
- **Gizlilik:** Muhasebe meslek mensubu, mesleki ve iş ilişkileri sonucunda edindiği bilgilerin gizliliğini korumalıdır. Yasal veya mesleki bir hak ve yükümlülüğü olmadıkça gerekli ve özel yetki almaksızın bu bilgileri üçüncü şahıslara açıklamamalıdır. Mesleki ve iş ilişkileri sonucunda edinilen gizli bilgiler, muhasebe meslek uzmanının veya üçüncü şahısların kişisel çıkarları için kullanılmamalıdır.
- **Mesleki davranış:** Muhasebe meslek mensubu, ilgili kanun ve yönetmeliklere uymalıdır. Ve bu konuda meslekte güvensizliğe yol açacak hareketlerden sakınmalıdır.³³

³³ OKAY Suat, a.g.e., s.32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3-MUHASEBE HATA VE HİLELERİ

3.1-Hata Kavramı ve Muhasebede Hata

3.1.1-Hata Kavramı

Sözlük anlamı olarak Hata kelimesi “Yanlış, Yanlışlık, Yanılma“ olarak tanımlanmaktadır.

Borçlar Kanunu’nda dar anlamda hata, gerçek hakkında bilinçli olmayan yanlış veya eksiklik halidir. Geniş anlamda hata ise bilgisizliği de ihtiva eder (bilgisizlik hatayı meydana getirir).

V.U.K.’nun 116’ncı maddesinde vergi hatası aynen şu şekilde tarif edilmiştir;

“Vergi hatası, vergiye müteallik hesaplarda veya vergilendirmede yapılan hatalar yüzünden haksız yere fazla veya eksik vergi istenmesi veya alınmasıdır. ” denilmiştir.

Bu tariften de anlaşılacağı üzere vergi hatası, mükelleften istenen veya alınan vergi miktarına yöneliktir. Bir verginin asıl veya cezasına taalluk etmeyen, vergi miktarına tesiri olmayan sair hatalar vergi hatası olarak kabul edilemez.

V.U.K’ un 117. maddesinde hesap hataları şunlardır:

- Matrah hataları: Vergilendirme ile ilgili beyanname, tahakkuk fişi, ihbarname, tekâlif cetveli ve kararlarda matraha ait rakamların veya indirimlerin eksik veya fazla gösterilmiş veya hesaplanmış olmasıdır.

- Vergi miktarında hatalar: Vergi nispet ve tarifelerinin yanlış uygulanması, mahsupların yapılmamış veya yanlış yapılmış olması birinci bentte yazılı vesikalarda verginin eksik veya fazla hesaplanmış veya gösterilmiş olmasıdır.

- Verginin mükerrer olması: Aynı vergi kanununun uygulanmasında belli bir vergilendirme dönemi için aynı matrah üzerinden bir defadan fazla vergi istenmesi veya alınmasıdır.

V.U.K’ un 118. maddesinde vergilendirme hataları şunlardır:

- Mükellefin şahsında hata: Bir verginin asıl borçlusu yerine başka bir kişiden istenmesi veya alınmasıdır.

- Mükellefiyette hata: Açık olarak vergiye tabi olmayan veya vergiden muaf bulunan kimselerden vergi istenmesi veya alınmasıdır.

- Mevzuda hata: Açık olarak vergi mevzuuna girmeyen veya vergiden müstesna bulunan gelir, servet, madde, kıymet, evrak ve işlemler üzerinden vergi istenmesi veya alınmasıdır.

- Vergilendirme veya muafiyet döneminde hata: Aranan verginin ilgili bulunduğu

vergileendirme döneminin yanlış gösterilmiş veya süre itibariyle eksik veya fazla hesaplanmış olmasıdır.³⁴

3.1.2-Muhasebede Hata

Muhasebe bilimi için hata, finansal tablolarda ve muhasebe kayıtlarında yapılan matematiksel yanlışlıklar ya da muhasebe ilkelerinin uygulanmasında gözden kaçma ve gerçek verilerin istem dışı yanlış beyanlarıdır. Bir işletmenin ekonomik açıdan tanınması veya değerlendirilmesi muhasebe raporları esas alınarak yapılmaktadır. Bu anlamda, finansal tablolarda ya da muhasebe kayıtlarında meydana gelebilecek hatalar yanlış değerlendirmelere sebep olabilmektedir.

İşletmelerde yapılan muhasebe hatalarını, muhasebe ilkelerine, kurallarına ve prensiplerine uymayan faaliyetler ve davranışlar olarak tanımlayabiliriz. Yapılan yanlışlar ya da hatalarda kişiler, kendi çıkarları doğrultusunda bilerek veya isteyerek bu davranışlarda bulunmazlar. Yanlışlıklar ve hatalar bilgisizlik ve ihmalkarlıktan kaynaklanmaktadır. Ancak istemeyerekte olsa yapılan bu muhasebe hataları, en az hile, yolsuzluk eylemleri kadar işletmelere zarar verebilmektedir.

Etkili bir iç kontrol sisteminin amaçlarından birisi de işletme için hazırlanmış olan muhasebe verilerinin güvenilir olmasını sağlamaktır. Güvenilir muhasebe verisi; muhasebe ilkelerine ve konulmuş diğer kurallara uygun biçimde gerçeği yansıtmalıdır. Diğer bir deyişle muhasebe verilerinde hiçbir düzensizlik ya da hata olmamalıdır.³⁵

3.1.3- Muhasebe Hatalarının Sınıflandırılması

3.1.3.1-Matematik Hataları

Muhasebede yapılması gereken hesaplama işlemlerindeki yanlışlıklardır. Literatürde “aritmetik hatalar” ve “hesaplama yanlışlığı” da denilmektedir. Matematik hataları defterlerin bir sütununda yada bir hesap içinde ortaya çıkabilir. Hesap bakiyeleri hesaplanırken toplama ve çıkarma hataları ile kendini gösterir. Bu tür hataların kayıtlar üzerinde tespiti, çift kayıt sistemi sebebiyle olanaklı değildir doğrudan doğruya belgeler üzerinde yapılacak aritmetik inceleme ile ortaya çıkartılabilir.

Genellikle amortisman, yeniden değerlendirme, katma değer vergisi, maliyet artış fonu gibi aritmetik işlemlerin yapıldığı hesaplarda ortaya çıkar. Bunun yanında diğer hesaplarda da kendini gösterebilir ve diğer hesapları da etkileyebilir. Örnek olarak Yurt Dışı Satışlar hesabının borç bakiyesinin 34.200 yerine 35.200 olarak yazılması (hesaplanması) verilebilir. (Bu şekilde aktarılması

³⁴ GENÇ Gülhan, Hileli Finansal Raporlama, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s.3-4

³⁵ ERTÜRK Ayşe, İşletmelerde Hata Ve Hileyi Önlemede İç Kontrol Sisteminin Etkililiği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.3-4

verilebilir.),Dönem kazancı ve ödenecek vergi gibi hesaplarda bundan etkilenir.³⁶

3.1.3.2-Kayıt Hataları

Muhasebe ile ilgili işlem ve olayların muhasebe defterlerine kaydedilirken ortaya çıkan rakam ve hesap yanlışlıklarından dolayı oluşan muhasebe hatalarıdır. Kayıt hatalarını rakam hataları, hesap hataları ve borç-alacak taraflarının karıştırılması şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

3.1.3.2.1-Rakam Hatası

Kayıt işlemlerinde kullanılan belgelerdeki tutarların defterlere eksik veya fazla yazılması ile rakamların yer değiştirmesi suretiyle yanlış kaydedilmesi sonucu oluşan hatalardır.

Örnek: 1) K işletmesi 15/09/2005 tarihinde L işletmesine olan veresiye borcuna karşılık 142,000 YTL tutarında bir çek vermiştir. Bu işleme ilişkin yevmiye maddesi kaydı aşağıdaki yapılmıştır:

_____ 15/09/2005 _____		
320 SATICILAR		124,000
103 VER. ÇEKLER VE		124,000
ÖDEME EMİRLERİ		

L işletmesine çek verilmesi

Bu durumda K işletmesinin 142,000 YTL olarak vermiş olduğu çek yevmiye defterine yanlışlıkla 124,000 YTL olarak kaydedilmiştir. Bu hatanın 17/09/2005 tarihinde fark edildiğini varsayarak aşağıdaki gibi düzeltebiliriz.

_____ 17/09/2005 _____		
320 SATICILAR		18,000
103 VER. ÇEKLER VE		18,000
ÖDEME EMİRLERİ		

Hata yapılan kaydın düzeltilmesi

37

³⁶ ÇAKIR Serkan, Muhasebe Hilelerinin Tespitinde İstatistiksel Yöntemler, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004, s.16

³⁷ KİRİK Zafer, Muhasebe Hata Ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2007, s.38-39-40

3.1.3.2.2-Hesap Hatası

Mali nitelikli işlemlerin vergi kanunları ile muhasebe usul ve esaslarına uygun yorumlanmaması neticesinde, yanlış hesaplara kaydedilmesi şeklinde ortaya çıkan muhasebe hatalarıdır. Örneğin, işletmenin kendi kullanımı için yapmakta olduğu bir binayı “258-Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabı”nda izlemesi gerekirken, bu işi yıllara yaygın inşaat gibi değerlendirerek “170-Yıllara Sari İnşaat ve Onarım Maliyetleri Hesabı”nda izlemesi bir hesap hatasıdır.³⁸

3.1.3.2.3-Hesapların Borç ve Alacak Taraflarının Karıştırılması

Muhasebeleştirme sırasında ilgili hesabın borç ve alacağın karıştırılması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir müşteriden alınan 3000 TL tutarındaki senedin aşağıdaki gibi kaydı bu tip hatalara örnek olarak verilebilir;

120 Alıcılar Hesabı	3000	
121 Alacak Senetleri Hesabı		3000

Bu muhasebe kaydında hesapların borçlu ve alacaklı tarafları karıştırılarak yanlış kayıt yapılmıştır.³⁹

3.1.3.3-Unutma ve Tekrarlama Hataları

Unutma Hataları: İşletmeye ait olup alış, satış, gider gibi işlemlerin ilgili döneme kaydedilmemesi veya kayıtlara hiç geçirilmemesi unutma hatasıdır. Satış faturalarının bir veya birkaçının kaydedilmesinin unutulması, birden fazla dönemi ilgilendiren giderlerin tek bir yılda kayıtlara yansıtılması gibi hatalar unutma hatası olarak tanımlanmaktadır. Bu unutma hataları, dikkatli muhasebe personelinin kendi bünye ve organizasyonları içinde yapacakları inceleme ve kontrol ile zamanında meydana çıkarılabilmektedir. Bir kaydın geçirilmesinin unutulması durumunda hatanın farkına varıldığı tarihte o işleme ait belge ve bilgileri ilgili defterlere kayıt edilmektedir.

Örnek (A): ABC işletmesi 18.000 TL bedelle sattığı hurda bir makineyi bedelini tahsil etmediği için kayıtlara geçirmemiştir. Bu normal bir unutma hatası olarak kabul edilmektedir.

Örnek (B): ABC işletmesi ödeme yapmadığı için 2008 yılına ait 3.000 TL reklam ve ilan vergisinin tahakkukunun yapılmasını unutmuştur. Bu vergi 2009 yılı içerisinde ödenmiştir. Muhasebe kaydı ödemenin yapıldığı 2009 yılında yapılmıştır.

Hata 2009 yılı içerisinde muhasebe defterleri kapanmadan önce bulunmuştur. Yapılmış bu

³⁸ TANÇ Ahmet, Muhasebede Yapılan Yolsuzluklar Ve Hileli Finansal Raporlama, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2004, s.9

³⁹ ERTÜRK Ayşe, a.g.e., s.6

hata 2008 yılı gideri olduğu için 2008 yılında 3.000 TL dönem karı fazla olarak gösterilmiştir. 2008 yılı kapanış bilançosunda tutarı olduğundan 3.000 TL az dağıtılmayan karların tutarı da 3.000 TL fazla gösterilmiştir. 2008 yılının vergi gideri de 3.000 TL fazladır. Bu hatanın düzeltilmesi için 2009 yılı içinde aşağıdaki yevmiye kaydı yapılmalıdır.

570 GEÇMİŞ YILLAR KARLARI	3.000
691 GEÇMİŞ YIL KARI ve DİĞ. KAR	3.000

Önceki dönem düzeltmesi

Hata 2009 yılında bulunmuş ve hata düzeltilmiştir. 2008 yılı karı olmasında gerekenden fazla çıkmış iken 2008 yılı karıda olması gerekenden az çıkararak yapılmış olan bu hata dengeye gelmiştir. Yapılan bu işlem sonrasında başka bir düzeltme kaydı yapılmasına gerek kalmamıştır.

Tekrarlama Hatası: Aynı işlemin defter kayıtlarına birden fazla olarak kaydedilmesi durumu bu hatayı ortaya çıkartmaktadır. Örneğin, bir işletmenin elektrik tüketimi ile ilgili olarak gelen ihbarnamede yazılı tutar gider kaydedildikten sonra, aynı tutarın daha sonra ödeme ile birlikte alınan makbuz veya faturayla bir kez daha kaydedilmesidir.

Muhasebede çok defa yapılan tekrarlar hata türleri çeşitli şekillerde göze çarpmaktadır. Bunlar;

- Aynı belgenin bir defadan fazla kullanılarak muhasebe kayıtlarına alınması,
- Bir işlemin iki ayrı deftere mükerrer olarak kaydedilmesi,
- Aynı işlem veya hesaplara aynı işlem dolayısı ile ayrı tarihlerde mükerrer kayıt yapılması şeklinde olmaktadır.

Örnek: 10.05.2009 tarihinde ABC işletmesine 20.000 TL elektrik borcu faturası gelmiştir. 25.05.2009 tarihinde işletme bu borcu ödemiştir.

10.05.2009 tarihinde borcun ilk geldiğinde kayıt yapılmıştır.

-----10/05/2009-----

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	20.000
100 KASA	20.000

Elektrik faturası ödeme kaydı

25.05.2009 tarihinde borç ödenerek kayıt altına alınmıştır. Yapılan kayıt aşağıdaki gibidir.

----- 25/05/2009 -----

730 GENEL ÜRETİM GİDERİ	20.000
100 KASA	20.000

Elektrik faturası ödeme kaydı

Yukarıda yapılan kayıtların ilki faturanın ilk geldiğinde ödeme yapılmadan kayıt alınması ile gerçekleşmiş. İkinci kayıta ödeme yapıldıktan sonra kayıt altına alınmış. Burada tekrarlama hatası yapılmış burada ilk kaydı ters yevmiye kaydı yapılarak ilk kayıt iptal ederek düzeltme yapılması gerekmektedir.⁴⁰

3.1.3.4-Nakil Hataları

İşlemlerin defterden deftere, defterden mizana ya da yevmiye defterine kaydedilen bir işlemin büyük deftere kaydı esnasında yapılan yanlış kayıtlardan dolayı ortaya çıkan hatalara nakil hataları denmektedir. Yevmiye defterinde 200 TL olan kayıt defteri kebirde ilgili hesaba 250 TL olarak geçirilmesi bu hata türüne bir örnek olarak verilebilir. Önemli nakil hataları şunlardır;

- Bir rakamın yanlış geçirilmesi,
- Doğru bir rakamın yanlış hesaba aktarılması,
- Bir hesabın borcuna yazılması gereken bir rakamın aynı hesabın alacağına kaydedilmesi,
- Yevmiye defterinden büyük deftere nakil sırasında bir rakamın iki defa geçirilmesi,

Bir rakamın yevmiye defterinden büyük deftere aktarılmasının unutulması.⁴¹

3.1.3.5-Bilanço Hataları

Bilanço; işletmenin belli bir tarihteki sahip olduğu varlıklarını ve bu varlıkları finanse etmek için kullandığı öz kaynaklarını ve borçlarını gösteren temel mali tablodur. Bilançonun aktifinde varlıklar ve alacaklar, pasifinde ise borçlar ve öz sermaye bulunur. Tekdüzen hesap planında aktifler likidite derecelerine göre, pasifler ise vadelerine göre bilançoda yer almaktadır.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde, bilanço ilkelerinin amacı; "Sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait kân işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yolu ile belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır" şeklinde açıklanmıştır. Tebliğde

⁴⁰ ÇELİK Tuncay, a.g.e., s.11-12-13

⁴¹ ERTÜRK Ayşe, a.g.e., s.6

açıklandığı üzere; bilançonun, işletme sahipleri, işletme ortakları, devlet, işletmenin ilişkide bulunduğu kişi ve kuruluşlar, kredi verenler, yatırım yapanlar ve diğer ilgililer tarafından ihtiyaç duyulan bilgileri gerçeği yansıtacak şekilde göstermesi gerekmektedir.

Ayrıca anılan tebliğde bilanço düzenleme ilkeleri belirtilmiştir. Buna göre; bilanço ilkelerine aykırı olarak yapılan her türlü işlem muhasebe hata veya hilesine yol açar. Bu bağlamda bilanço hatalarını değerlendirme hataları ve hesapların birleştirilmesi şeklinde iki kısma ayırmak mümkündür.⁴²

3.1.3.5.1-Değerleme Hataları

Muhasebe çalışanlarının bilgi yetersizliğinden ötürü bilanço aktif ve pasif hesaplarında yanlış değerlendirme yapımları ile değerlendirme hataları meydana gelir. Örneğin: Dönem stoklarının noksan değerlendirilmesi gibi aktifleştirilmesi gereken bir harcamanın gider yazılması da değerlendirme hatasıdır.

İşletmenin varlıkları, alacakları ve borçlarının muhasebe kayıtlarındaki değerlerinde; doğal, ekonomik ve teknik nedenlerden dolayı yıpranmalar veya değişimler meydana gelebilir. Örneğin: Stokların bozulma, çürüme, yangın, doğal afet, sel gibi sebeplerle değer yitirmesi, sabit değerlerin aşınma ve yıpranması, bazı alacakların tahsilinin imkansız hale gelmesi gibi nedenlerle değerini yitirmesi. Bu değişimlerin muhasebe kayıtlarında görülmemesi durumunda, bilanço işletmenin gerçek durumunu göstermeyecektir. Bu nedenle gerçek durum ile fiili durum arasındaki tutarsızlığı gidermek amacıyla Vergi Usul Kanunu'nun 258-330'uncu maddeleri gereğince değerlendirme yapılır. İşletmelerin Vergi Usul Kanunu'nun 258-330'uncu maddelerinde yer alan hükümlere aykırı olarak yaptıkları işlemlere, değerlendirme hataları denilir. Örneğin: İktisadi işletmelere dahil olan gayrimenkullerin maliyet bedeline göre değerlendirilmesi gerekirken rayiç bedelle değerlendirilerek bilançoya alınması veya işletmeye boş araziye dönem sonunda amortisman ayrılması değerlendirme hatasıdır.

3.1.3.5.2-Hesapların Birleştirilmesi

İşletmeler yaptığı işlemleri ve ilgili kayıtları Tek Düzen Hesap Planı çerçevesinde ayrı hesaplarda izlemesi gerekirken, tek bir hesap altında izlemesi veya hesapları birbirine mahsup etmesi sonucu ortaya çıkan hatalardır.

Örneğin; İşletmenin Ada işletmesine olan senetli borcu ile Ada işletmesine olan senetli alacağını "121 Alacak Senetleri" ve "321 Borç Senetleri" hesabında ayrı olarak kaydedip izlemesi gerekirken, tek bir hesabın borç ve alacak tarafını çalıştırarak bu senetleri takip etmesi hesapların birleştirilmesi hatasına örnek olarak gösterilebilir. Tek Düzen Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği gereğince, bilanço hesapları arasında mahsup yapılamaz. Yine işletmenin, aktifinde kayıtlı bir taşıt için ayırdığı amortismanları taşıt tutarından indirmek kaydıyla, amortismanları bilançoda göstermemesi de bir mahsup hatasıdır.

⁴² TANÇ a.g.e., s.10-11

3.1.3.6-Telafi Edici Hatalar

Daha önceden yapılmış olan bir hatanın ortadan kaldırılması amacıyla yapılan hatalardır. Bu tür hatalar özellikle tehlikelidir, çünkü güvenli gibi görünen işlemler, telafi edici hatalara rastlanması halinde güven vericilikten uzaklaşır. Diğer taraftan dürüst olmayan ya da dikkatsiz olan kişiler; zorunlu oldukları, bulmak istemedikleri veya bulmayı beceremedikleri hataları gizlemek amacıyla telafi edici hatalara kasten de başvurabilirler⁴³

3.1.4- TMS 8 Muhasebe Hataları ve Raporlamaya Etkileri

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun Ek-1'inci maddesi hükmü ile kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun 24/02/2004 ve 2004/6924 sayılı Kararı ile yürürlüğe giren "Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (b) bendi hükmüne göre Finansal tabloların gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgiler üretebilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standartlarının oluşturulması öngörülmektedir.

Kurulun 20/10/2005 tarih ve 25972 sayılı Resmi Gazetede yayınladığı bu standardın amacı; muhasebe politikalarının seçilmesine ve değiştirilmesine ilişkin kriterleri belirlemek ve muhasebe politikalarında ve tahminlerinde meydana gelen değişikliklerin ve hataların düzeltilmesine ilişkin muhasebeleştirme ve açıklama esaslarını düzenlemektir. Standart, işletmenin finansal tablolarının geçerlilik ve güvenilirliğini artırmayı ve işletmenin önceki dönemlerin finansal tablolarıyla ve diğer işletmelerin finansal tablolarıyla karşılaştırılabilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

TMS-8'e göre hatalar; işletmenin bir veya daha önceki finansal tablolarında, güvenilir bilgiyi kullanmaması veya yanlış kullanması sonucu ortaya çıkan aşağıda sıralanan, ihmaller veya yanlış bilgilendirmelerdir. Güvenilir bilgi; finansal tabloların onaylanması sırasında mevcut olan ve finansal tabloların hazırlanması ve sunulması esnasında elde edilebilir olması ve dikkate alınmış olması beklenen bir bilgi olmalıdır. Bu tip hatalar; matematiksel hataları, muhasebe politikalarının uygulanmasındaki yanlışlıkları, yolsuzlukları ve bilgilerin yanlış yorumlanmasından veya yönetilmesinden kaynaklanan etkileri içerir. İşletme önceki dönem hatalarını fark edildikten sonra onaylanacak ilk finansal tablo setinde geriye dönük olarak düzeltilmelidir. Düzeltme işlemini;

- Hatanın yapıldığı döneme ait karşılaştırmalı tutarlarını yeniden düzenleyerek;
- Hata sunulan en eski finansal tablo döneminden daha önce meydana gelmişse, söz konusu döneme ait varlık, yabancı kaynak ve özkaynak açılış tutarlarının yeniden düzenlenmesi yoluyla düzeltilmelidir.
- Hataya ilişkin döneme özgü veya kümülatif etkilerin hesaplanmadığı durumlar haricinde önceki dönem hataları geriye yönelik yeniden düzenleme yoluyla düzeltilir.

⁴³ OKAY Suat, a.g.e., s.40-41

- Hataya ilişkin karşılaştırma amacıyla sunulmuş olan dönem ya da dönemlere özgü etkilerin hesaplanmadığı durumlarda, işletme geriye dönük yeniden düzenlemenin mümkün olduğu en eski dönemin varlık, yabancı kaynak ve özkaynakların açılış tutarlarını yeniden düzenler(bu cari dönem de olabilir).

- Hataya ilişkin tüm geçmiş dönemlerin kümülatif etkisinin cari dönemin başı için hesaplanmadığı durumlarda, işletme karşılaştırmalı bilgilerini uygulamanın mümkün olduğu en yakın dönemin başından itibaren ileriye yönelik olarak yeniden düzenler.

- Önceki dönemlere ilişkin hataların düzeltme etkileri, hataların fark edildiği döneme ilişkin kâr veya zarara dâhil edilemez. Geçmiş dönemlere ait özet finansal veriler de dâhil olmak üzere geçmiş döneme ilişkin her bilgi mümkün olan en eski döneme kadar geriye yönelik yeniden düzenlenir.

- Muhasebe tahminlerindeki değişiklikler hataların düzeltilmesinden ayrı tutulmalıdır. Muhasebe tahminleri, yapıları itibariyle yaklaşık tutarlar ile ifade edilebildiği için, ek bilgilerin öğrenilmesi sonucunda bu tahminlerde revizyon yapılması gereği ortaya çıkar.⁴⁴

3.1.5-Vergi İncelemesinde Hatalar

Vergi İncelemesindeki hatalar; değerlendirme hataları, amortisman ve yeniden değerlendirme karşılaşılan hatalar, katma değer uygulamalarında karşılaşılan hatalar, stopaj ve kesintilerde, inşaat ve onarım işleri ile ilgili hesapların kaydedilmesi esnasında karşılaşılan hatalar şeklinde ayrıma tabi tutulabilir.

3.1.5.1-Değerleme Hataları

Değerleme hataları aşağıdaki nedenlerden kaynaklanır:

- Alacak senetleri Reeskont'a tabi tutulurken borç senetleri reeskonta tabi tutulmamıştır.

- Döviz cinsinden düzenlenmiş senetler Reeskont'a tabi tutulmuştur.

- Yurda getirilmesi zorunlu olmayan ihracat bedelleri değersiz alacak olarak kaydedilmiştir.

- Şüpheli alacak karşılığı alacağın şüpheli hale geldiği tarihte ayrılmamıştır.

- Teminatlı alacaklar için karşılık ayrılmıştır.

- Kamu kurum ve kuruluşlarından olan alacaklar için karşılık ayrılmıştır.

- Verilen avans için şüpheli alacak karşılığı ayrılmıştır.

⁴⁴ KİRİK Zafer, a.g.e., s.48-49

- Kıdem tazminat karşılığı ayrılarak gider kaydedilmiştir.
- Menkul kıymetler için menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı ayrılmıştır.
- Aciz vesikasına dayanan alacak değersiz alacak kabul edilmiştir.
- Döviz karşılığı alacak ve borçlar Vergi Usul Kanunu(VUK) genel tebliğindeki kurallara göre değerlendirilmiştir.
- İşletmeden çekilen iktisadi kıymetler emsal bedel ile değerlendirilmiştir.
- Alacak ve borç senetlerinin değerlendirilmesinde T.C. Merkez Bankası resmi iskonto oranı yerine farklı oran kullanılmış veya iskonto hesaplaması için iç iskonto formülü yerine dış iskonto formülü esas alınarak yapılmıştır.
- Vadeli çekler reeskonta tabi tutulmuştur.
- Hatır senetleri reeskonta tabi tutulmuştur.
- Yurda getirilmesi zorunlu olmayan ihracat bedeli dövizler değerlemeye tabi tutulmamıştır.
- Hizmet erbabına verilen ayınlar verildiği gün ve yerdeki ortalama perakende fiyatlar ile değerlendirilmemiştir.
- Hizmet erbabına konut tedariki ve sair suretle sağlanan menfaatler konutun emsal kirasının veya menfaatin emsal bedeline göre değerlendirilmemiştir.
- Aynı bağış ve yardımlar VUK hükümlerine göre değerlendirilmiştir.
- Kıymeti düşen mallar için takdir komisyonu kararı olmadan karşılık ayrılarak gider kaydedilmiştir.
- Satın alınan malların maliyeti doğrudan gider yazılmıştır.
- Dönem sonu stokları düşük veya yüksek bedeller ile belirlenmiştir.
- İmal edilen emtia maliyetine dahil edilmesi gereken harcamalar doğrudan gider yazılmıştır.
- Sayım ve tesellüm noksanları gider kaydedilmiş sayım ve tesellüm fazlaları gelir kaydedilmemiştir.
- Binalarda yeniden değerlendirilmiş değer üzerinden amortisman ayrılmıştır.
- Amortisman oranı VUK hükümlerinde yer alan orandan daha yüksek uygulanmıştır.
- Bedelsiz kullanıma bırakılan gayrimenkul için emsal kira bedeli hesaplanmamıştır.
- Peştamallıklar aktifleştirilmeyerek doğrudan gider yazılmıştır.

- Gelecek hesap dönemine ilişkin peşin ödenen giderler doğrudan gider kaydedilmişlerdir.
- Satın alınan iktisadi kıymetin maliyetinin birkaç aşamada tamamlandığı durumlarda makine montajının tamamlandığı yılsonuna kadar oluşan diğer maliyet unsurları alış bedeline eklenmemiştir.
- Amortisman tabi iktisadi kıymet doğrudan gider yazılmıştır.
- Amortisman tabi iktisadi kıymetin maliyetine intikal ettirilmesi gereken (iktisadi kıymet artırıcı kullanım ömrünü uzatan alımında mevcut olmayan ilaveler vb.) harcamalar doğrudan gider yazılmıştır.
- Dönem sonu stokunda bulunan üstüğü, dese ve ıskartalar emsal bedelle değerlendirilmemiştir.
- Menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilmemiştir.
- Yatırımın aktifleştiği dönemin sonuna kadar oluşan kredi faizleri ve kur farkları doğrudan gider kaydedilmiştir.⁴⁵

3.1.5.2- Amortisman ve Yeniden Değerleme Uygulamalarında Yapılan Hatalar

- Amortisman oranı ilk uygulanan orandan daha yüksek uygulanmıştır.
- Normal usulde amortisman ayrılırken azalan bakiyeler usulüne geçilmiştir.
- Kullanılmaya hazır halde bulunmayan iktisadi kıymetler için amortisman ayrılmıştır.
- Yıl içinde satılan iktisadi kıymetler için amortisman ayrılmıştır.
- Özel maliyet bedeli niteliğindeki harcamalar gider kaydedilmiştir.
- Özel maliyet bedeli üzerinden azalan bakiyeler usulüne göre amortisman ayrılmıştır.
- Binek otomobiller için amortisman ayırmada kıst amortisman yapılmadığı gibi amortisman giderinin tamamı gider yazılmıştır.
- Yapılmakta olan yatırımlar için amortisman ayrılmıştır.
- Boş arazi ve arsalar amortisman tabi tutulmuştur.
- Amortisman tabi iktisadi kıymet alındığı yıl veya satıldığı yıl yeniden değerlemeye tabi tutulmuştur.
- Yapılmakta olan yatırımlar yeniden değerlemeye tabi tutulmuştur.
- İktisadi kıymetin aktifleştirildiği dönemden sonraki döneme ait olan ve iktisadi kıymetin

⁴⁵ BAYRAKLI Hasan Hüseyin, ERKAN Mehmet ve ELİTAŞ Cemal, Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata ve Hileleri,2012,s.41-42-43

maliyetine intikal ettirilen kur farkları yeniden değerlemeye tabi tutulmuştur.

- Sinema filmleri alameti farika hakları peştamallıklar özel maliyet bedelleri ilk tesis ve taazzuv giderleri organizasyon etüt ve arama giderleri ve gayri maddi haklar yeniden değerlenmeye tabi tutulmuştur.

- İtfa süresi dolmuş iktisadi kıymetler yeniden değerlemeye tabi tutulmuşlardır.

- Yeniden değerlendirme oranı sadece ilgili yıl değerlemesinde kullanılabilir.

- Yeniden değerlemeye tabi tutulan bina arsa arazi için yeniden değerlendirilmiş değer üzerinden amortisman ayrılmıştır.

- Yeniden değerlendirme değer artış fonu yanlış hesaplanmıştır.

- Yeniden değerlendirme artış fonu gelir vergisi mükellefleri tarafından sermayeye ilave edilmiştir.

- Kurumlar vergisi mükellefleri tarafından yeniden değerlendirme değer artış fonu sermayeye ilave dışında başka bir hesaba ilave edilerek dönem karı ile ilişkilendirilmemiştir.

- Bilançonun pasifinde yer alan yeniden değerlendirme artışı iktisadi kıymet satışı sırasında birikmiş amortisman gibi işleme tabi tutulmamıştır.

- İhtiyari olarak amortisman ayrılmamış yılların amortismanı yeniden değerlendirme artış fonunu hesabında dikkate alınmamıştır.

- Maliyet artış fonu hesabında sermayeye eklenmiş bulunan yeniden değerlendirme artış fonu dikkate alınmamıştır.⁴⁶

3.1.5.3-Katma Değer Vergisi Uygulamalarında Karşılaşılan Hatalar

Vergi kaynaklı yapılan hatalardan biri de katma değer vergi uygulaması hatalarından kaynaklanan hatalardır. Bu hatalara genelde şu şekildedir:

- İşletme tarafından inşa ve imal edilen iktisadi kıymetlerin aktifleştirilmesi sırasında KDV hesaplanmamıştır.

- Amortismanına tabi iktisadi kıymet KDV bir defada indirim konusu yapılmıştır(Tek belgeli olanlar hariç).

- Binek otomobiller için ödenen KDV indirim konusu yapılmıştır(Faaliyetleri kısmen veya tamamen binek otoların kiralanması veya işletilmesi olanlar hariç).

- Zayi olan mallar KDV indirim konusu yapılmamıştır.

- Kısmi indirime tabi olması gereken KDV'nin tamamı indirilmiştir.

- Özel maliyet bedelinin aktifleştirilmesi sırasında KDV hesaplanmamıştır.

⁴⁶ http://www.sakaryavdb.gov.tr/document/vergi_bilanco_analizi.pdf, 22.10.2014

- Alınan vade farkları, faiz, prim gibi gelirler KDV matrahına dahil edilmemiştir.
- Yıllonun iskontolarında KDV hesaplanmamıştır.
- Finansman sağlama hizmet bedeli üzerinde KDV hesaplanmamıştır.
- KDV oranları yanlış hesaplanmıştır.
- Para makbuzuna dayanılarak KDV indirimi yapılmıştır.
- Dar mükelleflere yaptırılan hizmetler için sorumlu sıfatı ile KDV beyan edilmemiştir.
- Bedelsiz devir işlemlerinde KDV hesaplanmamıştır.
- Reklam amacı ile dağıtılan mallara ait KDV hesaplanmamıştır.
- Mal teslimi veya hizmet itfasından önce fatura düzenlendiği halde KDV hesaplanmamıştır.

Kanunen kabul edilmeyen giderlere ilişkin KDV indirim konusu yapılmıştır.

3.1.5.4- Gider ve Maliyet Artırıcı Harcamalarda Karşılaşılan Hatalar

Uygulamada sık rastlanılan hatalardan biri de gider ve maliyet artırıcı hatalardır. Bu hatalar kasti yapıldığında hiledir. Ancak uygulamada kasti olmadığı halde gider ve maliyet artırıcı hatalara rastlanmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Ücretlerden kesilen sigorta primleri ödenmediği halde gider yazılmıştır.
- İşle ilgisi olmayan özel harcamalar gider kaydedilmiştir.
- Yönetim kurulu başkan ve üyelerine verilen kar payları kurum kazancından indirilmiştir.
- Ayrıca ihtiyat akçeleri gider kaydedilmiştir.
- Ödenen para cezaları, vergi cezaları, gecikme faiz ve zamları gider kaydedilmiştir.
- Proforma fatura doğrudan gider kaydedilmiştir.
- Sevk irsaliyesi doğrudan gider kaydedilmiştir.
- İşletmeye dahil olmayan araçların masrafları gider yazılmıştır.
- İş ile ilgili olmayan seyahat harcamaları gider kaydedilmiştir.
- Gelir vergisi mükellefi tarafından eşe ödenen ücretler gider yazılmıştır.
- Vergi istisna kazanç ile ilgili harcama gider kaydedilmiştir.
- Motorlu taşıtlar vergisi kanununa bağlı uçak ve helikopterler ile taşıt kiralama faaliyeti ile işletmelerin bu amaçla verdikleri taşıtlar hariç için ödenen MTV gider kaydedilmiştir.

- Ortak adına alınan faizler işletmeye gider kaydedilmiştir.
- Finansman giderlerine kısıtlama yapılmamıştır.
- Harcırah ödendiği halde ayrıca yemek yatak harcamaları gider kaydedilmiştir.
- Geçmiş dönem giderleri cari dönemde gider yazılmıştır.
- Sigorta giderlerinde kıst yapılmamıştır.
- Kıdem tazminatı karşılığı gider kaydedilmiştir.
- Çalınan mal demirbaş para vb. Gider kaydedilmiştir.
- Ticari kazancının elde edilmesi ve idame edilmesi ile ilgili olmayan harcamalar gider yazılmıştır.
- Yasal haddi aşan bağış ve yardımlarda bulunulmuştur.
- Başka firmaya kullandırılan banka kredi masrafları gider yazılmıştır.
- Envantere dahil olmayan iktisadi kıymetler için amortisman ayrılmıştır.
- Kanunda yazılı kurum ve kuruluşlar haricindekilere yapılan bağış ve yardımlar gider yazılmıştır.
- Özel işlerde kullanılan taşıtlara ait giderlerin tamamı gider yazılmıştır.
- İade edilen mallar maliyetlerden çıkarılmamıştır.
- Yatırım tamamlanmadığı halde yapılan yatırım harcamaları doğrudan gider yazılmıştır.⁴⁷

3.1.5.5- Tevkifat(Stopaj) Uygulamasında Karşılaşılan Hatalar

- Yıllara sari inşaat ve onarım işleri ile ilgili olarak yapılan ödemelerden tevkifat yapılmamıştır.
- Çiğçilerden alınan zirai mahsuller ve hizmetlerden tevkifat yapılmamıştır.
- Ödenen ücretlerden tevkifat yapılmamıştır.
- Ücret sayılan ödemelerin brüt tutarı üzerinde tevkifat yapılmamıştır.
- Dar mükellef kuruma yapılan kira ödemelerinde tevkifat yapılmamıştır.
- Telif ödemelerinde stopaj yapılmamıştır.
- KV madde 15 uyarınca yapılan tevkifat brüt tutar yerine net tutar üzerinden yapılmıştır.

⁴⁷ KÜÇÜKSAVAŞ Nihat, Genel Muhasebe İlke ve Uygulamalar, İstanbul, 2006, s.365-366

- Kurumlar vergisi kanunu uyarınca yıllık veya özel beyanname veren kurumların indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden tevkifat yapılmamıştır.

3.1.5.6- Yıllara Sâri İnşaat ve Onarım İşlerinde Karşılaşılan Hatalar

- Yıllara sari inşaat işi bittiği halde bir sonraki yıl beyan edilmiştir.
- Müşterek genel giderler ve amortismanlar yanlış dağıtılmıştır.
- Devam eden ilgili inşaatlarda ilgili harcamalar gider kaydedilmiştir.
- Genel giderlerin dağıtımında hata yapılmıştır.
- Yıllara sari inşaatlar ile ilgili olarak yapılan stopajlar bu inşaatlar bitmediği halde mahsup edilmiştir.⁴⁸

3.1.5.7-Muafiyet ve İstisna Uygulamalarına İlişkin Hatalar

Bazı işler işletmelere muafiyetler sağlar. Ancak bu muafiyetlerin kullanılması esnasında da bazı hatalı işlemler yapılabilmekte ve vergi zıyanına yol açılmaktadır. Bu hataları şöyle özetlemek mümkündür:

- Yatırım indirimi istisna tutarının yanlış hesaplanması.
- Yatırım indiriminin kar olduğu halde uygulanmaması.
- Turizm istisnasında başka firmalara devir edilen hasılatlar üzerinden istisna hesaplanmaması.
- Tam mükellef olmayan kurumlardan elde edilen kazançlara iştirak kazancı istisnası uygulanmıştır.
- Gayrimenkul ve iştirak hisseleri satışından doğan kazanç sermayeye ilave edilmediği halde istisna uygulanması.
- Turizm hâsılatı istisnası hesaplamasının yanlış yapılması.
- Önceki yıl ayrılan finansman fonu ticari kara ilave edilmemesi.
- Finansman fonunun yanlış hesaplanması.

3.1.5.8- Sabit Kıymet Yenileme Fonu Uygulamalarındaki Hatalar

Sabit kıymet yenileme fonu uygulamaları esnasında da istenmediği halde bir kısım hatalar yapılabilmektedir. Bu hatalar genelde şöyle gerçekleşir:

- Sabit kıymet satışından doğan kar şartlar oluşmadan yenileme fonuna alınması.

⁴⁸ http://www.sakaryavdb.gov.tr/document/vergi_bilanco_analizi.pdf, 22.10.2014

- Yenileme fonunun aynı tür iktisadi kıymet için kullanılması.
- Yenileme fonunun aynı türden alınan iktisadi kıymetin amortisman giderinde kullanılmaması.
- Yenileme fonunun üç yıl içinde kullanılmadığı halde üçüncü yılın matrahına eklenmemesi.
- Sabit kıymet yenileme fonunun işi bırakmada kar olarak dikkate alınması.⁴⁹

3.1.6-Muhasebe Hatalarının Nedenleri ve Düzeltilmesi

Genelde kasıt unsuru taşımayan yanlışlıklardır. Hataların yapılma nedenlerinin ihmal, dikkat ve özen gösterilmemesi ve bilgisizlikten kaynaklandığı söylenebilir.

3.1.6.1-Bilgisizlik ve Tecrübesizlik

Muhasebede işlemleri gerçekleştirmek ve doğru sonuca ulaşabilmek için gerekli olan tüm kanun, ilke, kavram ve bilgilerin bilinmesi ve doğru bir biçimde uygulanması gereklidir. Söz konusu bu unsurları bilmeyen bir muhasebe personeli veyahut da bunları bilen fakat yanlış yerlerde uygulayan birisi muhasebede çeşitli düzensizliklere yol açabilmektedir.

İşletmelerdeki muhasebe hatalarının önüne geçebilmedeki ilk ve en önemli adım iyi yetişmiş, kaliteli, dürüst ve bilgili bir muhasebe personelinin çalıştırılmasıdır. Zira, teknik ve teorik işlerden anlayan bir personelin çalıştırılması, hataların oluşmasını engelleyebileceği gibi işletmenin verimliliğini de arttırabilir. Tüm bunların yanında işletme, çalışanlarının hizmet içi eğitime tabi tutulması, gerektiğinde seminer, panel veya konferanslar hazırlanarak bilgi düzeyinin arttırılması hataların azaltılmasında alınabilecek önlemlerdir.⁵⁰

3.1.6.2-İhmal ve Dikkatsizlik

Muhasebeye ait işlem ve olaylar gerçekleştirilirken, bilgi kadar önemli olan bir başka hususta işe, göreve olan gerekli dikkat ve özenin gösterilmesidir. Aksi takdirde, dikkatsizlik, unutkanlık, ilgisizlik ve ihmal sonucu yapılan işlemler muhasebede düzensizliklere ve hatalara sebep olacaktır.

Muhasebe hatalarının oluşmasındaki söz konusu ihmal ve dikkatsizlikler, ay sonlarında düzenlenen mizanlarla ve hatalardan zarar gören üçüncü şahısların hatırlatmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında sağlıklı ve kontrollü bir muhasebe akışının olduğu işletmelerde hataların oluşmasına sebep olan söz konusu ihmal ve dikkatsizlikler yapıldıktan kısa bir süre sonra ortaya çıkmaktadır.⁵¹

⁴⁹ OKAY Suat, a.g.e., s.48

⁵⁰ KİRİK Zafer, a.g.e., s.37

⁵¹ ERTÜRK Ayşe, a.g.e., s.8

3.2-Hile Kavramı ve Muhasebe Hileleri

Hile; kişinin başka birinin sırtından bir avantaj elde etmeye çalışması ile yapılan sahtekarlık olarak tanımlanmaktadır. İngilizcede fraud sözcüğünün karşılığı Türkçe'ye hile olarak çevrilmiş olup bu kavram, yolsuzluk, sahtekarlık ve usulsüzlüğü de içine alan bir kavram olarak kabul edilmiştir. Hile, adil olmayan, yasa dışı avantajlar elde etmek için ve bazı yollarla zarara sebebiyet vermek için bir kişi veya işletmeyi sahip olduğu veya olacağı varlıklardan yoksun bırakmak amacıyla kasıtlı olarak aldatmasıdır.

Borçlar hukukuna göre hile; kişiyi sözleşme yapmaya teşvik etmek maksadıyla, gerçek olmayan beyanlar ve kasıtlı olarak kişide yanlış bir kanaat oluşturmak ya da yanlış kanaatin devamını sağlayacak şekilde hareket etmedir. Hile bizzat yanlış beyanda bulunularak yapılabileceği gibi sessiz kalmak da hileye sebebiyet verir. Örneğin altın suyuna batırılmış bir bakır bileziği altın olarak satmak bir hiledir. Borçlar hukuku alanında hile ile ilgili temel düzenlemeler Borçlar Kanunumuzun 28. ve 31. Maddelerinde yer almaktadır. Hile kavramı ve hilenin sözleşmeler üzerindeki etkileri genel olarak bu maddelerin içeriğini oluşturmaktadır.

İşletmecilik açısından hile; aldatma, güven ve üçkağıtçılık kavramlarını içerir ve bunlar hilenin unsurlarını oluşturur. Çalışanların veya tepe yöneticilerinin genellikle kişisel çıkarları için işletme kaynaklarını çeşitli yollarla gizlice kullanmaları olarak tanımlanabilir. Bir kişinin mesleğini, çalıştığı örgütün kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak kötüye kullanarak ve yanlış uygulamalar ile çıkarına çalıştırması da hile olarak tanımlanır. Hileler, hatalardan farklı olarak işletmeler için her zaman sorun oluşturmaktadırlar. Çünkü hileler gizlenirler ve gizlenmek için özel şekilde planlandıktan sonra gerçekleştirilirler.⁵²

Muhasebe hileleri genel muhasebe teorisi açısından ele alındığında; işletme kayıt, belge ve hesaplarının belli bir çıkar sağlamak ve başkalarını aldatmak amacıyla gerçek durumu yansıtmayacak şekilde düzenlenmesi, tahrif edilmesi ve gizlenmesi olarak tanımlanabilir. Bilinçli olarak, daha çok belgeler üzerinde, yapılan hatalardır. Vergi hileleri vergi kaybına neden olan ,tamamen vergi matrahının düşük gösterilmesine yönelik yapılan kasti hatalardır.

Hilelerin belgeler üzerinde ve bilinçli olarak yapılması nedeniyle muhasebe sistemi içinde kendiliğinden ortaya çıkması oldukça güçtür. Çünkü hileler; yapılan işlemleri gizlemek amacıyla bilinçli olarak yapılmaktadır ve ancak denetimlerle ortaya çıkarılabilmektedir.⁵³

3.2.1-Muhasebe Hile Türleri

3.2.1.1-Kasti Hatalar

Daha önce de açıklandığı üzere, muhasebe hataları bilgisizliğe ve dikkatsizliğe dayanır.

⁵² OKAY Suat, a.g.e., s.50

⁵³ ORAL Hayret, Muhasebe Hileleri Ve Vergi Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.34

Ancak, bu yanlışlıklar belli amaçlarla sistematik olarak yapılırsa kasdi hata olur ve muhasebe hilesi sayılır. Bu yöntemde, işlemler veya hesaplamalar üzerinde bilerek bir takım yanlışlıkların yapılması söz konusudur. Dolayısıyla, burada yapılan hata değil, hiledir.

Ancak, yapılan yanlışlığın hata mı yoksa hile mi olduğunun tespiti genellikle çok zordur. Yapılan yanlışlıkta kasıt unsuru ispat edilemiyorsa, o yanlışlığı muhasebe hatası olarak kabul etmek gerekir.⁵⁴

3.2.1.2-Kayıt Dışı İşlemler

Bilindiği gibi işletmelerin faaliyetlerini sürdürürken her türlü ekonomik işlem ve kayıtlarının belgelere dayanması gerekir. Bir takım işlemlerin belgesiz yapılması ve defterlere yansıtılmamasına kayıt dışı işlem denir. Kayıt dışı işlem faturaların alınmaması veya alınsa da gizlenmesi; diğer taraftan satış faturalarının düzenlenmemesi suretiyle yapılır.

Belirtilen bu işlemler sonucunda, elde edilen kaynaklar kayıt dışı bir ekonominin oluşmasına sebep olmaktadır. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerinin kapsamının çok geniş olması, kayıt dışı ekonomi ile ilgili kapsamlı bir tanımın yapılmasını güçleştirmektedir. Kesin ve genel kabul görmüş tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Buna rağmen şöyle bir tanım yapılabilir: Kayıtdışı Ekonomi, ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle gerçekleştirilen ekonomik olayın(alım- satım) devletten ve işletme ile ilgili öteki kişilerden tamamen ya da kısmen gizlenerek, kayıtlı ekonominin dışına taşmasıdır.⁵⁵

3.2.1.3-Zamanından Önce veya Sonra Kayıt

İşletme faaliyetleri düzenli bir şekilde ve zamanında defterlere kaydedilmelidir. İşlemin gerçekleştiği tarih ile bu işlemin muhasebe kayıtlarına aktarıldığı tarih arasında farklılık olması, muhasebenin özellikle raporlama aşamasında büyük öneme sahiptir. İşlemin, gerçekleşme tarihinden önce veya sonraki bir tarih itibarıyla kaydedilmesi gizli bir amacın varlığını gösterir. Mal stoklarının fazla görünmemesi için yıl sonlarında alınan malların kaydının bilanço gününden sonraya bırakılması veya işletmenin likit durumunu iyi göstermek için bilanço kapandıktan sonra gelecek nakdin önceden kaydedilmesi gibi.

İşlemden önce veya sonra kayıt nedeniyle doğacak sonuçlardan, düzenlenen mali tablolara göre yatırım yapacak yatırımcı, kar payı alacak hissedar, şirketin durumunu değerlendiren kredi verenler ve alacağı vergi nedeniyle devlet, öncelikli olarak etkilenen gruptur ve hepsi yanıtılmış olmaktadır. Muhasebede mali nitelikli işlem ve olaylar defterlere kaydedilirken, söz konusu işlem ve olayın gerçekleştiği tarih önemli bir ayrıntıdır. Bu ayrıntı göz ardı eden bazı muhasebeciler çıkar amacıyla işlemi olduğundan önce veya sonra defterlere kaydedebilmektedirler. İşte bu şekilde yapılan

⁵⁴ BAYRAKTAR Ahmet, Türkiye’de Muhasebe Hileleri Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007, s.24

⁵⁵ KOCA Nurettin, Muhasebe Denetiminde İç Kontrolün Hata Ve Hileleri Önlemedeki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2010, s.47

hileler zamanından önce veya sonra yapılan kayıtlar ismiyle anılmaktadır. VUK' unun bu konuyla ilgili olarak 219. Maddesindeki hükme göre Türkiye'de kayıtların VUK hükümlerine göre 10 gün içinde (VUK Md.219) yapılması gerekir. Zamanından önce veya sonra yapılan kayıtlar vergi zıyama yol açacağı ya da yanıltıcı sonuçlar doğuracağından sorumluluk doğurur.⁵⁶

3.2.1.4-Uydurma Hesaplar

Bu yöntemde, hasılatı gizlemek veya maliyetleri şişirmek amacıyla fiktif kişiler adına uydurma, yanıltıcı hesaplar açılır. Bu hesaplar kullanılarak yapılan işlemler olduklarından farklı şekillerde kayıtlara yansıtılmış olur. Bu amaçla açılmış olan uydurma hesaplar daha sonra uygun bir hesapla karşılaştırılarak kapatılır. Uydurma hesaplar belgesiz ve kayıt dışı olarak yapılan işlemleri denkleştirmek için kullanılır. Burada hem işlem hem de belge vardır, ancak, işlem ile belgenin içeriği birbirinden farklıdır. Bu yöntemde bir başka hileyi gizlemek amacıyla başvurulur. Gerçekte birisine yüksek bir bedelle ancak faturasız satılan mal, fiktif bir isme daha düşük bir bedelle satılmış gibi fatura edilebilir ve kayıtlara bu tutar yansıtılabilir. Dolayısıyla aradaki gelir farkı gizlenmiş olur. Öte yandan, gerçekte imalata verilen ve mamül şeklinde belgesiz olarak yapılan satış, uydurma bir kişiye hammadde olarak satılmış gibi fatura edilerek gerçek satış bedeli ile faturadaki satış bedeli arasındaki fark, uydurma hesaplar aracılığı ile kayıt dışı bırakılmış olur. Uydurma hesaplar kullanılarak maliyet arttırılması ise; gerçekte faturasız olarak alınan bir malın veya yaptırılan hizmetin, başka bir kişiye yüksek bedelli bir belge düzenlemek suretiyle gerçekleştirilir. Bu kişiler daha çok vergiye tabi olmayan veya götürü usulde vergilendirilen kişiler olmaktadır. Maliyet şişirilmesi olayına, maliyetleri üzerinden prim veya destekleme ödemesi yapılan iş kollarında daha sık rastlanmaktadır. Uydurma hesap kullandıkları tespit edilen işletmelerde ortaya çıkarılan matrah farkları re'sen tarhiyat konusu yapılır.⁵⁷

3.2.1.5-Belge Sahtekarlığı

Yanıltıcı belge, gerçek bir işlem veya duruma dayanmakla birlikte bu işlem/durumu mahiyet/miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belgedir. Sahte belge ise gerçek bir işlem/durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belgedir. Uygulamada ve Yargıtay anlayışında, gerçek bir işlem veya duruma dayanan ve bu işlem veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe uygun şekilde yansıtan, ancak farklı taraflar arasında düzenlenen belgeler de yanıltıcı belge değil, sahte belge olarak kabul edilmektedir.

Örneğin, X şahsından yapılan bir mal alımı için, tarih, miktar, fiyat ve bedel olarak aynı unsurları içeren bir faturanın Y şahsından temini durumunda, Y' den alınan belge sahte belge olarak kabul edilmektedir.

Sahte belgeler; Kanunda, fatura, sevk irsaliyesi, perakende satış vesikası (perakende satış fişi,

⁵⁶ OKAY Suat, a.g.e., s.54

⁵⁷ BAYRAKTAR Ahmet, a.g.e., s.26

makineli kasaların kayıt ruloları, giriş ve yolcu taşıma biletleri), gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu, ücret bordrosu, taşıma ve otel işletmelerine ait belgeler (taşıma irsaliyeleri, yolcu listeleri, günlük müşteri listeleri), muhabere evrakı (ticari mektuplar), poliçe, bono, çek, senet, diğer vesikalar (mukavelename, taahhütname, kefaletname, mahkeme ilamları, ihbarname, karar örnekleri, vergi makbuzları vb.), elektronik ortamlarda düzenlenen belgeler (ödeme kaydedici cihaz fişi vb.) şeklinde sıralanmış ayrıca ek belgeler düzenlenmesi konusunda Maliye Bakanlığına yetki verilmiştir. Maliye Bakanlığı mevcut belgelerin kullanımı konusunda bazı düzenlemeler yapmış, ek olarak ayrıca özel fatura, irsaliyeli fatura, döviz alım ve döviz satım belgesi, adisyon, reçete, yapı ruhsatı gibi belgeleri de mali belgeler arasına eklemiştir. Bu belgeler, vergi kanunlarımız açısından gerçek bir işlem veya durumun teşvik edilmesi amacıyla ispat vesikası olarak kullanılmaktadır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belgeye; sahte belge denilmektedir.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu' nun 341. maddesinde de vergi ziyayı, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili görevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi nedeniyle verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesi şeklinde tanımlanmış ve sair suretlerle verginin noksan tahakkuk ettirilmesine veya haksız yere geri verilmesine sebebiyet vermenin de vergi ziyayı hükmünde olduğu belirlenmiştir. Vergi ziyasına sebebiyet verenlere uygulanacak idari ceza da aynı Kanun' un 01.01.2006 tarihinden geçerli olmak üzere değiştirilen 344' üncü maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede vergi ziyayı suçu tanımlanmış, 'vergi ziyayı suçu işleyenlere, ziyaa uğrattıkları verginin bir katı tutarında vergi ziyayı cezası kesilir' ifadesine yer verilerek cezanın, 359. maddede sayılan kaçakçılık suçlarının işlenmesi halinde ise üç kat uygulanacağı da ayrıca hüküm altına alınmıştır .

Bir belgenin gerek düzenleyen gerekse kullanan yönünden sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı bir belge olup olmadığı Vergi Usul Kanunu' nun 135. maddesinde sayılan incelemeye yetkili inceleme elemanları tarafından ortaya çıkarılabilmekte, yine incelemeye yetkili inceleme elemanları tarafından bilerek sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullandıkları tespit edilenler hakkında, bu fiillerin vergi ziyasına sebebiyet verip vermediğinin bir önemi olmaksızın suç raporları düzenlenerek haklarında yetkili Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurularında bulunmaktadır. Buna ilişkin olarak gerekli açıklamalar 18.6.2002 tarih ve 24789 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 306 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde yapılmıştır.

Tebliğde yapılan açıklamalara göre yapılan incelemeler sonucunda gerek genel bütçeye dâhil dairelerde, gerekse muhtasar beyanname veren işverenlerin yanında çalışan kişilerle ilgili vergi indirim uygulamalarında, bilerek sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanıldığının tespit edilmesi durumunda, Vergi Usul Kanunu' nun 367. maddesi uyarınca Cumhuriyet Savcılıklarına bu belgeleri kullanan kişiler adına suç duyurusunun yapılması gerekmektedir.

Bir belgenin sahte olması, onu düzenleyen mükellef bakımından kaçakçılık suçunun ona yüklenebilmesi için yeterlidir, ancak aynı şeyi kullanan bakımından söylemek mümkün değildir. Sahte belge, ancak vergi kaçırma kastı ile bilerek kullanılırsa, kullanan bakımından kaçakçılık suçuna hükmedilebilir. Vergi kaçırma kastı, kısaca mükellef veya sorumlunun, 'vergi matrahını düşük göstermek suretiyle daha az vergi ödemek' şeklindeki iradesini ifade eder.⁵⁸

Türk Ceza Kanunu' na göre, belgelerde sahtecilik olayında vergi ziyayı olması dahil genel zarar mutlaka vardır. Oysa Vergi Usul Kanunu' nda vergi ziyasına sebebiyet verilmesi halinde kaçakçılık cezası uygulanmaktadır. Sahtekârlığın sonucu ne olursa olsun, bu belgeler güvenilmeyi gerektiren belgeler olduğundan, sonuçta güven sarsılması olacaktır. Bu durumda Türk Ceza Kanunu' nun 344-347. maddeleri ve dolandırıcılıkla ilgili olan 503. maddesi uygulanacağından, iki kanun arasındaki uyum sağlanmasında yarar vardır. Sahte olarak düzenlenen belgenin resmi nitelikte veya özel nitelikte olması, vergi kaçakçılığı suçu açısından fark etmemektedir. Ancak hâkim resmi nitelikte olan vesikalarda yapılan sahteciliği, Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesinde yer alan hapis cezasının alt ve üst sınırının tayin edilmesi açısından dikkate alabilmektedir. Sahte belgede, gerçekte olmayan bir belge durumu söz konusudur. Yani bir belgenin üzerinde silinti, ilave gibi sonradan değişiklik yapılması olayı değildir. Bu tür belgeleri kullananlar gerçek matrahı gizleyebilmekte ve ödenmesi gerekenin altında vergi ödemektedir. Sahte belge, gerçekte hiç yapılmayan bir satış için fatura düzenlenmesidir. Sahte belge ile kanun koyucunun ifade ettiği gerçekte olmayan, alınması ya da verilmesi gerekmeyen bir belgenin olayın faili tarafından yaratılmış olmasıdır. Burada taklit şeklinde bir sahtecilik söz konusudur. Örneğin, gerçekte yapılmayan bir satış için fatura düzenlenmesi, sahte belge düzenlenmesi olarak adlandırılabilir. Herhangi bir kimsenin, hizmet ifasında bulunmadığı halde bulunmuş gibi sahte belgelerle gösterdiği halde, naylon fatura olayı ortaya çıkmaktadır.⁵⁹

Vergi Usul Kanunu' nun 359 maddesinde hürriyeti bağlayıcı cezalar olarak yer verilen hapis cezasını gerektiren nitelikli fiiller aşağıdaki gibidir: Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen, saklanma veya ibraz zorunluluğu bulunan;

- Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapılması, sahte isimlere hesap açılması veya işlemlerin matrahı azaltacak şekilde başka kayıt ortamlarına aktarılması,
- Defter, kayıt ve belgelerin tahrif edilmesi veya gizlenmesi, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlenmesi veya bunların kullanılması,
- Defter, kayıt ve belgelerin yok edilmesi veya değiştirilmesi, sahte belge düzenlenmesi veya bunların kullanılması,
- Maliye Bakanlığı ile anlaşma yapılmaksızın belge basılması, sahte belge basılması

⁵⁸ OKAY Suat, a.g.e., s.56-57

⁵⁹ HÜVEZ İbrahim, Sahte Ve İçeriği İtibariyle Yanıltıcı Belge Kavramının Türk Ceza Kanunu Ve Vergi Usul Kanunu Açısından Değerlendirilmesi, s.1-2

veya bunların kullanılması.⁶⁰

3.2.1.6-Yanılıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması

İçerik olarak yanılıcı belge, gerçek bir işlem veya duruma dayanmakla birlikte bu işlem veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge olarak tanımlanmıştır. Örneğin, bir milyon TL'lik tüketim maddesi alınmasına karşın beş milyon liralık faturanın alınması içeriği itibariyle yanılıcıdır. Beş milyon TL'lik faturanın düzenlenmesi de içeriği itibariyle yanılıcı belgedir.

Sahte veya yanılıcı belge kullanımı, uygulamada gider veya maliyetleri artırma ve bu yolla vergi yükünü azaltma saikine dayanmaktadır. Bazen de mal veya hizmet tedarik edilen kişinin belge vermemesi dolayısıyla gider veya maliyetleri belgelendirebilme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Sahte veya yanılıcı belge kullanımında amaçlanan vergi yükünü azaltma sonucuna bu belgeler olmadan da ulaşılabilir. Örneğin, amortismanlar şişirilebilir, kur yanlış olarak alınabilir. Öte yandan mal veya hizmet alımları, belgeye bağlanamamış olsa dahi, deftere yine işlenebilir ve belgesiz alım olarak kaydedilebilir. Bütün bunlar da vergi suçudur ancak hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmeyen idari para cezasının da sahte veya yanılıcı belge kullanımına nazaran üçte bir daha az cezayı gerektiren fiillerdir.

Öte yandan maliyetlerin veya giderlerin belgesiz olarak kaydedilmesinde, kaydedilen tutarların gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında nazara alınması mümkündür. Zira bu vergiler açısından belge ikinci planda, ekonomik ve maddi gerçeklik ön plandadır. Burada önemli olan, belgeye bağlanamayan mal veya hizmet alımının gerçekten yapıldığının ve gider yazılan tutarın gerçekle uyumlu olduğunun kanıtlanmasıdır. Örneğin, bir binaya asansör konulması, ancak asansörün ve montaj hizmetinin belgelenememesi durumunda, yapılan kaydın geçersiz sayılması, asansörlü binanın asansörsüz kabul edilmesi vb. maddi gerçeğe aykırı bir durum oluşturur. Danıştay anlayışında da, belgesiz bu harcamanın gider veya maliyet olarak nazara alınması yerindedir.

Sahte veya yanılıcı belge yerine, belgesiz kayıt yapma durumu KDV açısından değerlendirildiğinde durum farklıdır. Zira bu vergi, maddi gerçekle birlikte şekle (belge düzenine) de önem veren bir vergidir. Ödenecek KDV hesabında indirim müessesesinden yararlanma, gerçek bir mal ve hizmet alımının olması, belgeye bağlanmış bulunması ve bu belgenin ilgili dönemde deftere kaydedilmiş olması koşullarına bağlıdır. Bu nedenle KDV' de indirim müessesesinden belgesiz harcamalar için yararlanmak mümkün değildir.

Gerçek bir ilişkiyi yansıtan fakat üzerindeki bilgilerin doğru olmaması halinde yanılıcı belgeden söz edilebilir. Örneğin, alınan bir malın miktarı veya birim fiyatı olduğundan fazla veya az gösterilebilir. Bu tür belgeler yanılıcı nitelik taşır. Yanılıcı belgede, belgenin düzenlenmesini gerektiren muamelenin gerçek olmasına karşılık işlemin gerçek hukuki niteliğinin gizlenerek

⁶⁰ Vergi Usul Kanunu 359. Madde

yanılmaya sebep olacak şekilde ifadelendirilmesidir.

- Faiz karşılığında borçlanılmış gibi belge düzenlenmesi, (Oysa burada elde edilen faiz geliri kar'a eklenmelidir. Eklenmediği için vergi matrahı azaltılmaktadır),
- Bir inşaat şirketinin gerçekte 250 ton çimento kullandığı halde 580 ton çimento faturası alıp bunu inşaatın maliyetine yazması gerçek harcamanın üzerinde düzenlenen bir yanıltıcı belgedir,
- Satılan bir mal için düzenlenen faturada satış bedelinin düşük gösterilmesi,
- Satılan bir malla ilgili faturada satış miktarının düşük gösterilmesi bir yanıltıcı belgedir,
- Kişisel giderlerin, işletmeye ait giderlermiş gibi gösterilmesi (kişinin evine ait elektrik, telefon vb. faturaların işletmeye aitmiş gibi gider faturası olarak kullanılması),
- Sahte belge veya yanıltıcı belgeyi düzenleyen ve kullananlardan her ikisi de mükellef veya vergi sorumlusudur. Fatura alıp verme ya da düzenleme işini yapanlar, tüzel kişi- gerçek kişi, gerçek kişi-gerçek kişi, gerçek kişi- tüzel kişi ya da tüzel kişi- tüzel kişi şeklinde olabilir. Burada önemli olan, suçun varlığıdır. Suçun tespiti halinde sonuç olarak aynı cezai müeyyideler şartı aranmaz. Fakat vergi cezaları açısından durum farklıdır. Bir kimsenin cezaya muhatap olması için cezai ehliyete sahip olması gereklidir. Ceza muhatabının belirlenmesinde özellik gösteren durumlar; Küçük veya Kısıtlıların Ceza Muhatabı Olmaları halinde vergi kanunlarına aykırı hallerden dolayı vergi cezalarına muhatap olamazlar. Vergi cezası veli, vasi, kayyım adına kesilir. Bunların mal varlıklarından alınır. Daha sonra vergi cezası için küçük veya kısıtlılara rücu etme hakkı yoktur. Tüzel kişilerin idare ve tasfiyesinde vergi kanunlarına aykırı hareketlerden dolayı doğan vergi cezaları tüzel kişilik adına kesilir ve onun varlığından alınır. (VUK. Mad. 333) Ancak tüzel kişilerin kanuni temsilcileri vergiyle ilgili görevlerini yerine getirmezlerse ve vergi cezası kesilirse, tüzel kişilikten kısmen veya tamamen alınmayan vergi cezaları kanuni temsilciden alınan vergi alacağı da tüzel kişilikten alınamazsa kanuni temsilcinin mal varlığından alınır. Fakat kanuni temsilcinin asıl mükellefe rücu hakkı vardır. Vergi Usul Kanunu' nun 344. Maddesinin ikinci bendinde yazılı suçun işlenmesi halinde Madde 359' a yer alan ceza mahkemelerinde yargılanan suçların muhatabı kanuni temsilcidir. Cezalar gerçek kişiler adına düzenlendiğinden ve cezanın suçu işleyen kimseye çektirilmesi cezaların şahsılık prensibi gereği olduğundan tüzel kişilik ceza sorumlusu olarak tutulamaz.

Vergi Usul Kanunu' nun 359. Maddesinde 'Sahte Belgeler' ve 'Muhteviyatı itibarıyla Yanıltıcı Belgeler' ayrı tarif edilmiş ve bunlar için ayrı cezalar öngörülmüştür; muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleyenler veya kullananlar için 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası (Bu ceza her bir hapis günü için asgari ücretin yarısı ölçüsünde para cezasına çevrilebilir), Sahte belge düzenleyenler

ve kullananlar için ise 18 aydan 3 yıla kadar ağır hapis cezası bu ceza para cezasına çevrilemez.⁶¹

Meslek mensuplarının mükellefin düzenlemiş olduğu sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı faturalardan dolayı sorumluluğu genel olarak bulunmamaktadır. Ancak, meslek mensubunun bir menfaat gözeterek işbu fatura ticaretine iştirak, yardım vs. kolaylık gösterdiğinin, tespiti durumunda sorumlu olacağı kuşkusuzdur.⁶²

3.2.1.7- Bilanço Maskelenmesi

İşletmenin gerçek ekonomik ve finansal durumunu gösterebilmesi için hesapları karakterlerine uygun olarak kullanması gerekir. Ancak, gerçek yönleriyle ekonomik ve finansal durumunu göstermek istemeyen işletmeler, hukuk düzeni yönünden suç olmayan maskeleyme/kamuflej yoluna gitmektedirler. Pratikte genellikle bu tür kaçamaklara organize yanlışlıklardan değil; bilanço çıkarıldıktan sonra hesaplar arası yapılan nakil işlemleri olarak rastlanmaktadır. Örneğin; normal alacaklarla şüpheli alacaklar ve alacaklı cari hesapların birleştirilerek, toplamının borçlara mahsup edilmesiyle, borçların bilançodan kaldırılması; değeri düşük stokların normal stoklarla birlikte ele alınması; bankaya olan borçlarını göstermek istemeyen işletmelerin bunu bankalardan olan alacaklarıyla mahsup etmesi gibi.

Diğer yandan, bilanço maskeleymesinin, bilanço hesaplarının düzenli olarak sıralanmasında bilançonun açıklığını bozucu hesaplara yer verilmesi nedeniyle meydana geldiği ve daha önce yapılmış bulunan muhasebe hilelerine yönelik olduğu, bazı yazarlar tarafından ileri sürülmekte ise de bilanço maskelenmesine; üçüncü şahısları yanıltmaya yönelik ve onların zararını amaçlayan bir muhasebe hilesi olarak bakılması daha doğru olur.

Bilanço maskeleymesinin amacı; işletmenin ekonomik ve mali yapısı ile kârlılık ve likiditesi hakkında, yanlış ve yanıltıcı bilgi vermektir. Bilanço maskeleymesi, güdülen amaca göre bilançonun güzelleştirilmesi (olumlu yönde maskelenmesi) ve bilançonun kötüleştirilmesi şeklinde ortaya çıkar.

Bilançonun güzelleştirilmesi, işletmenin mali ve iktisadi durumunun gerçekte olduğundan daha iyi gösterilmesidir. Bilançonun güzelleştirilmesi ile güdülen belli başlı amaçlar şunlardır;

- Daha fazla kredi alabilmek,
- Çok ortaklı şirketlerde ortaklan tatmin etmek için fazla kâr dağıtmak,
- İşletmenin kamuoyunda imajını güçlendirmek,
- Borsada hisse senetlerinin fiyatlarını arttırmak,
- Vergi ödeyebilmek,
- Yeni ortakların işletmeye katılmasını teşvik etmek.

⁶¹ OKAY Suat, a.g.e., s.60-61

⁶² <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/mustafaalpaslan/015/>, 15.08.2014

İşletmenin durumunun olduğundan daha iyi gösterilmesini ve bilançonun güzelleştirilmesini sağlamak amacıyla aşağıda belirtilen yöntemlerden yararlanılmaktadır;

- Aktif kıymetlerin yüksek değerlenmesi,
- Amortisman ayrılmaması,
- Başkalarına ait malların işletmenin malları gibi gösterilmesi,
- Giderlerin aktifleştirilmesi,
- Bir kısım dönem giderlerinin gelecek dönem gideri olarak gösterilmesi,
- Gelecek dönem gelirlerinin (Örneğin kira geliri) cari dönem geliri olarak gösterilmesi,
- Şüpheli alacaklara karşılık ayrılmaması,
- Bir takım giderlerin yasal defterlere hiç kaydedilmemesi,
- Satılmayan malların satılmış gibi gösterilmesi.

İnceleme elemanları, bilanço güzelleştirme işlemlerinin dönem kazancını olduğundan farklı göstermesi halinde gerekli düzeltmelerin yapılmasını sağlamalıdır. Çünkü vergi incelemesi, ödenmesi gereken verginin doğruluğunu araştırmayı ve sağlamayı amaçlar. Ancak, bilanço maskeleyişine yönelik olarak yapılan her işlem düzeltme yapılmasını gerektirmeyebilir. Zira, vergi hukukunda mükelleflere bazı konularda seçimlik haklar tanınmıştır (amortisman ve karşılık ayırmada olduğu gibi).

Örneğin; 500 milyon TL amortisman ayırma hakkı olduğu halde, kârlı görünmek için amortisman ayırmayan bir işletmenin incelenmesi sırasında inceleme elemanı işletme yerine geçerek amortisman ayırma yoluna gidemezken işletmenin cari dönemine ait kira giderlerinin aktifleştirilerek “280-Gelecek Yıllara Ait Giderler Hesabı”nda izlenmesi durumunda bunun düzeltilmesi gerekir .

Bilançonun kötüleştirilmesi, işletmenin mali ve iktisadi durumunun gerçekte olduğundan daha kötü gösterilmesidir. Bilançonun kötüleştirilmesi ile güdülen amaçlar ise şunlardır:

- Daha az vergi ödemek,
- Kâr dağıtılmamasını veya az dağıtılmasını sağlamak,
- Hisse senetlerinin borsa fiyatlarını düşürmek (A.Ş.’lerin borsada kötü olan hisse senetlerinin rayiçleri üzerinde etki yapmak, hisse senedi toplamak, satmak veya benzer şekillerde spekülasyon yapmak.),
- Ayrılan ortaklarla veya ortakların varisleriyle avantajlı anlaşmalar yapmak,
- İşletmelerin alacaklılarıyla daha avantajlı anlaşmalar yapmak (konkordato anlaşması

gibi).⁶³

3.2.2-İşletmelerde Yapılan Hileler

İşletmelerde yapılan hileleri iki farklı şekilde sınıflandırabiliriz; İlk olarak işletme yönetiminin veya yönetimden sorumlu kişilerin bir veya birden fazlasının içinde yer aldığı hile ve usulsüzlükler “yönetim hile ve usulsüzlüğü”, ikinci olarak ise, sadece işletme çalışanlarının yer aldığı hile ve usulsüzlükler “çalışan hile ve usulsüzlüğü” şeklinde sınıflandırabiliriz.

3.2.2.1-Çalışanlar Tarafından Yapılan Hileler

İşletme çalışanlarınca yapılan hile/yolsuzluk (Occupational/Employee Fraud), bir çalışanın iş alanını kendi çıkarları için, çalıştığı işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak kötüye kullanması veya suistimal etmesi şeklinde tanımlanabilir. Bir kişiden veya kurumdan yasal olmayan yollarla bir değer almamanın temelde iki farklı yolu bulunmaktadır. Bunlar:

- Kişinin başına bir tabanca dayayarak ondan varlığını vermesini zor kullanarak isteyebilirsiniz. Bu eyleme genellikle hırsızlık veya soygun adı verilmektedir.
- Çeşitli oyunlarla, düzenlemelerle, sahtekarlıklarla veya aldatma yöntemleri ile bir kişi veya kurumun varlığını elde etme. Bu eyleme de genellikle hile veya yolsuzluk adı verilmektedir.

Birinci grupta yer alan yasa dışı eylemlerin etkileri daha şiddetli olmasına ve toplumun dikkatini fazlaca çekmesine karşın, ikinci grupta yer alan hileler daha fazla tutarlı zararlara yol açmakta fakat birinci grupta yer alan eylemler kadar toplumun ilgisini çekmemektedir. İşletmelerde çalışanlar tarafından yapılan işletme varlıklarını ele geçirme eylemleri uzun yıllardan beri önemli bir sorun olmuştur ve boyutları giderek artmaktadır. İşletmeler tahmin edemeyecekleri kadar büyük tutarlarda varlıklarını çeşitli hile yöntemleri ile çalışanlarına kaptırmaktadırlar.

Aşağıda Sertifikalı Hile Denetçileri Birliğinin (Association of Certified Fraud Examiners-ACFE) işletme çalışanlarının yapmış olduğu hileler ile ilgili 2002 yılında ABD’de yapmış olduğu araştırma raporundaki istatistiki bilgiler özetlenmiştir:

- ABD’de işletme çalışanlarının yaptıkları hileler ile işletmelere 1996 yılında \$400 milyar, 2002 yılında ise \$600 milyar zarar verdikleri tahmin edilmektedir.
- Gelişmiş ülkeler bazında yapılan araştırmalar, işletmelerin yıllık gelirlerinin %6’sını hile yoluyla kaybettiklerini göstermektedir.
- ABD’de çalışan başına düşen hileye dayalı zararın \$9 civarında olduğu tahmin edilmektedir.
- Yapılan araştırmaya göre, hilelerin %10’u stoklar üzerinde, %90’ının da nakit

⁶³ TANÇ Ahmet, a.g.e., 2004, s.27-28

kalemlerinin üzerinde yapıldığı ortaya çıkmıştır.

- Hilelerin ortaya çıkarılmasında, %26 ihbarlar, %19 kazara, %18 iç denetim, %15 iç kontrol ve %12 bağımsız denetim etkili olmuştur.

Ayrıca, KPMG uluslararası denetim şirketinin 1999 yılında Avustralya'da yaptığı bir hile araştırmasında, araştırmaya katılanların %57'si ilgili dönemde en az bir hile olayına tanıklık ettiklerini bildirmişlerdir. Emst Young uluslararası denetim şirketinin 1997 yılında 32 ülke üzerinde yaptığı hile araştırmasında işletmelerin büyük oranlarda hileye maruz kaldığı raporlanmıştır.

Yukarıda verilen örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ayrıca işletmeler tarafından tespit edilmeyen, tespit edilse bile çeşitli nedenlerle rapor edilemeyen çok sayıda hile olayı vardır. Ancak gerçek olan bir şey varsa o da çalışanların işletmelerde yaptıkları yolsuzluklar göz ardı edilemeyecek tutarlardadır.⁶⁴

3.2.2.2-Yönetim Tarafından Yapılan Hileler

Yönetim hilesi, yöneticilerin finansal bilgilere hayali, sahte kayıtlar ekleyerek yanlış, kasdi düzenlemeler yapmasıdır. Yönetim, hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılmasından sorumludur ve pozitif bir kontrol çevresi ile birlikte uygun kontrol faaliyetlerini oluşturarak hilelerin önlenmesinde önemli bir rol oynar.

İşletmelerin bünyelerinde ortaya çıkan hilelere veya yolsuzluklara bakıldığında tepe yöneticilerinin ve işletme sahiplerinin yaptıkları hilelerin, işletme çalışanları tarafından yapılan hilelerden belirgin bir şekilde daha fazla oranda olduğu görülmektedir. Yapılan bilimsel bir araştırmaya göre, işletmelerde hile yapanların genellikle yönetici seviyesinde olduğu ve bütün şirket hilelerinin %55'inin yönetim seviyesindeki kişiler tarafından gerçekleştirildiği ortaya konulmuştur

Hile araştırmaları, hilenin temel nedenleri olarak zayıf iç kontrol yapısı, işletme çalışanları ve üçüncü kişiler arasındaki gizli anlaşma ve yönetimin kontrole önem vermemesini ortaya koymaktadır. Yönetim tarafından sürdürülen hileler kişisel kullanım için alma, çıkar çatışması, harcama kayıtları, kardan hisse alma, gereksiz harcamalar, yanlış finansal tablolar, kredi kartı hileleri, satış ve bilgileri saptırma şeklinde olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre; tepe yöneticilerinin çalışanları tarafından gerçekleştirilen, zimmete para geçirme, rüşvet alma gibi hilelerin sayısının az olmasına karşın, tutarları bakımından diğer çalışanlar tarafından yapılan hilelerin tutarları toplamından 3 kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Yönetim tarafından yapılan hileler, yapının özellikleri ve yapma biçimi açısından diğer hile türlerinden ayrılmaktadır. Yönetim hileleri ağırlıklı olarak tepe yöneticileri tarafından işletmenin mali tabloları üzerinde yapılan düzenlemeler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yönetim hilelerinin aşağıdaki şekillerde gerçekleştiği söylenebilir.

⁶⁴ TANÇ Ahmet, a.g.e., s.30

- Finansal tablolarda yer alması gereken bilgilerdeki miktar, sınıflandırma veya açıklayıcı notlarla ilgili kayıt ve bilgilerin kasıtlı olarak saklanması veya yanlış bilgi verilmesi. Örneğin, bilanço dipnotlarında yer alması gereken bilgilerin açıklanmaması, eksik ya da yanlış açıklanması.

- Amortisman, stok değerlendirme, karşılık ayırma gibi işlemlerde uygulanan yöntemlerin yıllar itibariyle farklılık göstermesi, bu bilginin bilanço dipnotlarında yer almaması, muhasebe politikalarının ve yasal düzenlemelerin, kasıtlı olarak şirket lehine ihlal edilmesi suretiyle çıkar elde edilmesi, bu yolla üçüncü kişilere yanlış bilgi verilmesi.

- Finansal tabloların hazırlanmasını sağlayan muhasebe kayıtlarının veya belgelerin değiştirilmesi, evrakta sahtecilik veya usulsüz belge kullanımı.

- Yönetimin bilgisi dahilinde kasıtlı olarak, işletme ile ilgili önemli bazı iş ve işlemlerin, olayların veya açıklamaların saklanması, bilgi vermekten kaçınılması. Örneğin, devam eden ve şirket aleyhine sonuçlanabilecek bir davanın mevcudiyeti gibi, bilanço tarihinden sonra ortaya çıkacak ancak bilanço tarihinde mevcut olan önemli olayların finansal tablolarda yer almaması veya açıklanmaması.

Yöneticileri bu gibi iş ve işlemleri yapmaya iten nedenlerin bazıları şöyle sıralanabilir:

- Yaptıkları hileli işlemler nedeniyle muhtemelen yakalanmayacaklarını düşünmeleri
- Aşırı rekabete dayanan baskılarla yüz yüze kalmaları.
- Yaptıkları işlemler nedeniyle kendilerine bir çıkar sağlamaları.
- Yöneticilerin, buldukları konum gereği kayıtlar üzerindeki düzenlemeleri çeşitli muhasebe hileleri ile kolayca yapabilmeleri.⁶⁵

3.2.3-Çalışanların Hile Yapma Nedenleri

İşletme çalışanları tarafından yapılan hileler, Bir işletmenin kaynaklarının veya varlıklarının kasdî olarak yanlış kullanımı veya uygulanmasıyla bir çalışanın kişisel yarar sağlamaya çalışması çabasıdır.

Küreselleşen ve rekabetin giderek yoğunlaştığı dünyada çalışan kişilerin çalıştıkları işletmeler bünyesinde yaptıkları hileler son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiş ve yapılan hilelerin yol açtığı zararlar büyük boyutlara ulaşmıştır. İşletme çalışanları tarafından yapılan hileler, hem çalıştıkları işletmeye, hem de ekonomiye büyük zararlar vermektedir. Örneğin, İngiltere’de bir tek çalışanın hile yapması yüzünden koca bir şirket iflas etmiştir. Ayrıca, bir tek çalışanın yaptığı hile, öteki çalışanların da işine son verilmesi gibi istemeyen sonuçlar doğurabilmektedir. İşletme çalışanları tarafından yapılan hileler oldukça çeşitlidir. Çalışmanın bu bölümünde, işletme çalışanları tarafından yapılan

⁶⁵ OKAY Suat, a.g.e., s.65-66

muhasebe hileleri üzerinde durulacaktır. İşletme çalışanları tarafından yapılan muhasebe hilelerinin nedenleri genel anlamda hile nedenleri ile benzerlik göstermektedir.

İşletme çalışanları tarafından yapılan muhasebe hileleri gün geçtikçe artmaktadır. İşletmeler büyüdükçe, işletmelerde çalışan sayısı ve otomasyon arttıkça işletme içinde hile yapma imkanı da artmaktadır. Çünkü bu durumlarda hile olaylarının tespit edilip ortaya çıkarılması ve önlenmesi güçleşmektedir.

Bir kişinin çalıştığı işletmede hile yapmasına neden olarak, bilinen veya bilinmeyen çok çeşitli unsurlar olabilmektedir. Ancak bazı unsurların bir araya gelmesi durumunda hile eylemi kaçınılmaz olmaktadır. Bir işletme çalışanın hile yapması için gerekli olan üç unsurun varlığından söz edilmektedir. Bu unsurlar;

- Baskı,
- Fırsat ve
- Haklı gösterme olarak sıralanabilir.⁶⁶

3.2.3.1-Baskı

İşletme çalışanların hile yapmaya iten baskı unsurlarını üç ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar: mali nitelikli baskılar, kötü alışkanlıklardan doğan baskılar, işle ilgili baskılar.

- Mali Nitelikli Baskılar

Bunlar genellikle kişilerin çeşitli nedenlerle paraya gereksinim duymaları nedeniyle ortaya çıkan baskılardır. Bu tür baskılara örnek olarak; para hırsı ve açgözlülük, güzel yaşama isteği, yüksek tutarlarda kişisel borçlar, yüksek tutarlı sağlık harcamaları, beklenmedik mali gereksinimler verilebilir. Çalışanları işletmelerde yolsuzluk yapmaya iten nedenlerin başında, gelir düzeylerinin düşüklüğü nedeniyle fakirlik çekmeleri ve iyi koşullarda yaşama istekleri gelir. Mali nitelikli baskılar kısa bir süreçte ortaya çıkabileceği gibi, uzun bir süreçte de ortaya çıkabilir. Çok uzun yıllar bir işletmede dürüst bir şekilde çalışan bir kişi, herhangi bir nedenle hile yapabilmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde, çalışanların ortalama %30'unun işletmedeki ilk üç yılında yolsuzluk yaptıklarını, %70'inin ise iş yaşamlarının 4-35. yılları arasında hileli işlemlere başvurdukları saptanmıştır.

- Kötü Alışkanlıklardan Doğan Baskılar

Bu tür baskılar, mali içerikli baskılarla bağlantılı özellikler taşımaktadırlar. Çalışanın, kumarbaz olması, uyuşturucu veya alkol bağımlısı olması, gece hayatına düşkün olması gibi faktörler hileyi doğurabilecek nedenler arasında sayılmaktadır. Hileye iten unsurlar arasında, bu tür alışkanlıklar en kötülerini kabul edilmektedir. Çocuğuna veya kocasına uyuşturucu veya içki parası götürebilmek için yolsuzluk yapan kadın çalışanlar, çok başarılı bir çalışma hayatları olduğu halde

⁶⁶ BAYRAKTAR Ahmet, a.g.e., s.18

kumar tutkusu nedeniyle yolsuzluk yapan yönetici örnekleri çoktur.

- İşle İlgili Baskılar

Çalışanın işinden memnun olmaması, haksızlığı uğradığını düşünmesi, beklediği terfiyi alamaması, düşük ücretle çalıştırılması, üstlerince gereken takdiri görememesi hileyi doğuran nedenler arasında görülmektedir.⁶⁷

3.2.3.2-Fırsat

Hile üçgeninin üç ayağı içinde işletmenin üzerinde fazlasıyla etkili olabileceği unsur, fırsat ayağıdır. Bu nedenle bir işletmede hile olayının gerçekleşmemesi için dikkat edilmesi gereken nokta çoğunlukla bu unsur olmaktadır. İşletmede iyi bir kontrol sistemi bulunduğunu bilen, hile yaparsa yakalanma olasılığının yüksek olduğunu düşünen bir çalışan kolay kolay hile yapmaya kalkışmamaktadır. Aksi halde hile yapması için çalıştığı işletmede fırsatlar olduğunu gören ve yakalanma olasılığının düşük olduğunu bilen bir çalışan ise hile yapmaya daha fazla istekli olmaktadır.

Bir işletmede hilenin meydana gelmesini sağlayan fırsat unsurları aşağıdaki gibi sıralanabilir

- İşletmede hileli hareketleri önleyecek veya oraya çıkarabilecek bir iç kontrol yapısının bulunmaması ya da mevcut iç kontrol yapısının zayıf olması,

- Zayıf etik politikaları,
- Üçüncü kişilerle ve ortaklarla yapılan gizli anlaşmalar,
- Çalışanların yaptıkları işlerin kalitesini değerlemede yetersizlik,
- Hile yapanların cezalandırabileceği disiplinli bir ortamın olmaması,
- İşletmede, çalışanlar arasındaki bilgi akışının zayıf olması,
- Tepe yönetimde var olan cahillik, umursamazlık ve yetenek eksikliği,
- Sağlıklı denetim çalışmalarının olmaması.

Bir işletmede hileyi önlemeye ve ortaya çıkarmaya yönelik unsurların içinde, çok sağlam bir iç kontrol yapısının oluşturulması yatmaktadır. Yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılan hile eylemlerinin büyük bir çoğunluğunun etkin iç kontrol yapısının olmaması nedeniyle gerçekleştiği tespit edilmiştir. İşletme bünyesinde oluşturulacak iç kontrol sistemleri hileleri önlemeye yönelik olarak düzenlenmelidir. Diğer taraftan alınacak önlemlerin hile yapanlar tarafından aşılabileceği unutulmamalıdır. Çünkü hileyi yapan işletmenin içindedir ve olayın bir parçasıdır. Hileyi yapan tespit edilmesi halinde derhal cezalandırılmalıdır. Aksi takdirde, diğer işletme çalışanlarının hile yapmaya yönelmeleri en doğal davranış şekli olur. Tepe yöneticilerinin hile konusunda deneyimli olmamaları, olayı ciddiye almamaları ve denetim çalışmalarına gereken önemi vermemeleri hilenin doğması için

⁶⁷ TANÇ Ahmet, a.g.e., s.31

uygun bir ortam yaratmaktadır.⁶⁸

3.2.3.3-Kendini Haklı Gösterme Çabası

Hile yapanın, psikolojik olarak yaptığı hileyi haklı çıkarma çabası ise hile üçgeninin üçüncü unsuru olan bahane olarak karşımıza çıkmaktadır. Hileli davranışa bahane bulunduğu zaman, baskı ve fırsat arasında bir köprü görevi görecektir.

Hile yapan insanların büyük çoğunluğu ilk zamanlarda suçlu olup, genellikle kendilerini suçlu gibi görme eğiliminde değildirlendir ki, neredeyse hepsinin yaptıkları davranış için geçerli bir nedene sahip oldukları gözlenebilir. Bahane olarak sıralanabilecek cümleler şöyle sıralanabilir:

- Herkes yapar, kimseye zarar vermedim,
- Ne yaptıysam şirket için yaptım,
- Eğer o yapabilse ve kimseye fark ettirmeden başarabilseydi, ben de yapacaktım,
- Sadece bir kerelik ihtiyacım vardı,
- Onu hak ettim, sadece kendi payımı istiyorum,
- Parayı sadece borç almıştım, geri ödeyeceğim,
- Bu işletmeye yaptıklarımın karşılığıdır,
- Bu olay sonucu hiç kimse incinmedi,
- Bu parayı iyi bir amaç için almıştım,
- Yaptığının suç olduğunu bilmiyordum,
- İşletme bunu hak etmişti,
- Onlar bana ait, daha fazlasını hak ettim.

Hileyi yapan kişi, bulduğu fırsatı değerlendirdiğinde başarılı olmuşsa, zamanla alışkanlık haline gelmesi kaçınılmaz olmakta, elde edilen paranın harcanmaya başlanması durumunda ise artık geri dönüşü imkansız bir yola girilmiş olunmaktadır. Normal çalışanların yakalanmayacağı inancına sahip olan beyaz yakalılar, beklenmedik bir zamanda karşılaşılan beklenmedik bir olay nedeniyle yakalanmaları halinde ise genellikle hoş görülme veya yumuşak huya sahip olmalarının ya da öyle tanınmalarının ardına sığınmaktan çekinmeyeceklerdir.

Yönetimin kontrollerle ve ahlaki davranışlarla ilgili tutumu çalışanların ve yöneticilerin varlıkları çalma bahanelerini artırır. Yönetim müşterileri sıkıştırmak, saldırgan satış politikaları izlemek, aşırı fiyatlandırma yapmak ve hileli davranışlarda bulunmak yoluyla müşterilerini aldatıyorsa, o işletmede çalışanlar da mesailerini olduğundan fazla göstererek, giderlerini şişirerek,

⁶⁸ TANÇ Ahmet, a.g.e., s.32-33

işletme varlıklarını zimmetine geçirecek bahane olarak görürler.⁶⁹

3.2.4-İşletme Yönetimi Tarafından Yapılan Muhasebe Hilelerinin Nedenleri

İşletme yönetimi tarafından yapılan muhasebe hileleri, yapanın özellikleri ve yapma biçimi açısından diğer hile türlerinden farklıdır. Bu tür muhasebe hileleri, ağırlıklı olarak tepe yöneticileri tarafından işletmenin kayıt ve mali tabloları üzerinde yapılan hileli düzenlemeler olarak ortaya çıkmaktadır. En tipik örnek olarak, tepe yöneticilerinin ortaklara işletmeyi iyi durumda göstermek amacıyla muhasebe kayıtları üzerinde yaptıkları düzenlemeler gösterilebilir .

İşletme yönetimi tarafından yapılan ve salt kendilerine veya işletme sahiplerine avantaj sağlayabilecek, bunun yanında diğer bütün üçüncü kişilere önemli zararlar verebilecek düzenlemeler iki ana gruba ayrılabilir :

- İşletmeyi olduğundan iyi gösterebilecek düzenlemeler
- İşletmeyi olduğundan kötü gösterebilecek düzenlemeler

İşletme yönetimleri tarafından yapılan muhasebe hileleri, genel olarak bu iki amaç etrafında toplanmaktadır. İşletme yönetimleri yaptıkları hileli uygulamalarla ya işletmenin durumunu olduğundan iyi göstermekte ya da olduğundan kötü göstermektedir.

İşletmelerin gerçek durumunu olumlu veya olumsuz gösteren düzenlemeler; işlemlerin kaydedilmesinde ve mali tabloların hazırlanmasında işletme yönetiminin taraflı davranışı sonucu, üçüncü kişilerin aleyhine çıkar için yapılan hilelerdir. Bu hilelerden zarar görenler alıcılar, ortaklar ve pay sahipleri, borç verenler ve bazen de işletmenin kendisi olabilmektedir.

İşletme yönetimi tarafından yapılan muhasebe hilelerinin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Zimmetlerin gizlenmesi
- Ortakların birbirini yanıltma isteği
- Daha az kâr dağıtma isteği
- Yolsuzlukların gizlenmesi
- Hak edilmeyen teşviklerden yararlanma isteği
- Vergi kaçırma düşüncesi

Ayrıca, tepe yöneticilerini hileli düzenlemelere iten nedenler olarak şunlar da sayılabilir:

• Yaptıkları hileli düzenlemelerden dolayı kendilerine çıkar sağlamaları. Örneğin; işletmenin gelirlerinin iyi bir noktaya gelmesi sonucu ikramiye elde etmeleri gibi.

⁶⁹ OKAY Suat, a.g.e., s.71-72

- Yöneticilerin, hileli düzenlemeleri çeşitli yöntemlerle kolayca yapabilmeleri. Örneğin; envanter değerlendirme yöntemleri ve amortisman uygulamaları ile çeşitli hileli düzenlemeler yapmak oldukça kolay olmaktadır.

- Yaptıkları hileli düzenlemeler sonucu muhtemelen yakalanmayacaklarını düşünmeleri. Zayıf iç kontrol yapıları ve denetimler bu şekilde düşünmelerine yol açmaktadır.

- Aşırı rekabete dayanan baskılarla karşı karşıya kalmaları.

İşletme yönetimleri tarafından yapılan muhasebe hilelerinde vergi kaçırma amacı ön plana çıkmaktadır. İşletmeler, farklı yöntemlerle giderlerini şişirerek veya gelirlerini az göstererek, kârlarını olduğundan düşük göstermekte ve dolayısıyla daha az vergi ödemektedir. Bu da, devletin en önemli gelir kaynağını olumsuz etkilemektedir.

İşletmelerin kârını az göstererek, daha az vergi ödemeye yönelik düzenlemeler, işletmeler büyüdükçe etkisini yitirmektedir. Bu gibi düzenlemeler daha çok orta ölçekli ve daha küçük işletmelerde etkin olmaktadır. İşletmeler büyüdükçe kendilerini daha iyi göstererek işletme ile ilgili üçüncü kişileri yanıltma ve onlardan yararlanılma yoluna gidilmektedir. Yani, işletmenin durumunu olduğundan kötü gösterme amacı küçük ve orta ölçekli işletmelerde; işletmenin durumunu olduğundan iyi gösterme amacı ise büyük ölçekli ve özellikle de halka açık işletmelerde kendini göstermektedir.

İşletmeler, cironun saklanması, stoklar üzerinde oynamalar, giderlerin gerçeğe uygun olmayan şekilde artırılması, fazla amortisman ve karşılık ayrılması gibi çeşitli şekillerde kârlarını azaltma yoluna gidebilmektedirler. Böylece, olması gerekenden çok daha düşük tutarda vergi öderler. Bir işletmede gerçek durumun yukarıda sayılanların aksine değiştirilmesi de mümkündür. Bunun için de, hileli bir şekilde kârın artırılması veya zarar yerine kâr gösterilmesine yönelik işlemler yapılabilir. Böylece, işletmenin finansal durumu olduğundan çok daha iyi görünecek ve dolayısıyla, işletme ilgilileri yanıltılmış olacaktır. Özellikle, halka açık işletmelerde bu tür hileli düzenlemelere daha sık rastlanmaktadır. Halka açık işletmeler, çeşitli hile yöntemleriyle finansal durumlarını olduğundan iyi göstererek, işletmenin piyasa değerini oldukça arttırabilmektedir. Böylece, hem işletmenin piyasa değeri haksız bir şekilde arttırılmakta, hem de işletmenin itibarı artarak daha fazla kaynak sağlayabilmektedir.

ABD’de dünyaca tanınmış bazı büyük şirketlerde 2001 yılı itibariyle meydana gelmeye başlayan muhasebe skandalları serisi uluslararası finansal piyasalarda geniş yankılar uyandırmıştır. Yaşanan muhasebe skandalları, kamunun finansal raporlara ve kurumsal açıklamalara olan güvenini oldukça sarsmıştır. Zararda olan şirketlerin kamuya açıklanan finansal tablolarında, yapılan muhasebe hileleriyle ve denetim şirketlerinin bu hilelere göz yummasıyla birlikte gerçek olmayan kâr rakamları ilan edilmiştir. Böylece, bu şirketlerin borsada işlem gören hisse senetlerinin fiyatları haksız bir şekilde yükselmiştir. Yatırımcılar, olumlu finansal tablolar ve sürekli artan hisse senedi fiyatları nedeniyle büyük beklentiler içine girmiştir. Ancak, yöneticilerin sahip oldukları hisse senetlerini,

finansal tablolar düzeltilerek yeniden ilan edilmeden önce yüksek fiyattan satmaları sonucu yatırımcılar büyük zarara uğramıştır. Aslında, şirketler zararda ve büyük borç yükü altındaydılar. Ancak çeşitli yöntemlerle finansal tablolar gerçek olmayan bir şekilde düzenlenmiş ve böylece yatırımcılar yanıltılarak büyük zararlara uğratılmıştır.

İşletmelerin mali durumlarının olduğundan daha iyi gösterilmesinin amaçları olarak şunlar sıralanabilir:

- Daha fazla kredi alabilmek,
- Çok ortaklı şirketlerde ortakları tatmin etmek için fazla kâr dağıtmak,
- İşletmenin kamuoyunda imajını güçlendirmek,
- Borsada hisse senetlerinin fiyatlarını arttırmak,
- Vergi ödeyebilmek,
- Yeni ortakların işleme katılmasını teşvik etmek.

İşletmelerin mali durumlarının olduğundan daha kötü gösterilmesinin amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

- Ayrılan ortaklarla veya ortakların varisleriyle avantajlı anlaşmalar yapmak,
- Az kazanç dağıtmak ya da hiç dağıtmamak,
- Hisse senetlerinin borsa fiyatlarını düşürmek (Anonim şirketlerin borsada kötü olan hisse senetlerinin rayiçleri üzerinde etki yapmak, aksiyon toplamak, satmak veya benzer spekülasyon yapmak),
- Az vergi ödemek.⁷⁰

3.2.5-Hilelerin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Belirtiler

İşletmede küçülmeye gidilmesi, düşük iş güvenliği, işsizlik oranlarının giderek artması çalışan üzerindeki baskıyı artırmaktadır. İşletmede hile belirtileri (red flags) dediğimiz hilelerin ortaya çıkarılmasında uyarıcı sinyaller mevcutsa, o işletmede hile yapılma potansiyeli de yüksek demektir.

Çalışanlar tarafından yapılan hilelerin belirtileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Muhasebe ile ilgili anormallikler
- İç kontrol zayıflıkları
- Analitik anormallikler
- Aşırı yaşam biçimleri

⁷⁰ BAYRAKTAR Ahmet, a.g.e., s.16-17

- Şikayetler ve uyarılar ile ilgili anormallikler
- Olağan olmayan davranışlar

3.2.5.1-Muhasebe İle İlgili Anormallikler

Yapılan bir hile olayında genel olarak, hırsızlık eyleminden sonra hilenin saklanması aşamasına geçilmektedir. Hile sınıflamalarının bir türünde saklanan veya saklanmayan hileler ayrımı yapılmaktadır. Saklanan hile türlerinde, hırsızlığı yapan çalışan, yaptığı eylemin ortaya çıkmaması için bir şekilde yaptığını gizleme çabasına girişmektedir.

Hilenin saklanmasında genellikle kullanılan alan, işletmenin muhasebe sistemidir. Güçlü bir muhasebe sistemi veya iç kontrol yapısı olmayan işletmelerde bu gizleme eylemleri oldukça başarılı olmaktadır.

Muhasebe süreci belgeyle başlayan, finansal tablolar ile biten bir aşamalar zinciridir. Bu sürecin her aşaması hilenin gizlenmesinde kullanılabilir. Dolayısıyla muhasebe sürecinde ortaya çıkartılabilecek hile belirlileri veya anormallikleri, yapılmış olan bir hilenin önemli habercileri olabilmektedir.

3.2.5.1.1- Muhasebe Belge ve İşlemlerindeki Hile Belirtileri

Muhasebe sürecinde hile eyleminin başlamasına neden olan çeşitli belgeler ve işlemler bulunmaktadır. Bunlarla ilgili işlemlerde hile habercisi olabilecek çeşitli anormallikler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır :

- Kayıp belgeler,
- Banka doğrulamalarında geçersiz birimler,
- Belgeler üzerinde oynamalar veya değiştirmeler,
- Orijinal belgeler yerine fotokopi belgelerin bulunması,
- Genel isim ve adres içeren satıcı veya müşteriler,
- Olmayan müşteri ya da tedarikçilere hesap açılması,
- Belge sıralarında veya numaralarında düzensizlikler,
- Belgelerde dikkati çeken el yazıları,
- Zamanında, bütünüyle ve uygun biçimde kayda alınmayan işlemler,
- Yetkisiz ve dayanaksız işlem ve bakiyeler,
- Sonuçları etkileyen son dakika düzeltmeleri,
- Muhasebe dönemlerinde ve sınıflandırmalarında uygunsuz işlemler,

- Herhangi bir müşteri ile ilgili mutabakatın muhasebe kayıtlarında eşit çıkmaması,
- Önemli miktarlarda stok ve fiziki varlık kayıpları,
- Küçük hacimlerde ancak yüksek değerli ve fazla talepli stoklar,
- Vadesi geçen hesaplarda artış,
- Kasada fazla veya noksanlıklar bulunması,
- Fiili stok sayım sonuçları ile kaydi stok miktarları arasında sürekli olarak açıklanamayan farklılıklar,
- İşletmenin banka hesapları arasında sürekli ve olağan olmayan fon transferleri,
- Uzun zamandır hareket görmeyen banka hesaplarının birden çalıştırılmaya başlanması,
- Off-shore banka hesaplarına fon transferleri,
- İşletmenin ana faaliyet konuları ile ilgili olmayan işlemlerde sıklık ve/veya olağan olmayan tutarlar,
- Kasa hesabının büyük tutarlar içermesi,
- Fazla sayıda nakil işlemi,
- Hurda ve firelerde artış,
- Alacak ve borçlarda düzeltme kayıtları,
- Fazla mesailerde anlamlı artışlar,
- Belirli kişilere aşırı ödemeler,
- Şüpheli alacaklarda anlamlı artışlar,
- Uzun süredir bekleyen yüksek tutarlı şüpheli alacaklar,
- Fiili tutarların bütçe tutarlarına göre anlamlı farklar göstermesi,
- Alış faturalarının belli bir satıcıda yoğunlaşması,
- Faturalara destek veren ek belgelerin bulunmaması,
- Asla değişmeyen satıcı faturaları,
- Yükleme veya taşıma belgeleri olmayan satışlar,
- Dönem kapandıktan sonra oluşan aşırı satış iadeleri,
- Yapılan iskonto oranlarında tutarsızlıklar,
- Belgelerde yetkili imzaların bulunmaması,

- Gereksiz yere karmaşık duruma getirilen muhasebe işlemleri.

3.2.5.1.2- Hileli Yevmiye Kayıtları ve Belirtileri

Hile genel olarak bir varlığın zimmete geçirilmesi ile başlamaktadır. Varlık çalındıktan sonra bunun bir şekilde göstermeme çabası olacaktır. Buda muhasebede yevmiye kayıtları ile gerçekleşecektir. Örneğin, kasadan sorumlu bir kişi, kasadan belirli bir tutarda parayı zimmetine geçirdikten sonra olayı kapatmak için sahte bir gider kaydı yapabilmektedir. Burada müşavirlik giderleri adı altında kasadan müşavire çıkış yapmış gibi gösteren yevmiye kaydı yapılacaktır. Bu sahte gider kaydı, yılsonunda kar- zarar hesabında kapanacak ve ertesi yıl izi olmayacaktır.

Denetçiler genellikle belirli tutarların üstlerini denetledikleri için yapılacak olan ufak çaplı hilelerin ortaya çıkarılması zor olacaktır. İşletmede hata ve hileleri önleme ve ortaya çıkarma konusundaki asıl sorumluluğun yönetime ait olduğu genel kabul görmüş denetim standartları ile belirlenmiş durumdadır. Eğer ki işletmede etkin bir iç denetim yapısı yok ise yapılan ufak çaplı hileler bulunamadan yok olup gitmektedirler.

Muhasebe işletmenin aktif ile pasif tarafının eşit olması kuralına dayandığı için işletmenin bir varlığına el koyan biri işletmenin aktif tarafının azalmasına neden olmaktadır. Bu şekilde aktif ve pasif dengesi de bozulmuş olur. Hile eylemini yapan kişi eşitliği şu şekilde yapabilmektedir.

- İşletmenin borçlarının çalınan tutar kadar azaltılması,
- İşletmenin öz kaynağının çalınan tutar kadar azaltılması,
- Gerçek olmayan bir gider kalemi veya gelirleri ile oynayarak kar- zararın etkilenmesi, dolayısı ile öz kaynağın değiştirilmesi.

İşletmede giderlerin gerçek olmayan bir şekilde arttırılması fazlaca kullanılan bir yöntemdir. Giderlerin arttırılması, olan karı azaltacak, dolayısı ile öz kaynakta bir azalma meydana gelecek bu şekilde bilançonun eşitliği sağlanmış olacaktır.

Bu biçimlerde yapılan hilelerin ortaya çıkartılmasında, muhasebe kayıt ve işlemlerinde olabilecek hile belirtilerinin özenli bir şekilde dikkate alınması gerekmektedir. Özellikler gerçekçi olmayan kayıt girişi ile ilgili hile belirtileri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır.

- Belge desteği olmayan kayıt girişleri,
- İşletmenin alacaklarında, borçlarında, gelirlerinde ve giderlerinde açıklanamayan düzeltme kayıtları,
- Dengede olmayan madde girişleri,
- Dönem sonunda yapılan ve olağan olmayan muhasebe kayıtları,
- Fiili gider rakamları ile bütçe rakamları arasında anlamlı farklılıklar,

- Normalde ilgili kayıtları yapmayan kişiler tarafından bu kayıtların yapılması.⁷¹

3.2.5.2-İç Kontrol Zayıflıkları

Hileyi önleyen, azaltan en önemli faktörlerden biri, iyi işleyen iç kontrol yapısıdır. Aşağıda sıralanmış durumlarda hile yapma olasılığı yüksektir:

- Yetersiz yetkilendirme,
- Yetersiz belgelendirme sistemi,
- Varolan kontrollere gereken önemi vermeme,
- Yetersiz muhasebe sistemi
- Görevlerin ayrılığında eksiklikler,
- Varlıkların fiziksel korumasında zayıflıklar,
- Bağımsız gözlemlerde zayıflık,

3.2.5.3-Analitik Anormallikler

Bazı hesaplamalarda çıkan dengesiz sonuçlar önemli hile belirtileridir.

- Nakit fazlalık veya noksanlıkları,
- Anlamsız gider veya ödemeler,
- Alacaklar azalırken gelirlerin artması,
- Nakit artışı azalırken artan gelirler,
- Stok azalırken artan borçlar,
- Hacim artarken artan birim maliyetleri,
- Hacim artarken azalan atık ve döküntüler,
- Satışlar azalırken artan stoklar,
- Açıklanamayan stok noksanlıkları ve düzeltmeleri,
- Tanımlama ve belirlemelerden sapmalar,
- Atık ve döküntülerde artış,
- Aşırı satın almalar,
- Hesap bakiyelerinde anlamlı artış veya azalmalar,
- Fiziki anormallikler,

⁷¹ ÇELİK Tuncay, a.g.e., s.55-56-57

3.2.5.4-Aşırı Yaşam Biçimleri

Çalınanın, harcanmaya başlanmadan ortaya çıkarılması çok zordur. Aşırı harcamalar kendini gösterince bu durumdan şüphelenmek gerekir. Aşırı yaşam biçimleri de aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Üst düzey sosyal kulüplere üyelik,
- Pahalı seyahatler,
- Çok pahalı eşya kullanımı,
- Pahalı araba kullanımı ve ev ikameti,⁷²

3.2.5.5- Şikâyet ve Uyarılar ile İlgili Anormallikler

Denetçiler çoğu zaman hileleri ortaya çıkaramazlar. Hileleri ortaya çıkaramadıkları içinde denetçiler eleştirilirler. Denetçi, rahat olmayan bir ortamda yapacağı denetlemeden dolayı hileyi ortaya çıkarmada zorlanacaktır. Hile eylemi belirli bir süreçte gerçekleşir. İşte bu süreçte yapılan şikâyet, imalar ve uyarılar hileyi ortaya çıkarmada önemli görev görmektedir.

Hile eyleminin yukarıdaki üç aşamada da ortaya çıkartılma olanağı bulunmaktadır.

Hırsızlık eylemi aşaması, işletmenin nakdini, stoğunu, bilgisini veya diğer varlıklarının bir çalışan tarafından elle, bilgisayarla ve ya telefon gibi çeşitli yöntem ve araçlarla çalmasıdır. Örneğin, bu hırsızlık eylemi birinin olaya şahit olması ile ortaya çıkartılabilir. Hırsızlık yapılırken denetçilerin bunu onaya çıkartmaları olasılığı son derece azdır. Çünkü, her an hırsızlığın yapılabileceği ortamlarda bulunmaları çok zordur. Bu şansa işletmede denetim için buldukları sınırlı zaman parçalarında sahip olabilirler, ancak o dönemlerde de çalışanlar eylemlerini durdururlar. İşte bu noktada hilenin ortaya çıkartılması şansına en fazla kim sahiptir? sorusu önem kazanmaktadır. Bu önemli sorunun cevabında ise hileyi ortaya çıkartması şansına sahip olanlar, hırsızın yakın çalışma arkadaşları, yöneticileri ve diğer çalışanlardır.

Gizleme eylemi aşaması, finansal kayıtların değiştirilmesi, kasa ve stoğun yanlış sayımı, kanıtların imha edilmesi şeklinde hile yapan çalışanın yaptığı hileyi ortaya çıkmaması için, özellikle belge ve kayıtlar üzerinde gizlemeye çalışmasıdır. Bu aşamada denetçiler yapılan hilenin ortaya çıkartılması şansına daha fazla sahiptirler. Örneğin hile yapan çalışanın gizleme amaçlı kullandığı belge ve kayıtların denetçiler tarafından incelenmesi, durumun ortaya çıkmasına yardımcı olabilmektedir. Diğer taraftan işletme muhasebecileri ve çalışma arkadaşları hilenin ortaya çıkarılmasında daha etkilidir.

Dönüştürme aşamasında, çalınan mallar satılır ve paraya çevrilmektedir. Daha sonra da toplanan bu paraların harcanması aşamasına sıra gelir. Bu da hile yapan kişinin yaşam düzeyinde değişikliklerin oluşmaya başlamasına neden olur. Bu değişiklik bir hile belirtisi olarak izlenebilir.

⁷² OKAY Suat, a.g.e., s.74-75

Denetçilerin sürekli olarak bir çalışanın yaşam biçimindeki değişimi gözleme şansları bulunmamaktadır. Bu nedenle denetçiler hileyi bulma konumunda iyi durumda değillerdir. Bu dönüşüme hile yapanın çalışma arkadaşları, kişisel arkadaşları ve yöneticileri tanık olduklarından hilenin ortaya çıkarılmasında önemli rol oynamaktadır .

Hile eylemini ortaya çıkarmada işletme çalışanlarının, yöneticilerinin, işletme dışı kişilerin ve işletme ile ilgili üçüncü kişilerin yardımları önemli rol oynar. Bu noktada bu kişilerin yapacağı şikayetler ve uyarılar, hilenin ortaya çıkarılması araçları içinde ön sırada yol alır. Uyarı ve şikayetler hile belirtisi olarak kabul edilir. Burada bir çalışanın asılsız bir biçimde iş arkadaşını ihbar ederek suçlama ihtimalinde bulunmaktadır. Bunun için yapılacak her şikâyet ve uyarıya dikkatlice yaklaşmak gerekmektedir.

İşletme çalışanları veya diğerleri çeşitli nedenlerden dolayı şüphelendikleri halde bir hile olayını ihbar etmekten kaçınabilmektedirler. Nedenleri ise şunlardır:

- Hile konusunda bir cinayet veya bir soygun olayında olduğu gibi net bir biçimde emin olma olanağı bulunmamaktadır. Cinayette bir ceset, soygunda ise bir kamera görüntüsü olabilir. Ancak, hilede ise sadece bir belirti veya belirtiler bulunmaktadır. Kişiler, bir şüphe uğruna birilerini suçlamaktan kaçınmaktadırlar. Örneğin, bir çalışanın yaşam seviyesi değişti diye ihbar edilmesi oldukça zor verilen bir karardır.

- Bir kısım bilgi sahibi ise yapacağı ihbar ile ön plana çıkmaktan korkmaktadır. Daha sonrasında başına gelebilecek tehlikeli olaylar, bilgi sahiplerini ürkütmektedir

- Bazı durumlarda hile yapan kişiler, ihbar yapma konumunda olan kişilere gözdağı verebilmektedir. Örneğin, ihbar edilecek kişinin, ihbarcını yöneticisi olması önemli bir örnektir. Kişinin işini kaybetme korkusu önleyici etki yapmaktadır.

- Diğer tarafları birisini gammazlamak diye adlandırılan ihbar olayı toplumda iyi karşılanmaz şeklinde bir inanış vardır. Ancak yapılan olayın çok kişiye yararının dokunacağı düşünüldüğünde, bu inanış sakat olarak kabul edilmelidir.

- Son olarak, işletmeler çoğu zaman bu gibi şikâyet veya uyarıların yapılmasını kolaylaştırıcı ve teşvik edici ortamları yaratmamaktadırlar.

İşletmeler hilelerin ortaya çıkarılması için şikayet, uyarı ve ihbarların yapılmasını teşvik edecek şekilde çalışan ve müşterilerini cesaretlendirecek ortamları oluşturulması gerekmektedir.⁷³

3.2.5.6- Olağan Olmayan Davranışlar

Hile yapmaya başlayan kişilerin birçoğunda psikolojik olarak korku ve suçluluk duygusu başlar. Kişide farklılaşmayı getiren süreç aşağıdaki sırayı izler:

⁷³ ÇELİK Tuncay, a.g.e., s.64-65

- Suç,
- Korku,
- Stres ve Davranış Değişiklikleri.⁷⁴

⁷⁴ OKAY Suat, a.g.e., s75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4-MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ HATA VE HİLELER KARŞISINDA DURUMU: İSTANBUL UYGULAMASI

4.1-Muhasebe Meslek Mensuplarının Hata Ve Hileler Karşısında Durumu

Muhasebeciler de her insan gibi hata yapar. Ancak iyi bir eğitimle ahlaki değerlere bağlı bir insan hilelere başvurmaz. Vicdani doğrularımız, genel kabul görmüş doğrularımız veya olması gereken doğrularımız ortada yoksa veya onlara ulaşmayı sağlayan yollar kişi veya sistem tarafından tıkanmış bile olsa eşitlik, doğruluk, haksız rekabete neden olmadan çalışmak, hakkaniyet ölçüsü gibi kavramlar bizi hilelere başvurmaktan alıkoymalıdır. Bu da iyi bir ahlak eğitimiyle olabilir.

Son yıllarda işlenen suçlara baktığımızda malî nitelikli suçların daha çok işlendiğini görmekteyiz. Suç tek taraflı bir olay değildir. Özellikle mali konulardaki suçlarda muhasebecilerin de yol gösterici veya bizzat suç sahibi gibi roller üstlenebilmeleri söz konusudur. Kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçırma yöntemlerinin bazılarında da meslek mensubunun payı bulunmaktadır. Hatayı her insan yapabilir ancak hile kötü niyetlilerin işidir. Bu nedenle muhasebeciler, öncelikle vicdan muhasebecisi olarak taşıdığı sosyal sorumluluğu yerine getirip toplumun çıkarlarını şahsi çıkarlardan üstün tutarak mesleğini icra etmek zorundadır.

4.2-Araştırmanın Amacı

Muhasebe mesleği toplumsal adaletin ve sosyal devlet anlayışının yerleşmesine katkıda bulunan bir meslektir. Hilelere başvuran birçok meslek mensubu ve bu yönde isteklerde bulunan birçok mükellef bulunmaktadır. İyi muhasebecinin adı ülkemizde “en az vergi ödettiren kişi” anlamındadır. Yasalarla düzenlenmiş ve saygınlığı olan bu mesleğin iyiye gitmesi için bu önyargıların yanlış veya ihmal edilecek kadar az olduğu gösterilmelidir.

Bu araştırmada hata ve hileler eğitim ve etik açısından değerlendirilecektir. Muhasebecilik mesleğinin sosyal sorumluluk bakımından İstanbul’daki durumu tespit edilecektir. Bu amaçla ekte yer alan anket düzenlenmiştir.

4.3-Araştırma Yöntemi(Anket)

Araştırma yöntemi anket olup düzenlenen anket İstanbul’da bulunan meslek mensuplarını konu almaktadır. Örnek kütle olarak, İstanbul’da bulunan, Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odasına kayıtlı 90 serbest çalışan meslek mensubu ile çalışılmıştır. Bunlardan bazıları aynı büroyu paylaşmakta veya ortak olarak çalışmaktadır. Bütün bürolara anket gönderilmiş olup anketlerden 38 tanesi yüz yüze görüşülerek cevaplandırılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler neticesinde hem mesleki tecrübeler hem de topluma yansımayan bazı bilgiler elde edilmiştir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Eğitim düzeyi, meslek unvanı ve demografik özellikler birinci bölümde tespit edilmektedir. İkinci bölümde meslek etiği, üçüncü bölümde hata ve hilelerle ilgili karşılaşılabilecek durumlara ilişkin verilerin belirleneceği sorular bulunmaktadır.

4.4- Araştırma Bulguları Ve Sonuçları

Anketin birinci bölümünde İstanbul'daki muhasebe meslek mensuplarının kişisel bilgileri, eğitim durumları tespit edilmiştir.

4.4.1-Meslek Mensubu İle İlgili Kişisel Bilgiler

İstanbul'da faaliyet gösteren meslek mensuplarından 90 kişiye anket uygulanmıştır. Bunlardan 52'si SM, 36'sı SMMM, 2'si YMM unvanlı kişilerdir.

Meslek Unvanı	Meslek Mensubu Sayısı	Dağılım % si
SM	52	58 %
SMMM	36	40 %
YMM	2	2 %
TOPLAM	90	100

Tablo-1 Meslek Unvanı Dağılımı Tablosu

İstanbul'da ankete katılan meslek mensuplarının, Tablo 2'deki ilk üç sıraya göre baktığımızda % 66 'sı genç ve orta yaş denilen 20-40 yaş aralığında oldukları görülmektedir.

YILLAR	Kişi Sayısı	Dağılım % si
0-5 Yıl	20	22 %
6- 10 Yıl	18	20 %
11-15 Yıl	22	24 %
16-20 Yıl	19	21 %
20 Yılda fazla	11	13 %
Toplam	90	100 %

Tablo-2 Faaliyet Süreleri Tablosu

Cinsiyet Dağılımına göre meslek mensuplarına bakıldığında erkeklerin çoğunlukta oldukları görülmektedir. Meslek mensuplarının cinsiyet dağılımı incelendiğinde ankete katılan mesleği fiilen yapan bayanlar 9 kişidir. Bayanların muhasebe mesleği içerisindeki payının düşük kalmasının bir nedeni mesleğin çok fazla sayısal verilere dayanması ve kılıfına uydurma diye tabir edebileceğimiz

hatayı örtmeyi erkek meslek mensubunun daha iyi yapabilmesidir. Bunun ise nedeni ülkemizdeki mükellef profilinin erkek olması ve hem cinsi olan muhasebeci ile daha rahat iş ilişki kurabilmesidir.

Cinsiyet Dağılımı	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Erkek	81	90 %
Kadın	9	10 %
Toplam	90	100 %

Tablo-3 Cinsiyet Dağılımı Tablosu

Meslek Mensuplarının Yaşıyla ilgili Tablo-4 incelendiğinde, 48 yaş altında meslek mensubu 82 kişidir. Toplam % 91 oranıyla 48 yaş altı tespit edilirken anket sorusu 2 (Tablo-2 Faaliyet Süreleri) incelendiğinde 0-20 yıl arası faaliyet gösteren meslek mensubu toplamı % 87 oranıyla karşımıza çıkmaktadır.

Yaş Dağılımı	Kişi Sayısı	Dağılım % si
26 Yaş altı	4	5%
27 - 37 Arası	42	46%
38 - 48 Arası	36	40%
49 Yaş üstü	8	9%
Toplam	90	100%

Tablo-4 Meslek Mensuplarının Yaş Dağılımı Tablosu

İstanbul'daki meslek mensuplarının %93'ü lisans seviyesi ve üzerinde eğitim görmüşlerdir. Ancak mesleki gelişmeler, globalleşme ve meslekteki artan rekabet ortamı birçok meslek mensubunu yüksek lisans alanlarına yöneltmiştir.

Öğrenim Durumu	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Ticaret Lisesi	2	2 %
Ön Lisans	4	5 %
Lisans	72	80 %
Lisans Ustü	12	13 %
Toplam	90	100 %

Tablo-5 Meslek Mensupları Öğrenim Durumu Tablosu

Meslek mensupları bürolarındaki, iş yükünü paylaşmak ve özellikle bazı meslek mensuplarının belirttiği gibi Ahi kültürüne uygun olarak meslek mensubu yetiştirmek amacıyla personel istihdam edilmektedir. Personel istihdamı yararlar sağlarken bazı sorunları da beraber getirmektedir. Kalabalık bir büroda iş bölümüyle hareket edilmektedir. Çalışanlar mükellefleri takip ederken kurumlara göre iş bölümü yapılmaktadır. Daha küçük bürolarda ise personel her işe yönlendirilmektedir. Tablo-6 incelendiğinde, İstanbul'daki meslek mensuplarının % 90'ı, 5 kişiye kadar personel istihdam etmektedir.

Çalıştırdığımız Eleman Sayısı	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Yalnızım	10	11 %
1-5 Arası	71	79 %
6-14 Arası	9	10 %
15 ve üzeri	-	- %
Toplam	90	100 %

Tablo-6 Bürolarda Çalıştırılan Elaman Sayısı Dağılımı Tablosu

İşletmelerin yükünü azaltabilecek en önemli unsur bilgi teknolojileridir. 1-5 Arası bilgisayar sayısı % 88 oranındadır. 0-5 Arası personel sayısı da (yalnızım diyenler dahil) % 90 dir. Personel sayısı ve iş yüküne göre orantılı olarak bilgisayar bulundurulmaktadır.

Bilgisayar Sayısı	Kişi Sayısı	Dağılım % si
1 adet	10	11 %
2 adet	13	15 %
3 adet	17	19 %
4 adet	16	18 %
5 adet	23	25 %
6 ve üzeri	11	12 %
Toplam	90	100 %

Tablo-7 Bürolardaki Bilgisayar Sayısı Dağılımı Tablosu

Müşteri dağılım tablosu incelendiğinde İstanbul'da meslek mensuplarının müşteri sayısı 30 ve altında % 72 olduğu görülmektedir. Tablo-6'da da görüldüğü üzere çalıştırdığı eleman sayısı 1 ile 5 arasında bulunan personelin oranı % 79'dur. Bu da bir nevi müşteri sayısının oranının çalışan personel

sayısının oranına benzer doğrultuda olduğunu gösteriyor. Meslek mensubunun sahip olacağı müşteri sayısı arttıkça, çalıştıracağı personel sayısının da artacağını göstermektedir.

Müşteri Sayısı	Kişi Sayısı	Dağılım % si
30 ve daha az	65	72%
31 - 60 arası	17	19%
61 - 90 arası	8	9%
91 - 120 arası	-	-
121 ve daha üzeri	-	-
Toplam	90	100%

Tablo-8 Müşteri Sayısı Dağılımı Tablosu

Ankete katılan meslek mensuplarının büyük bir bölümünün (%75) sahip olduğu müşteri profili şahıs firmaları ile limited şirketlerdir. Anonim şirketlerin daha az olmasının nedeni; şartlarının diğer ikisine göre daha ağır olması ve ortak sayısının belirli bir kişinin üzerinde olmasıdır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Tek Kişi İşletmeleri	36	40%
Limited Şirket	32	35%
Anonim Şirket	22	25%
Kooperatif Şirketi	-	-
Toplam	90	100%

Tablo-9 Müşteri Sayısı Dağılımı Tablosu

Bürolarda çalışanların eğitim durumu Tablo-10 incelendiğinde; çalıştırılan elemanlar % 91 gibi yüksek bir oranla muhasebe mesleğine yönelik bir program uygulayan lise, meslek yüksek okulu ve fakülte eğitimi almaktadırlar. Bunun sebebi ise personel yetiştirmekten ziyade, meslek mensuplarının daha çok işin içinden gelen personel çalıştırmak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Öğrenim Durumu	Kişi Sayısı	Dağılım % si
İlköğretim	-	-
Genel Lise	15	9 %
Ticaret Lisesi	67	39 %
M. Yüksek Okulu Muhasebe vb.	64	38 %
Lisans	24	14 %
Lisans Üstü	-	-
Toplam	170	100 %

Tablo-10 Çalışanların Eğitim Durumu Tablosu

4.4.2-Meslek Mensubunun Etik Konusunda Karşılaştığı Durumlar

4.4.2.1-Tarafsızlık ve Bağımsızlığı Korumada Risk Alanları

Anketin bu bölümüyle ilgili olarak İstanbul’da tespit edilen durumlar şöyledir:

Müşterilerle işin dışında meydana gelebilecek ilişkiler, bağımsızlık ve tarafsızlık gibi en önemli meslek mensubu özelliklerini etkileyebilmektedir. Yüz yüze görüşülen bazı meslek mensupları çok sayıda firmayla çalışmak yerine iş hacmi fazla olan bir firmayla çalışmanın daha kolay olduğundan söz etmişlerdir. Bu gibi bir firmayla küçük ölçekli onlarca defteri tutmanın gelir bakımından bir olduğunu belirtmişlerdir. Ankete katılanların bir kısmı firma içerisinde de faaliyet gösterdiklerini ve bunlara danışmanlık ve ön muhasebe işlemleri içinde yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Tarafsızlığı ve bağımsızlığı koruma da en önemli risk alanı, ücret olarak bağımlılık ve muhasebe hizmeti yanında başka işlere yardım etmek hususunda meslek mensuplarının firma içerisinde çalışan kısmı belki de tarafsızlığı ve bağımsızlığı tehlikeye düşürmüşlerdir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	72	80%
Hayır	18	20%
Toplam	90	100%

Tablo-11 Müşteri İlişkileri Tablosu

Meslek seçiminde en önemli unsurlardan birisi parasal getiridir. Görüşülen pek çok muhasebe bürosunda tarifede yazılı olan ücretlerin bile zor alındığını, dolayısıyla farklı bir ücretin alınmasının zor olduğunu söylemişlerdir. Tablo-12 incelendiğinde, gerçek bir borç alacak ilişkisi yaşayan meslek mensubu % 13 tür. Bu kişilerin tarafsız ve bağımsızlıkları da tehlikeye düşmüş olabilir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	12	13%
Hayır	78	87%
Toplam	90	100%

Tablo-12 Ücret Dışı Parasal İlişkiler Tablosu

Meslek Mensupları parasal değeri yüksek hediyeler alımıyla ilgili olarak; normal ücreti bile bazen almakta zorlandıklarını söylemektedir. Ancak bazı çıkar sağlama olaylarında ki; özellikle vergi cezalarının indirilmesinde sağlanan başarılar veya vergi mahkemelerinde gerçekleşen başarılar nedeniyle ücret dışı hediyeler alındığı ifade edilmiştir. Bu sayı Tablo-13'e göre anketimizde % 3 olarak gerçekleşmiştir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	3	3%
Hayır	87	97%
Toplam	90	100%

Tablo-13 Parasal Değeri Yüksek Hediye Alımıyla İlgili Tablo

Müşterileriyle mahkemelik olan işletme sayısı 5, dağılım yüzdesi olarak % 5,5 çıkmıştır. Meslek mensupları ile yapılan görüşmelerde müşterileri ile mahkeme olma sebebinin alacak ilişkisi olduğunu beyan etmişlerdir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	5	5,5%
Hayır	85	94,5%
Toplam	90	100%

Tablo-14 Müşteri İle Mahkemelik Olan Meslek Mensubu Tablosu

Bağımsızlık ve tarafsızlığın sağlanması açısından meslek mensubu şahsi çıkarlardan da uzak olmalıdır. Ortaklık ilişkisiyle tarafsızlık tehlikeye düşebilir. Tablo-15'de görüleceği üzere meslek

mensuplarının tamamı müşterileri ile ortaklık ilişkisi bulunmadığını belirtmiştir. Genel görüş, iş yoğunluğu nedeniyle farklı işlerle uğraşmadıkları yönündedir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	-	-
Hayır	90	100%
Toplam	90	100%

Tablo-15 Müşteri İşletmelerle Ortak Olma Durumu Tablosu

Ankete katılan meslek mensuplarının %53'ü, YMM'nin yapabileceği işlemler için müşterilerine yardımcı olduğu görülmüştür. Bu duruma örnek olarak da YMM olmayan bir meslek mensubunun müşterisinin KDV alacağıın bulunması durumunda belirli şartları sağlayarak ve YMM raporunu Vergi Dairesine ibraz ederek iadeye hak kazanacağı açıktır. Bu nedenle meslek mensubu müşterisine YMM bulması konusunda yardımcı olabilir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	48	53%
Hayır	42	47%
Toplam	90	100%

Tablo-16 YMM Bulunmasına İlişkin Tablo

Meslek Mensupları, bazı büyük işletmelerin muhasebe sistemlerinin kurulması ve meslek mensuplarının kurulan ön muhasebe sisteminden yarar sağlamak istemeleri nedeniyle müşterilere yardımcı olmuşlardır. Bu yardımın en önemli nedeni iş yükünün azaltılmasıdır. Bir başka yardımcı ise, müşterilerini birbirleri ile tanıştırmak karşılıklı alış veriş yapmalarını veya iş konularında birbirlerine yardımcı olmalarını sağlamak olmuştur.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	52	58%
Hayır	38	42%
Toplam	90	100%

Tablo-17 Diğer İşletme Fonksiyonlarında Yardıma İlişkin Tablo

Denetim yaptıran firma sayısı çok fazla bulunmamaktadır. Ancak denetimi yaptıran firmalar da ya bu kadar uzun süre denetim yaptırmamış ya da aynı denetim firması ile çalışılmamıştır. Meslek mensupları farklı yerlerden buldukları denetçiler nedeniyle büyük ölçüde tarafsızlığı sağlamışlardır. % 92 oranına ulaşarak tarafsızlığı korumuşlardır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	7	8%
Hayır	83	92%
Toplam	90	100%

Tablo-18 Dış Denetimin Yapılma Süresiyle İlgili Tablo

4.4.2.2-Meslek Yasasının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar

Meslek yasasının uygulanmasında karşılaşılan en önemli sorun müşterilerin hesap sonuçlarına etkide bulunmalarındır. Meslek mensupları kanunun emredici ilkelerine uymak ve hesap planına sadık kalarak muhasebe standartları ve prensiplerine uymak zorundadırlar. Meslek yasasının uygulanmasıyla ilgili olarak anket sonuçları şöyledir:

Meslek mensuplarından işe yeni başlayanlar, mükelleflerin kendilerine vergi avantajı sağlamaları halinde gelebileceklerini, aksi halde başka bir büroya gidileceği yönünde görüşmelerin yaşandığını belirtmişlerdir.

Müşteriler hesap dönemleri ve vergi dönemleri itibariyle meslek mensuplarınca uyarılırlar. Fiili durumu beğenmeyen müşteriler çeşitli önerilerle meslek mensubuna gelir. İstanbul'da Tablo-19'da görülen 21 meslek mensubu bu önerilerle karşılaşmış ve % 23 oranına ulaşmıştır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	21	23%
Hayır	69	77%
Toplam	90	100%

Tablo-19 Müşterilerin Hesap Sonuçlarına Etkileri Tablosu

Meslek Yasasının uygulanmasıyla ilgili olarak ankete katılan meslek mensuplarından ceza alan meslek mensubu bulunmamaktadır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	-	-
Hayır	90	100%
Toplam	90	100%

Tablo-20 Meslek Yasasıyla İlgili Cezalar Tablosu

Mesleğin uygulanması sırasında yaşanabilecek sıkıntıları çözebilecek, meslek mensubu ile müşteriler ve çevre arasında bağ kurabilecek bir Etik Kurulunun olması konusunda Tablo-21'de görüleceği gibi % 97 oranında uygun görüş belirtilmiştir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	87	97%
Hayır	3	3%
Toplam	90	100%

Tablo-21 Muhasebe Etik Kurulu İsteği Tablosu

4.4.3-Hata ve Hilelere İlişkin Veriler

İnsan elinin değdiği her noktada hata ve hileler yaşanabilir. Hatayı her insan yapar ama hile için bir de kötü niyetten bahsedilir. Hile için çıkar sağlamanız ve kötü niyetli olmanız gerekir. İstanbul'da bulunan meslek mensuplarının karşılaştığı hata ve hilelere ilişkin durumlar şöyledir:

Muhasebe mesleği dikkatli olmayı gerektirir. Yapılan bir hata çoğu kez maddi bir yaptırımla karşınıza çıkar. Bu soruda hatanın en önemli nedeni dikkatsizlik olarak % 48 oranla karşımıza çıkmaktadır. İş yoğunluğu ve bilgisizlik seçeneği de % 40 olarak hatanın en önemli sebeplerindedir. Çalışanların en küçük hatasıyla bile bazı vergi cezalarıyla karşılaşılması söz konusudur. Görüşülen pek çok büroda meslek mensupları büroda ilk kez işe başlayan elemanlarını öncelikle evrak düzenleme pozisyonuyla başlattıklarını belirtmişlerdir. İlerleyen dönemde bilgi ve dikkati ölçülen elemanlar daha üst pozisyonlara yükselmektedir. Ayrıca mesleğe giriş için gerekli olan stajın, hatalarını düzeltme konusunda meslek mensubu adayına katkı sağlayacağı söylenebilir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Bilgisizlik	14	15%
Dikkatsizlik	43	48%
Tecrübesizlik	4	5%
İş Yoğunluğu	23	25%
Özen Göstermemek	6	7%
Toplam	90	100%

Tablo-22 Muhasebe Hatalarının Nedeni Tablosu

Muhasebe mesleğinde kayıt ve vergi kanunlarına uyum işi birlikte giderken vergi kanunlarının takibi meslek mensubunun önemli bir vaktini alır. Özellikle ülkemizde vergi ve diğer muhasebeyi etkileyen faktörlerdeki değişimi takip etmek için özel uğraş gerekir. Bu nedenle mesleğin icrasında personelde bu yükü meslek mensubu üzerinden almaya çalışmalı, hafifletmelidir. Muhasebeci yapılan işlerin en son imza aşamasında denetimini yapmalıdır. Denetim sırasında personelden kaynaklanan hatayı görmeli veya iç kontrol sistemi kurarak hiyerarşiye göre denetim yapılmalı ve hata en aza

indirilmelidir. Ankette personelden kaynaklanan hatalar Tablo-23'de görüleceği gibi % 82 oranındadır. Ancak meslek mensubu şunu bilmelidir ki imza atmakla beyanname ve bildirimlerin getirdiği sorumluluk personelden önce kendini sıkıntıya sokmaktadır. Bu nedenle personelin getirdiği belge ve bildirimleri kontrol etmek için de fazlasıyla vakit ayırmalıdır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Ben den kaynaklanıyor	16	18%
Personelden kaynaklanıyor	74	82%
Toplam	90	100%

Tablo-23 Muhasebe Hatasının Kaynağına İlişkin Tablo

Her hatanın bir olumsuz sonucu olabilir. Hataların katlanılması gereken maddi boyutları da karşımıza çıkabilir. Tablo-24'de de görüldüğü üzere yapılan hata nedeniyle müşterisi ceza alan meslek mensubunun oranı % 17'dir. Bunlar genellikle beyannameyi veya bildirimleri geç verme ve süresinde yapılması gereken (ceza indirimi, süreli yazışmalara cevap verme vb.) işlemlerin süresini kaçırmadan kaynaklanmaktadır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	15	17%
Hayır	75	83%
Toplam	90	100%

Tablo-24 Hata Sonucu Alınan Cezalara İlişkin Tablo

Hata yapılmasını en ağır şekilde cezalandıran bir diğer kurum da Sosyal Sigortalar Kurumu'dur. Sosyal Sigortalar Kurumu en küçük hataya bile ağır cezalar verdiğinden daha dikkatli olunmalıdır. Bildirge ve beyannamelerin verilmemesi hatasında asgari ücretin 2-3 katı şeklinde cezalar uygulanmaktadır. Ankette de görüleceği üzere SSK konusunda ceza alan meslek mensubu oranı %13'dür.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	12	13%
Hayır	78	87%
Toplam	90	100%

Tablo-25 SSK Konusunda Alınan Cezalara İlişkin Tablo

Elektronik beyanname sisteminin kullanıldığı bir ortamda, bilgisayarda işlemlerin tamamlanmasından sonra artık geriye dönülmesi hataların düzeltilmesi içinse geriye dönük işlemlerin yapılmasında hiçbir sakınca yoktur. Ancak hilelerin yapılması için geriye dönülmesi söz konusu olabilmektedir. Tablo-26’da da belirtildiği gibi geriye dönük işlem yapılmasını doğru bulan meslek mensubu oranı %48’dir. Ancak geriye dönük bu işlemleri yaparken dayanaklarının da güvenilir ve sağlam olması gerekmektedir. Eğer bu şekilde dayanakları olmazsa daha büyük cezalarla karşılaşılabilir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	43	48%
Hayır	47	52%
Toplam	90	100%

Tablo-26 Bilgisayarda Geriye Dönük İşlemlere İlişkin Tablo

Muhasebeyi etkileyen en önemli faktör Vergi Uygulamalarıdır. Vergi dönemlerinin yakın olması çok sayıda vergi yükümlülüğü ve değişikliklerin olması özel olarak takip gerektirmektedir. Bu nedenle dikkatin dağılması olasıdır. Hataların nedeninin incelendiği ilk soruda da görüleceği gibi, bu soruda da (Tablo-27), iş yoğunluğu ve vergi uygulamaları % 71 oranında hata yapılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	64	71%
Hayır	26	29%
Toplam	90	100%

Tablo-27 İş Yoğunluğu ve Vergi Uygulamalarının Hataya Etkisi Tablosu

Vergi kanunlarındaki değişiklikler ve yorum farklılıkları ile ortaya çıkan boşluklar hatalara ve aynı zamanda hilelerin yapılmasına neden olmaktadır. Tablo-28’de, % 64 oranında, vergi kanunlarındaki boşlukların ve vergi oranlarının yüksek olmasının hile yapılmasına zemin

hazırladıkları görüşü hâkimdir. Kazanılan her kuruşun vergi, enflasyon, kar dağıtım gibi sebeplerle işletmeden ayrılması firma yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle firma sahipleri özellikle enflasyon ve vergi oranlarının yüksekliği karşısında alternatif çareler bulmak zorunda kalmışlardır. Muhasebeci de kamu yararı adına bu dengeyi korumak durumundadır. Bir yandan devlet için vergiyi toplamaya yardım etmek; bir yandan firmanın mali yapısını koruyarak devamlılığını ve gücünü artırmak zorunda kalmışlardır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	58	64%
Hayır	32	36%
Toplam	90	100%

Tablo-28 Vergi Uygulamaları ve Vergi Oranlarının Hataya Etkisi Tablosu

Yapılan bir işlemin Hata ve Hile olarak değerlendirilmesi için ortaya çıkmış olması, başka bir ifadeyle denetleme yapılması gereklidir. Ankete katılan meslek mensuplarının %80'i denetimin yetersiz olmasının, hata ve hilenin ortaya çıkmamasına ve hatanın yapılmasında etkili olduğu görüşündedir.

Hatayı yapan meslek mensubu özellikle doğru raporlama yapabilmek adına bunun takipçisi olmalıdır. Hile yapan ise bunun ortaya çıkmaması için de uğraşır. Bu nedenle denetimin yoğun yapılması gerekmektedir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	72	80%
Hayır	18	20%
Toplam	90	100%

Tablo-29 Denetimin Hata ve Hileye Etkisi Tablosu

Muhasebe, doğru yöntemlerle elde ettiği bilgiyi mali tablolar ile tüm dünyaya sunar. Makul ölçüde muhasebe bilgisine sahip tüm insanlara, bu bilgiyi anlayabilecek tarzda sunum yapılması esastır. Bazı bilgilerin eksik veya olduğundan farklı gösterilmesi bilânço maskeleyesidir. Karar almayı etkileyecek olan bilginin yanlış olması, tüm işletme çevresini etkileyebilir. İstanbul'da faaliyet gösteren firmalar genellikle orta ölçekli işletmelerdir. Dolayısıyla meslek mensuplarının çok ciddi ölçülerde bilânço maskeleyesi gibi bir durumla karşılaşmaları normaldir. Bununla birlikte Tablo-30'da, 38 meslek mensubu % 42 oranıyla bilânço maskeleyesi isteği ile karşılaşmışlardır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	52	58%
1-5 kez	30	33%
6 - 10 kez	8	9%
10'dan fazla	-	-
Toplam	90	100%

Tablo-30 Bilânçonun Olduğundan İyi Gösterilmesi İsteğine İlişkin Tablo

Bilânço maskeleyesi ile bilânço olduğundan daha kötü gösterilebilir. Yapılan çalışmada meslek mensuplarının %40'ı müşterilerinin böyle bir isteğine maruz kalmıştır. Müşterilerin bilânçonun daha kötü gösterilmesi isteğinin nedeni ise vergiyi daha az ödemektir.

	Kişi	Dağılım % si
Hayır	54	60%
1-5 kez	23	26%
6 - 10 kez	9	10%
10'dan fazla	4	4%
Toplam	90	100%

Tablo-31 Bilânçonun Kötü Gösterilmesi İsteğine İlişkin Tablo

Bankaların daha güçlü bilânçolara kredi vermesi veya kredi miktarının daha iyi olabilmesi için bilânçoların olduğundan daha iyi, işletmelerin güçlü gösterilmesi istenir. Tablo-32'de yer alan 58 meslek mensubu (% 64) daha iyi bir bilânçonun banka kredisi için istendiğini söylemektedir. Ankete katılan 76 kişi toplam % 84 oranı ile işletmenin olduğundan daha iyi gösterilmesini iyi imaj çizilmesi isteğini düşünmektedirler.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Bankadan daha fazla kredi alabilmek	58	64%
Vergi ödeme arzusu	2	2%
İşletmenin imajını güçlendirmek	18	20%
Hisselerin fiyatını arttırmak	12	14%
Toplam	90	100%

Tablo-32 Bilânçonun Daha İyi Gösterilme Sebeplerine İlişkin Tablo

Bilânçonun olduğundan daha kötü gösterilmesinin sebebine ilişkin soruda; Vergiyi az ödemek ve daha az kar dağıtmak amacıyla bilânço kötü gösterilir diyenler 82 kişi olup % 91 oranına (Tablo 33) ulaşılmıştır. Vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanarak veya gerçeğe aykırı olmak üzere çeşitli vergi kaybına neden olacak işlemler yapmak meslek mensubunun vicdan meselesidir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Daha az kar dağıtmak	11	12%
Daha az vergi ödemek	71	79%
Hisselerin borsa fiyatını düşürerek spekülasyon yapmak	8	9%
Toplam	90	100%

Tablo-33 Bilânçonun Daha Kötü Gösterilme Sebeplerine İlişkin Tablo

Meslek mensupları atılan imzadan dolayı işletme sahip ve yöneticileriyle birlikte sorumluluk taşırlar. İşletme yöneticilerinin yaptığı hilelere ilişkin soruda, meslek mensuplarından % 24'ü işletme sahiplerinin hile yapmasıyla karşılaşmışlardır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	68	76%
1-5 kez	20	22%
6 - 10 kez	2	2%
10'dan fazla	-	-
Toplam	90	100

Tablo-34 İşletme Yöneticilerinin Hile Yapması Durumuyla İlgili Tablo

İşletmenin devri veya yeni ortak alımı nedeniyle kârın yüksek gösterilmesi şeklinde bilânço maskelemesi istenebilir. Tablo 35'te işletmenin devri veya yeni ortakların bulunması için bu tarz bir hileyle, meslek mensuplarından % 46'sı, 42 kişi, bu istekle karşılaşmıştır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	48	54%
1-5 kez	22	24%
6 - 10 kez	12	13%
10'dan fazla	8	9%
Toplam	90	100%

Tablo-35 Karın Yüksek Gösterilmesini İsteyen Müşterilere İlişkin Tablo

İstanbul'da görüşülen meslek mensuplarının ifade etiği ve etiği etkileyen en önemli sorun; müşterilerin verginin az ödetilmesi isteği ve meslek ücretinin düşük tarifeden uygulanması isteğidir. Tablo-36'da görüleceği gibi, meslek mensuplarının büyük çoğunluğu (58 kişi), % 65, bu istekle ve defalarca karşılaşmıştır. Meslek mensubu kendisine getirilen önerilerin içerisinde faydası en yüksek olanı işletmesi için düşünmüş olabilir. Dolayısıyla müşteri kaybetmemek veya yeni bir müşteri olarak işletmesinin devamını düşünerek meslek mensupları belki de etiğe aykırı davranmış olabilirler.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	32	35%
1-5 kez	28	31%
6 - 10 kez	16	18%
10'dan	14	16%
Toplam	90	100%

Tablo-36 Vergi Tutarını Azaltmaya Yönelik İsteğe İlişkin Tablo

Muhasebeci hem işletmeler hem de devlet adına hak ve sorumluluklar noktasında iki tarafa da eşit mesafede olmalıdır. Devletin yapması gereken yasal değişiklikleri yapmamış olması halinde işletmelerin ve dolayısıyla sermayenin erimemesi noktasında yapılacak işlemler için muhasebeci, vicdanına göre karar verebilir. Etik olarak hile yapılmasına karşı çıkanlar 54 kişidir. Ancak müşteri isteği ile bu işe yönelmek zorunda kalanlar ise bir önceki soruya göre (Tablo-36), 58 kişidir dolayısıyla ilk anda bu soruya kesinlikle karşıyım diyenler bile maalesef hileleri müşteri kaybetmemek adına yapmış olabilirler.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Normal karşılıyorum	36	40%
Kesinlikle karşıyım	54	60%
Toplam	90	100%

Tablo-37 Vergi ve Enflasyon Nedeniyle Hile Yapılmasına İlişkin Tablo

Bilânço maskeleyesi için yapılabilecek işlemlerden biride gelir ve giderlerdeki tahakkuk esasıdır. Tablo-38 incelendiğinde, 29 meslek mensubu bu yöntemle karşılaşmıştır. % 32 gibi bir oran çıktığına göre bu yöntemle yapılan bir hilenin az bilindiği veya daha farklı yöntemlere başvurulduğu düşünülebilir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	61	68%
1-5 kez	14	16%
6 - 10 kez	11	12%
10'dan fazla	4	4%
Toplam	90	100%

Tablo-38 Tahakkuk Esasına Göre Kârın Yüksek veya Düşük Gösterilmesi İsteğiyle İlgili Tablo

Dönem ayırıcı hesapların kullanımına ilişkin olarak hilelere başvurulması konusundaki bir önceki soruda da görüleceği gibi bu tarz fazla tercih edilmemektedir. Tablo-39'da, %15 başka bir deyişle 14 meslek mensubu bu tarz bir hile yaptığını belirtmektedir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	76	85%
1-5 kez	12	13%
5 - 10 kez	2	2%
10'dan fazla	-	-
Toplam	90	100%

Tablo-39 Gelecek Yıla Ait Gelir-Giderlerin Cari Döneme Kaydedilmesi İsteğine İlişkin Tablo

İş yükünün fazla olması, iş bölümü gibi nedenlerle personel çalıştırmak zorunludur. Çalıştırılan personelin hata yapabileceği de kabul edilerek iş verilmelidir. Tablo-40'da personelin dikkatsizliği % 49, tecrübesizliği % 13 olarak çıkmıştır. Bilgi ve eğitim ile pratikte karşılaşılan farklılıklar nedeniyle personelin eğitimi konusunda da hem okullara hem de meslek mensubu yanında yapılan staj eğitimine dikkat edilmesi gerekmektedir. Eğitimle ilgili olmak üzere (Bilgisizlik-Teori-Pratik Eğitim Farkı) toplam hata % 38 oranında olup eğitimcilere de büyük bir görev düşmektedir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Bilgisizlik	16	18%
Dikkatsizlik	44	49%
Tecrübesizlik	12	13%
Teori-Pratik eğitim farkı	18	20%
Toplam	90	100%

Tablo-40 Personel Hatalarının Nedenine İlişkin Tablo

Yapılan ankette meslek mensuplarının müşterilerinin işletme yapılarının küçük olması nedeniyle, genellikle hilelerin yapıma yöntemi vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanmaktadır. Çok önemli bir suç ve tespit edilmesi halinde önemli yaptırımları olan sahte ve naylon fatura kullanımına 8 meslek mensubu rastlamıştır. Geriye kalan % 91 ise bu türden hilelere neden olmamıştır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	82	91%
1-5 kez	8	9%
6 - 10 kez	-	-
10'dan fazla	-	-
Toplam	90	100%

Tablo-41 Sahte, Yanıltıcı veya Naylon Fatura Kullanımına İlişkin Tablo

Meslek mensubu için personel seçimi önemlidir. Çünkü faaliyet konusu işletmelere ait bilgilerdir ve bilgi güç demektir. Bilgilerde gizlilik derecesi de bulunduğundan personelin güvenilirliği de önem kazanır. Güven yanında aranan bir diğer özellikte disiplin ve düzendir. Belgelere sahip olmak korumak ve istendiğinde yerinde bulabilmek personelden beklenen davranışlardır. Bu nedenle görüşülen meslek mensuplarının tamamı personelin doğrudan bilgisayar başında yetkili olarak işe başlaması yerine kendisini evrak düzenlemek gibi işlerle işe başlattığını söylemektedir. Personelin kötü niyeti ile hileye neden olması veya sadece kendi çıkarı doğrultusunda bile olsa belge çalması çok ciddi bir suçtur. Meslek mensubu personel seçerken bunlara dikkat ederek hem kendini hem de müşterilerinin menfaatini gözetmek durumundadır. Tablo-42'de, 6 meslek mensubu böyle bir olayla karşılaşmıştır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	84	94%
1-5 kez	6	6%
6 - 10 kez	-	0
10'dan fazla	-	0
Toplam	90	100%

Tablo-42 Personelin Belge veya Maddi Unsurları Çalmasına İlişkin Tablo

Görüşmelerde de meslek mensuplarının belirttiği gibi; vergi kanunlarının çokluğu ve farklı anlaşılması nedeniyle çıkarılan uygulama tebliğlerinin bile yeterince açık olmamasıyla farklı uygulamalar yapılabilmektedir. Vergi kanunlarındaki boşluklardan 41 kişi, % 46 oranıyla, yararlanmıştır. Farklı şekillerde hile yaparak daha büyük suçlar işlemektense hileleri hata gibi gösterip, iki ucu da açık işlemler yaparak amaca ulaşmak daha verimli bir yöntemdir. Ortaya çıkması denetimin eksikliğinden dolayı çok geç veya hiç mümkün olmamaktadır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	41	46%
Hayır	49	54%
Toplam	90	100%

Tablo-43 Vergi Kanunlarındaki Boşluklardan Yararlanmaya İlişkin Tablo

Hilenin getirdiği en önemli sonuç maddi menfaat sağlamaktır. Kanundaki boşlukları kullanan (Tablo-43) 41 kişiden 28 kişisi bu işlemten dolayı maddi menfaat sağlamıştır(Tablo-44). Sağlanan menfaat genelde küçük tutarlarda gerçekleşmiştir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	62	70%
0-500 TL	18	20%
501-1000 TL	5	5%
1001-2000 TL	4	4%
2000 TL'den fazla	1	1%
Toplam	90	100%

Tablo-44 Kanunlardaki Açıklardan Vergi Tasarrufu Sağlamaya İlişkin Tablo

Bilgi üretmek meslek mensubunun en önemli faaliyetidir. Özellikle sermaye piyasasının etkinleşmesiyle raporlama çok ciddi bir iştir. Önemli bir bilgi muhakkak yayınlanmalıdır. Yanlış

raporlama çıkar gruplarını farklı yerlere götürür. Ekonomiyi bile olumsuz etkileyebilir. Bu durumla 12 meslek mensubu % 13 oranıyla karşılaşmıştır. (Tablo-45)

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Evet	12	13%
Hayır	78	87%
Toplam	90	100%

Tablo-45 Bölümler Arası Geçiş Yapılarak Hatalı Raporlama Yapılmasına İlişkin Tablo

Müşteri istekleri nedeniyle hata ve hilelere başvurulabilmektedir. Bu durumu gösteren ve bu bölümde yer alan Tablo-32 incelendiğinde de görüleceği gibi; bilanço maskeleyişinin en önemli nedeni kredi alabilmektir. Aşağıdaki Tablo 46'da ise 58 meslek mensubunun % 65 oranıyla ve defalarca bu istekle karşılaştıklarını göstermektedir.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	32	35%
1-5 kez	37	42%
6 - 10 kez	12	13%
10'dan fazla	9	10%
Toplam	90	100%

Tablo-46 Kredi Almak İçin Bilanço Süslemesi İsteğiyle Karşılaşma Durumuna İlişkin Tablo

Yeni işe başlamış olan meslek mensubunun karşılaştığı en önemli sıkıntı müşteri bulabilmektir. Yeni işe başlayan meslek mensuplarının da ifade ettiği gibi; müşteriler düşük ücret tarifesi ve vergi avantajı sağlama isteği ile meslek mensubunun karşısına çıkmaktadır. Tablo 47'de, Evet diye cevaplayan meslek mensupları (34 kişi) olup toplam % 38 oranı karşımıza çıkmaktadır.

	Kişi Sayısı	Dağılım % si
Hayır	56	62%
1-5 kez	20	22%
6 - 10 kez	8	9%
10'dan fazla	6	7%
Toplam	90	100%

Tablo-47 Müşterilerin Vergi Avantajı Sağlama İsteklerine İlişkin Tablo

Anketin sonunda İstanbul'da meslek mensuplarıyla ilgili olarak şunlar tespit edilmiştir:

- Anketteki bazı soruların cevaplanması sırasında meslek mensubu vicdaniyla baş başa kalmış, ancak bu sorulara gerçek cevabı vermekten hata ve hile yaptığının ortaya çıkacağı endişesiyle işletme sırrı gibi bir sebep düşünerek soruyu farklı bir seçenekle cevaplamıştır.

- Meslek mensupları müşterileri adına bilanço maskeleymesini kredi almak (11.soru-% 64) veya vergi açısından avantaj sağlamak(12.soru-% 79) adına yapmışlardır. İşletmelerin zor durumdan kurtarılması amacıyla kredi isteğinde bilanço maskeleymesi yapılmış ve meslek etiği ve tarafsızlık korunamamıştır.

- Yeni işe başlayan muhasebeciler üzerinde mükellef baskılarının olması, bunların vergi avantajı sağlama, düşük ücret gibi istekler nedeniyle meslek etiğine zarar verdikleri; ancak zamanla daha güçlü hale gelmeleriyle bu durumun yavaş yavaş ortadan kalktığı, deneyim sahibi oldukça ve ekonomik bağımsızlık sağlandığında meslek mensuplarının mükellefin yönlendirmesinden uzaklaştığı tespit edilmiştir.

- Vergi kanunlarındaki boşluklardan mükellef lehine faydalandığı, meslek etiği ve muhasebe usul ve esaslarının ikinci planda kaldığı görülmüştür.

- Hataların dikkat ve bilgi eksikliğinden kaynaklandığı ve iş yükünün de hatalara neden olduğu, meslek mensupları ve çalışanların dikkat ve motivasyon gibi alanlarda eğitimden geçmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Ankete verilen cevaplar ve özellikle görüşmeler sonunda İstanbul'da bulunan meslek mensuplarının mükellef baskısı altında kaldıkları, ağırlaşan ekonomik şartlar ve vergiler nedeniyle de bu baskılara cevap vermek durumunda oldukları görülmüştür. Kendini yenilemeye çalışırken kanunlardaki değişikliklerin hızına yetişemediği için hatalara neden olunmuştur. Bu nedenle muhasebe usul ve esaslarının yerine daha pratik kayıt ve raporlama yöntemleri kullanılmaktadır. Küçük işletmelerdeki zihniyet nedeniyle özellikle işe yeni başlayan meslek mensuplarının vergi avantajı konusunda baskı altında olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Muhasebe, hayatın kaçınılmaz unsuru olan para ile ilgili işlemlerin gerçekleştirilerek sonuçlarının üçüncü kişilere sunulmasını sağlayan bir bilim dalıdır.

Muhasebe mesleğinde etiksel boyutu etkileyen en önemli faktör muhasebe hata ve hileleridir. Özellikle muhasebeciler vergi konularında, daha az vergi ödeyebilmek amacıyla, çeşitli hilelere başvurumaktadırlar. Bunu da ya kendi menfaatleri için yapmakta veya müşterisinin baskısına karşı gelemediği için yapmaktadırlar.

Yapılan bu çalışmada çıkarılacak sonuçlardan biri de günümüzde ne yazık ki iyi muhasebeci denildiğinde ilk akla gelenin az vergi ödeten kişi olduğudur. Bu da muhasebe mesleğinin etiksel boyutunun hiç de iyi olmadığını göstermektedir.

Meslek mensupları ile yapılan görüşmelerde büyük bir bölümünün de ifade ettiği gibi, yapılan hilenin müşterilerin baskısı neticesinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Müşterinin isteğinin yapılmaması durumunda meslek mensubu tarafından tutulan defterlerinin kendisinden alınarak müşterilerinin başka bir muhasebeci ile devam edeceği korkusu da muhasebecileri bu hileleri yapmaya sevk etmiştir.

Çalışma konusuyla ilgili olarak İstanbul'da muhasebe mesleği ile uğraşanlar üzerinde yapılan ankette; hata ve hilelerin var olduğu ve bunun da muhasebe meslek etiğinde ciddi sapmalara sebep olduğu anlaşılmıştır. Bu sapmaların temelinde sadece muhasebeciler değil; özellikle mükellefler, hükümet politikaları, vergi uygulamaları, mesleki örgütlenme ve toplumsal yapı gibi faktörler de etkili olmaktadır.

Meslek etiğini olumsuz etkileyen nedenlerden biri de, muhasebecilerin kamu çıkarı ile mükellef çıkarı arasında yaşadıkları çatışmadır. Ülkemizdeki mali denetimin yeterli olmaması ve yasal boşluklar, mükelleflerin muhasebeciler üzerindeki baskısını arttırmakta ve bu durum, meslek mensuplarının çatışma yaşamasına neden olmaktadır.

Etik konusunda yapılacak mevzuat değişikliklerinden ziyade, bir zihniyet değişikliği hem toplumsal olarak hem de mesleki olarak daha yararlı olacaktır. Daha ilkokuldan itibaren çocuğa toplumsal çıkarların bireysel çıkarlardan daha önemli olduğu ve her zaman için doğruluk ve dürüstlükten ayrılmaması gerektiği söylenirse bu zihniyet değişimini için atılacak ilk adım olabileceğine inanıyorum.

ANKET FORMU

Sayın Meslek Mensubu;

Etik (ahlaki) değerler, asırlardır aynı toplumda yaşayan insanların toplumsal dzenini sağlamak amacıyla, toplum tarafından benimsenmiş ve toplumun yaşadığı değişim sũrecinden bir takım ilaveler ve değişikliklere maruz kalmış, toplumun kũltũrel ve dini mekanizmasının bir gũstergesidir. Toplumumuz maalesef ekonomik gelişmişlik dũzeyi iyi olmadığı için eğitim ve ahlak konularında iyiden iyiye bozulmaktadır. Her mesleğin kendine zɡũ değer yargıları vardır. Hilelere başvuran bir çok meslek mensubu ve bu yönde isteklerde bulunan bir çok mũkellef bulunmaktadır. İyi muhasebecinin adı ũlkemizde “en az vergi dettiren kişi” anlamındadır.

Bu araştırmada hata ve hileler sosyal sorumluluk, eğitim ve etik açısından değerlendirilecektir.

Çalışmamıza katıldığınız ve değerli vaktinizi harcadığınız için teřekkũr ederiz...

I-MESLEK MENSUBU İLE İLGİLİ BİLGİLER

1-Meslek Unvanınız nedir? İşaretleyiniz.

SM SMM YMM

2-Muhasebe mesleğini faal olarak kaç yıldır yapmaktasınız?

YILLAR	
0-5 Yıl	
6 - 10 Yıl	
11 - 15 Yıl	
16 - 20 Yıl	
20 Yıl ũstũ	

3-Cinsiyetiniz?

Erkek Kadın

4-Yaşınıza uygun seçeneği işaretleyiniz.

26 Yaş Altı 38-48 Yaş Arası

27-37 Yaş Arası 49 Yaş Üzeri

5-Öğrenim Durumunuz?

Ticaret Lisesi Lisans Üstü

Ön Lisans Diğer

Lisans

6-Çalıştırdığımız eleman sayısı?

Yalnızım 6-14 Arası

2-5Arası 15 ve Üzeri

7-Büro veya muhasebe departmanındaki toplam bilgisayar sayınız?

1 Adet 3 Adet

2 Adet 4 ve Üzeri

8-Müşteri sayınız dağılımınız ?

30 ve Altı 46-60 Arası
31-45 Arası 61 ve Üzeri

9-Müşteri dağılımınızdaki yoğunluk nasıldır?

Tek Kişi İşletmeleri Kooperatifler
Limited Şirket Anonim Şirket
Kollektif Şirket

10-Çalıştırdığınız elemanın öğrenim durumu nedir?

İlköğretim Lise
Lisans Lisans Üstü

II-MESLEK MENSUBUNUN ETİK KONUSUNDAKİ KARŞILAŞTIĞI DURUMLAR

A-Tarafsızlık Ve Bağımsızlığı Korumada Risk Alanları

1-İş Hacmi büyük olan firma ile çalışmak, iş hacmi daha küçük firmalarla çalışmaya nazaran kolay mıdır?

Evet | | Hayır | |

2-Bir müşteri işletme ile ücretiniz dışında borç-alacak ilişkiniz oldu mu?

Evet | | Hayır | |

3-Müşteri işletmeden parasal bakımdan mütevazı sayılmayacak hediye aldığınız oldu mu?

Evet | | Hayır | |

4-Müşterinizle hiç mahkemelik oldunuz mu?

Evet | | Hayır | |

5-Müşteri işletmelerinizden herhangi birisi ile ortaklığınız var mı?

Evet | | Hayır | |

6-Dış denetim şirketinin bulunmasında(Yeminli Mali Müşavir) müşterinize yardımcı oldunuz mu?

Evet | | Hayır | |

7-Müşteri işletmeye muhasebecilik mesleği dışında diğer işletme fonksiyonları(üretim, pazarlama, ve finansman) konusunda herhangi bir katkınız oldu mu?

Evet | | Hayır | |

8-Müşteri işletmelerinizden dış denetimi aynı firmaya ard arda 7 yıldan uzun dönem yaptıran var mı?

Evet | | Hayır | |

B-Meslek Yasasının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar

1-Müşteri işletmeler, hesap sonuçları konusunda size etkide bulunuyorlar mı?

Evet | | Hayır | |

2-Meslek Yasasına aykırı davranışlardan dolayı şimdiye kadar herhangi bir ceza aldınız mı?

Evet | | Hayır | |

3-Ülkemizde merkezi bir etik kurulunun kurulmasını uygun görür müsünüz?

Evet | | Hayır | |

III-HATA VE HİLELERE İLİŞKİN VERİLER

1-Sizce muhasebe de yapılan hataların en önemli nedeni nedir?

Bilgisizlik | | Dikkatsizlik | |

Tecrübesizlik | | Özen Göstermemek | |

İş Yoğunluğu | |

2-Oluşan hatalar da en büyük pay sizden mi yoksa personelden mi kaynaklanıyor?

Benden Kaynaklanıyor | | Personelden Kaynaklanıyor | |

3-Hatanızdan dolayı vergi cezası ile karşılaşan müşteriniz var mı?

Evet | | Hayır | |

4-Hatalardan dolayı hiç SSK konusunda ceza aldınız mı?

Evet | | Hayır | |

5-Bilgisayarlı Muhasebe programınızda geriye dönük işlemlerin yapılması doğru mudur?

Evet | | Hayır | |

6-İş yoğunluğu ve Vergi Uygulamaları sizi hata yapmaya zorluyor mu?

Evet | | Hayır | |

7-Vergi uygulamaları ve vergi oranları hata ve hilelerde etkili mi?

Evet | | Hayır | |

8-Denetimin yetersiz olması hata ve hilelerin ortaya çıkmaması veya hatanın yapılmasında etkili mi?

Evet | | Hayır | |

9- Bilançoda işletmenin olduğundan daha iyi gösterilmesini isteyen müşteriniz oldu mu, olduysa kaç kez karşılaştınız?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

10- Bilançoda işletmenin olduğundan daha kötü gösterilmesini isteyen müşteriniz oldu mu, olduysa kaç kez karşılaştınız?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

11-Bilançonun olduğundan daha iyi gösterilmek istemesinin en büyük sebebi sizce nedir?

Bankadan daha fazla kredi alabilmek | | Vergi ödeme arzusu | |

İşletmenin imajını güçlendirmek | | Hisselerin fiyatını arttırmak | |

12-Bilânçonun olduğundan daha kötü gösterilmek istemesinin en büyük sebebi sizce nedir?

Daha az kar dağıtmak | | Daha az vergi ödemek | |

Hisselerin borsa fiyatını düşürerek spekülasyon yapmak | |

13-İşletme yöneticilerinin hile yaptığını tespit ettiğiniz oldu mu, olduysa kaç kez Karşılaştınız?

Hayır Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

14-Karın yüksek gösterilmesini isteyen müşteriniz oldu mu, olduysa kaç kez karşılaştınız?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

15-Verginin yüksek olmasından dolayı giderleri arttırmak veya geliri azaltmak gibi yöntemlere başvurmanızı isteyen müşteriniz oldu mu, olduysa kaç kez karşılaştınız?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

16-Verginin ülkemizde yüksek olması ve enflasyon nedeniyle sermayenin erimesine karşı hilelere başvurulur olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Normal Karşılıyorum | | Kesinlikle Karşıyım | |

17-Gelir ve giderlerdeki tahakkuk esasının yanlış kullanılması sonucu bilanço karının yüksek veya düşük gösterilmesini isteyen müşteriniz oldu mu?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

18-Gelecek yıla ait gelir-giderlerin içinde bulunulan döneme kaydedilmesini isteyen müşteriniz oldu mu, olduysa kaç kez karşılaştınız?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

19-İşletmenizde ortaya çıkan personel hatalarının en büyük nedeni sizce nedir?

Bilgisizlik | | Dikkatsizlik | |

Tecrübesizlik | | Teori-Pratik Eğitim Farkı | |

20- Sahte, yanıltıcı veya naylon faturalarla işlem yapan veya yapılmasını isteyen müşteriniz var mı? Varsa kaç tane?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

21-İşletmenizde çalışan personelin belge ve maddi unsurları çalması gibi bir durumla karşılaştınız mı, Karşılaştıysanız kaç kez?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

22-Vergi Kanunlarındaki boşluklardan yararlanmaya çalıştığınız oldu mu?

Evet | |

Hayır | |

23-Kanunlardaki açıklar nedeniyle vergiden tasarruf sağladığınız oldu mu?

Hayır | | 0-500 TL | | 501-1000 TL | |

1001-2000 TL | | 2000 TL'den Fazla | |

24-Benzer bir hesabın yanlış yerde kullanılmasıyla bölümler arası geçiş nedeniyle yanlış raporlama yapılmasına neden oldunuz mu?

Evet | |

Hayır | |

25-Kredi almak isteyen müşteriniz için borç ödeme kabiliyetini iyi gösterecek bilânço süslemesi yapmanız istendi mi? İstendiyse kaç kez?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

26- Müşteri ile anlaşırken müşteriniz sizden vergi avantajı sağlamanızı istedi mi? İstendiyse kaç kez?

Hayır | | 1-5 Kez | | 6-10 Kez | | 10'dan Fazla | |

KAYNAKÇA

- OKAY S.(2011), Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Dünyada Muhasebenin Tarihsel Gelişimi, 15.10.2014
<http://muhasebemeslegigenel.blogspot.com.tr/2011/05/dunyada-muhasebenin-tarihsel-gelisimi.html>.
- Muhasebenin Temel Kavramları, 15.10.2014,
<http://www.webmuhasebe.com/konular/muhtemkavram.htm>.
- ÖZKAYA N.(2008), Muhasebe Etiği ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- TOPSAK F.(2009), Muhasebe Meslek Mensuplarının Hata, Hile Ve Meslek Etiği Konularındaki Tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ZEYTİN M.(2007), Bağımsız Muhasebe Meslek Mensuplarını Hata Ve Etik Dışı Davranışlara Yönlendiren faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- KİRİK Z. (2007), Muhasebe Hata Ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- R.G., 18 Ekim 2001 Tarih ve 24557 Sayısında Yayınlanan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile Yeminli Mali Müşavirlerin Meslek Ahlak Kuralları, 16.10.2014,
https://www.alomaliye.com/3568_ahlak_kural.htm.
- ÇELİK T.(2010), Muhasebede Hata Ve Hileler İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- TANÇ A.(2004), Muhasebede Yapılan Yolsuzluklar Ve Hileli Finansal Raporlama, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- ÇAKIR S.(2004), Muhasebe Hilelerinin Tespitinde İstatistiksel Yöntemler, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- ERTÜRK A.(2010), İşletmelerde Hata Ve Hileyi Önlemede İç Kontrol Sisteminin Etkililiği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- GENÇ G.(2009), Hileli Finansal Raporlama, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Vergi İncelemesi Sırasında Karşılaşılan Hata ve Hileler, 22.10.2014,
http://www.sakaryavdb.gov.tr/document/vergi_bilanco_analizi.pdf.

- ORAL H.(2010), Muhasebe Hileleri Ve Vergi Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- BAYRAKTAR A.(2007), Türkiye’de Muhasebe Hileleri Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- KOCA N.(2010), Muhasebe Denetiminde İç Kontrolün Hata Ve Hileleri Önlemedeki Rolü, Yüksek Lisans Tezi,Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu.
- BAYRAKLI Hüseyin H., ERKAN M. ve ELİTAŞ C.(2012), Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata ve Hileleri,Ekin Basım Yayın Dağıtım,Bursa.
- SEVİLENGÜL O.(2005), Genel Muhasebe, Gazi Yayınevi, Ankara.
- Küçüksavaş N.(2006), Genel Muhasebe İlke ve Uygulamaları, 9. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- HÜVEZ İ.(2014), Sahte Ve İçeriği İtibariyle Yanıltıcı Belge Kavramının Türk Ceza Kanunu Ve Vergi Usul Kanunu Açısından Değerlendirilmesi, (1-2), archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/.../09-IbrahimHuvez.doc.